

# Jász-kunság

társadalom, kultúra

XXXVIII. évfolyam, 6. szám 1992. december

Ára: 36 Ft



Kunkovács László felvétele

## A KOR FALÁRA

Zalán Tibor

### Apa,

az én apám. Kimondani ezt a szót, apa, belül ízlelgetni, belakni, elvackolódni a három hang melegében, a jelentése melegében, az apaság melegében. Benned, Apa. Mindig készültem, hogy megírom az életedet. Nos, most már megírhatom, írhatok rólad amit akarok, hazudhatok, hízelelhetek, neked már mindegy, te már nem izgatod fel magadat rajta, te már nem örülsz neki. Ráadásul *azóta* nem is az életed foglalkoztat, hanem a halálod. *Azóta*, mióta? *Mióta* az életed nincs, a halálod pedig van. *Azóta*, hogy van – *azóta*. Viszonyítási pont, amely mostantól örökre a múlt időbe néz. Milyen különös is ez, mennyire egyszerű, ami volt, az mostantól nincs, ami van, az sohasem volt, definiálhatatlan és mégis a leglétezőbb realitás ez, Apa, nekünk a létezés szomorúsága, a létezésünk realitása a halálod. A nemléted van. A vereségünk a Helyzet, melynek nincsenek irányvektorai. Így, ezek.

Dadogott a telefonban a feleségem, ... valami baj van, nem

is értem, a Papával van baj, valami történt, a bátyád, Pali telefonált, hogy haza kéne jönnöd, haza kéne mennünk... a Mama... és baj van... a Papa... tudod... én nem is értem... a Papa... meghalt... nem is értem, hogy... hogyan... de meghalt... gyere haza... menjünk haza... a Papa...

Ültem az iskolai telefon melletti székecskén, fejem nekiesett a falnak, az órára már nem mentem vissza a lányaimhoz, ötvenhatról beszéltem neked előzőleg, éppen amikor kihívtott az órától Ferenc, a fűtő, a halálról, mert október huszonkettedike volt, hogy milyen szörnyű meghalni tizenhatévesen, tizennyolcévesen... az meg sem fordult a fejemben, hogy hetvenegyévesen is meg lehet halni, hogy te hetvenegyévesen meghalsz itt nekem...

Felültem egy hatvannyolcas buszra, de ott emberek beszéltek, kofák karattyoltak hangosan és közönségesen, leszálltam hát, beültem egy taxiba, a taxis Óbudáig üvöltötte-magyarázta

Folytatás a 48. oldalon

# Pasziánsz

## TOLATÁSI HATÁR

Vissza, uraim, a maszek világba! Tolatási határ: a Kongónak\* nevezett senkiföldje. Azon túl pedig az Éden, paradicsomi vadalmfák; a meztelen purdék boldogan topicskolnak a talajvizes földeken.

Azután jön Káin és bosszúból megöli Ábelt, mert az Úr elfogadta testvére áldozatát.

Noé pedig bárkába száll megmenteni Éden kincseit. A Kongót is vinné, ha férne, s ha volna párja, hogy szaporodjon. A Kongó marad. Többezer év múltán, özönvíz után, utódaink, kik már nem is emlékeznek ránk, boldogan így kiáltanak:

– Hiszen ez a Kongó! Mily’ temérdek aranykoronák!

(\* Kongó = szikes, művelésre alkalmatlan, kárpótlásra kijelölt földterület B. és K. község között fél/föld/úton.)

## VIRÁG (lánynev; történet hajnalig)

Virág beperdül az ajtón, belezuttan a fotelba, egyik lábát a másikon átveti, oldalra fordul, fölemeli tekintetét és beszél. Időnként bólintok, ő pedig csak beszél, beszél. Cigaretára gyújtok, lélegzetvételnél szünettel egymás után szívom a füst-rudakat, lassan megtelik a hamutartó. Virág még mindig beszél. Kényelmesen kinyújtózik, odakint sötétedik, este van; mondja, indul haza, de holnap ismét eljön, mert olyan jó velem beszélgetni.

Holnap megint jön, gitárral a kezében, körültekintően elhelyezkedik, pendít egyet-kettőt a húrokon, aztán belekezd legújabb szerzeményébe. Közben figyeli a tekintetemet, és izgatottan várja véleményemet. Vége a dalnak, egy ideig csönd; szólhatok.

Virág beszél, gitározik, énekel, verset ír – és naplót. Virág naplóját.

Nemrégiben Virág még királynő akart lenni, de már nem akar. Kevesebb is beéri, gondolja; pedig ha tudná, ez az igazán valami: létezni, csak úgy; és elfogadni.

Virág most is szerelmes, mint rendesen. Verset ír, dalt szerz, pulóvert köt karácsonyra szerelmének. Talán a Fényről sem feledkezik meg, a gyertyalángról. „Ez nem gyertya, nem tűz. A Fényt hoztam neked” – mondja, s árnyéka hosszan elnyúlik a fehérre meszelt falon. A meghitt estén két szó jut eszébe:

Hajnal! Hajnalodom...

## LEVÉL II.

(I. Krisztinának)

Carissima!

Talán bizony irigyled Olymposz céda istennőit, kemény körte- mellüket, a málna ajkak mézédés csókjait?

Hóféhér bőröd, akár a pogány szentélyek márványdíszei; s oly hűvös vagy, mint a kősvatagok zengő-pengő éjszakái.

Ó, azok a boldogtalan, nincstelen éjszakák! Istenek falloszára, félistenek félheréjére vágyni kacér ábránd! Szállj alá, carissima, képzelt csúcsodról a völgybe le, s indulj el igazán fölfelé; ha lassan is, mégis reménnyel teljesen, és meglásd, célba érsz.

Ó, carissima! Szeress, és tégy, amit akarsz!

Teljes szívemből köszöntelek.

## GRIMASZ

Egy falusi vőfély azzal kérkedett, hogy száznál több lagzi-ban szolgált, ám e házasságok egyike sem végződött válással, ezek a párok a mai napig békeességben élnek egymással.

Nemsokára megnősült a fia, de alig néhány hónap múlva elvált.

Istenem, abban a lakodalomban nem ő volt a vőfély.

# Tartalom

<i>Zalán Tibor</i> : A kor falára (publicisztika)	1. és 48. old.
<i>Seprősi-Czárán György</i> : Pasziánsz (tárca)	2. old.
<i>Kiss Tamás</i> : Esti diszsonancia; Réti fűz (versek)	3. old.
<i>Für Lajos</i> : Ajánlás	4. old.
<i>Szörényi Levente</i> : Emese álma	4. old.
<i>Kun Péter-Lezsák Levente</i> : Hívó szó	4. old.
<i>Cs. Kovács Károly</i> : Egy monumentális elképzelés: a Turulháza körvonalai (interjú)	5. old.
<i>Kósa Károly</i> : A kentaur (cikk)	7. old.
<i>Lengyel Boldizsár</i> : Honnan jöttünk? (interjú Kiszely István professzorral)	8. old.
<i>Kunkovác László</i> : Mongólia (fotók)	11. old.
<i>Mándoky Kongur István</i> : Dobrudzsa tatár közmondások (műfordítások)	12. old.
<i>Ökrösné Bartha Júlia</i> : In memoriam	
<i>Mándoky Kongur István</i> (megemlékezés)	13. old.
<i>Szilágyi Miklós</i> : Ez igaz vót! (elbeszélés)	16. old.
<i>Seprősi-Czárán György</i> : Sinka István és Hegyesi János barátsága (Beszélgetés Bálintné Hegyesi Júliával)	18. old.
<i>Borzák Tibor</i> : „Szép vagy, Alföld...” (interjú Csatári Bálinttal)	20. old.
<i>Zachar József</i> : Egy karcagi huszár Amerikában (tanulmány)	24. old.
<i>Hábel György</i> : Kovács Mihály ígézetében (cikk)	27. old.
<i>Dorkovics Ágnes</i> : Magyar szívvel – Amerikában (cikk)	29. old.
<i>Elek György</i> : Egy nagykunsági seborvos a 18. században (tanulmány)	30. old.
<i>Nyíri László</i> : Szentannai Sámuel munkássága (tanulmány)	37. old.
<i>Barabás Imre</i> : A kútfúrás történetéből... (cikk)	41. old.
<i>Ökrösné Bartha Júlia</i> : Török elbeszélések (recenzió)	42. old.
<i>Seprősi-Czárán György</i> : „szexmendiárium” (recenzió)	43. old.
<i>Lengyel Boldizsár</i> : Kun piéta (riport)	44. old.
<i>Zelei Miklós</i> : TV-Ázsia – Bollywood (tévéjegyzet)	46. old.
<i>Kör/tér</i> (A Jász-kunság Baráti Kör hírei)	47. old.
A borítón, a 11., 23., 36., 46., 47. oldalon <i>Kunkovác László</i> fotói, a 13., 14., 15. oldalon <i>Ökrösné Bartha Júlia</i> felvételei, a 27., 28. oldalon <i>Bodó Sándor</i> és <i>Bodó Ilona</i> festményei, a 45. oldalon <i>Nagy Zsolt</i> fotója látható.	
<i>Ecseki Jánosné</i> : Rólunk írták c. cikkbibliográfiáját mellékletként közöljük.	

A piktográfiákat és iniciálékat *Györfi Sándor* tervezte.

## Jász-kunság

Társadalmi és kulturális folyóirat. 1992. XXXVIII. évfolyam 6. szám.

Megjelenik kéthavonta 48 oldalon, A/4-es nagyságban.

A szerkesztőség címe: 5000 Szolnok, Kossuth L. út 2. fszt. 65.

Telefon: (56) 377-610

Szerkesztőségi fogadóóra: péntek 10–13 óráig

Főszerkesztő: Körmendi Lajos

Olvasószerkesztő: Dorkovics Ágnes

Technikai szerkesztő: Dede Géza

Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Szerkesztőbizottság: dr. Botka János, dr. Csatári Bálint, Fekete-Szabó Sándor, Györfi Sándor, dr. Kerékyvártó T. István, Körmendi Lajos, dr. Mrena István, Sarusi Mihály, dr. Szabó László, dr. Tóth Albert

Kiadja a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, 5001 Szolnok, Kossuth tér 4. Pf. 139 Telefon: (56) 341-333.

Felelős kiadó: Bertalanné Kovács Piroska

Készült a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár nyomdájában.

Felelős vezető: Bertalanné Kovács Piroska

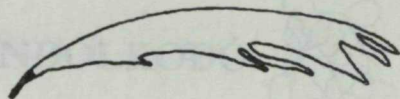
Megvásárolható Jász-Nagykun-Szolnok megye közművelődési intézményeiben (könyvtárak, művelődési házak, múzeumok). Előfizethető rózsaszín postautalványon a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár címén.

Csökkentett méretű megrendeléskor kérjük feltüntetni a Jász-kunság nevét.

Egyes szám ára: 38.-Ft

Előfizetési díj egy évre: 228.-Ft

ISSN: 0448-9144



## Réti fűz

Mikor Körösbe, Berehgyőbe  
 lefutottak a vadászok,  
 a rétrőlön nyíjas kezével  
 nagyapám tanyáit csitelt  
 Nyírságot nyestek és kecskék  
 falánkat pirítottak, és  
 s hósz póllakok, a vályoggyödrök  
 nevével verbába szüretelt.

Csodákat vett, felvitték a fűz,  
 mint egy legenda, és mese,  
 nem ártott annak a vikar,  
 villámütés, fog. - semmi se.

Pergett a víz a fűzre,  
 - napban fénylődő bány -  
 Porasállás síkba erült,  
 de libab-rengető parán.

Csodáltak már a kis tanya,  
 betemették a kútát is,  
 gyom teret tel köröke a  
 meggye, a diófa is.

Ó ita maradt magamagára,  
 a kár és jelkép, egyedül  
 tücsökös ciprelalkonyán,  
 fűzre a Hold hegedűt

Próbálná is tán elfeledni  
 a várrát, a réteket,  
 köröke eziget kehez  
 videreg narancsi életet,

de nem lehet, fogja part  
 őse lépi csimboros hajit  
 kaparkodni a síkba méfén.  
 múltba néz, de jövőt lát,

Várja a püze gépet,  
 nyomokban csirázó megot,  
 Zivatarok után a bekés,  
 embemöventő házadot

(1962)

Kiss Tamás

## Erdi diszsonancia

Felbúg az erdő hangja,  
 hon a pontát bemérge,  
 esti mevár kerengve  
 Kereci, hol a párja

Szűz a kék borostyán  
 szűz, ropog a rózsa,  
 mint holt ember kerentjén  
 szellőre a pölc-róza.

A szélmalom is dűnyög,  
 polárván sír a búza,  
 rajokban szűll a süngyő,  
 megarap a movár búza.

A Hold magunk hegedűt,  
 álmos cigány kelőbe  
 elfordul és hanyagul  
 bekészül a tóba.

(1935)

Kiss Tamás

Für Lajos

## Ajánlás

Egy nép fennmaradásában meghatározó kérdés az, hogy hagyományait, történelmét ismeri-e, ápolja-e. Elei történelmét és ezzel önmagát sem ismerő nép előbb-utóbb pusztulásra van ítélve. Örvendetes módon a mai Magyarországon végre újra szerveződnek olyan egyesületek és alapítványok, amelyek a magyar múlt feltárását és ápolását tartják feladatuknak.

Azt hiszem, törvényszerű, hogy éppen itt és ma megszerveződik a hagyományörző Turulháza Alapítvány. Mint történész és mint néprajzzal is foglalkozó, a néprajzot kedvelő ember évtizedeken át éreztem azt a hiányt, amit ez a két fiatalember megpróbál most pótolni. Korábban, fiatalabb koromban magam is dédelgettem ehhez hasonló terveket, akkor azonban a mi próbálkozásainkat lesöpörték, kezdeményező néprajzos barátaimat pedig lehetetlen helyzetbe hozták.

Márpedig a nemzet múltját és hagyományait tisztázó kezdeményezésekre soha nem volt nagyobb szükség, mint ma, hisz e nélkül nem épülhet az a jövő, amit mi mindnyájan szeretnénk. Ezért éreztem és érzem ma is kötelességemnek, hogy támogassam a Turulháza Alapítványt, és ezt ajánlom mindenkinek, aki egyetért ezekkel a gondolatokkal.

Szörényi Levente

## Emese álma

Turulháza létesítésének gondolata a mondabeli Emese álmához hasonlatos: miként a látomásos ezüsfolyam, úgy árad szíjjel mindenfelé ebből a szellemi ágyékból a magyar lélek állandó újulásra kész ereje, jelezve a folyamatosságot az élőknek, és engesztelődésre bírva a holtakat az ősi értékek pusztulása miatt.

Kun Péter–Lezsák Levente

## Hívó szó

Nagyon sokféle hang keveredik egybe a fiatal lélekben. Hatalmas a zűrzavar, s mint a fortyogó láva, oly forrón s hevesen tombol a hangoknak ezen álarcosbálja. Világmegváltó tervek, silány megalkuvások, bátor kiállítás, és kisztűli hazugságok keverednek egybe, mint a nemes és nemtelen fémek – s megszilárdulván belőlük acélosodik, rajzolódik a jellem.

A nagy hangzavar mélyén azonban felcsendül egy másik, egy ősi rigmus, csöndet teremtő. Sámándobok zörrennek, tétova léptek dobognak a szikrát csillagozó narancs-fény körül, a dallam felível, majd elhalkul, szárnyal ide-oda, mint madár csapat, feljajdul, majd csönd lesz ősmély szomorún.

És csak a lélegzés, a lélek rezdülése, a figyelő csönd.

Kell ez a csönd, hogy meghalljuk önmagunkat, hogy érezzük teremtő erőnk felelősségét. Nélküle nincs élet, nem vagyunk önmagunk. Kell ez az ősi rigmus, hogy érezzük emberségünk évezredes tiszteletét, s hogy mint a tűzvigyázók, őrizzük azt.

Turulháza ezzel a csönddel szeretne megajándékozni mindenkit, hogy meghallhassa a hívó szót, megtalálhassa önmagát.

Ehhez kérünk erőt és erős akaratot.





Cs. Kovács Károly

## Egy monumentális elképzelés: a Turulháza körvonalai

Két, alig húszéves fiatalembert hallgatok. Bevallom, kissé „irigykedek” rájuk. Persze, nem is annyira irigység ez; inkább a fiatalos lendület, az ambíció, a céltudatosság, a helyenként néhol picit romantikusnak tűnő, monumentális tervezgetés csodálata.

A két fiatalember, Kun Péter és Lezsák Levente, egy nagyszabású vállalkozásnak, a *Turulházának* a körvonalairól beszél. Csodálatomba keveredik némi szkepszis is. Bár, ha ezeknek a terveknek csak a *fele is* megvalósul az eredetileg elképzelt formában, már az is nagy dolog lesz. És hát, miért ne valósulna meg – kérdezem inkább csak magamtól. Hiszen egy nagyon logikusan átgondolt elképzelésről van szó, egy olyan vállalkozásról, amelyben a közösségi és az egyéni érdekek kölcsönösen és harmonikusan fölerősítik egymást.

A Turulháza ötlete már másfél évvel ezelőtt kipattant Kun Péter 19 éves debreceni fiatalember fejéből: kellene valahol egy olyan helyet, területet találni, ahol a maga természetességében feleleveníthető lenne a magyar nép ősi gazdálkodási és kulturális hagyományainak egy része. Maga az ötlet nem új, hiszen a hatvanas évek közepén már megindult a népi kultúra egy-egy területének az eredeti öntörvényűség mintáin alapuló feltámasztása. (Gondoljunk a táncház mozgalomra, Sebőre, Halmosra, vagy az egyes népi kismesterségek közösségi műhelyekben történő művelésére.)

Az újdonság ennek az ötletnek a kibontása, „görgetése” és a szintetizálás igénye.

**K. P.:** Édesapám ősei Tiszaroffon éltek és élnek. Gyerekkoromban egész nyarakat ott töltöttem. Ebben a falusi közegben szerettem meg az állatokat és a természetet. De nem csak apai ágon ilyen a származásom, anyai nagyszüleim is falusiak, nyírábrányiak. Sok elődöm volt juhász és pásztor.

Nagy hatással volt rám a debreceni Gábor Zoltán író, apám barátja. Tőle hallottam először részletesen a honfoglaló magyarokról. Ezután kezdtem módszeresen olvasni az erről a korról szóló könyveket. De nemcsak a történelem érdekelt, hanem a néprajz, a népzene és a néptánc is. Lehet, hogy nem igazán szerencsés a szerteágazó érdeklődésem – egy-egy szakterületen lehetne igazán mélyen leásni –, de igazán a komplexitásában és az egységében van lenyűgöző varázsa a népi kultúrának. És amikor ezekről gondolkodtam, akkor jött a Turulháza ötlete. Megkerestem régi barátomat, Leventét, és szerencsém volt, hogy az édesapja a Lakitelek Alapítvány elnöke, akinek szintén megtetszett az ötlet. Ezután már közösen tervezgettünk és kerestük a további támogatókat.

Az, hogy éppen egy Karcag melletti területet választottunk ki, véletlen – de azért van benne némi tudatosság is. Mindenképpen egy olyan tájegységre gondoltunk, amelynek komoly pusztai hagyományai vannak. Így a Nagykunság, Szűcs Sándor és Györffy István munkáiból ismerve, szinte adott volt. Ezután pedig jöttek a praktikus szempontok, hogy közel legyen a főútvonalhoz, legyen a közelben víz, villany – de ott legyen a rideg pusztá is.

Sajnos, a fiatalság nagy részének nincs hagyománytisztelete, és ezáltal értéktisztelete sem. Erre az előző évti-

zedek nevelési intézményei nem helyeztek nagy hangsúlyt. Éppen hogy csak érintették a dolgokat. Turulházán ezt is megpróbáljuk pótolni valamiképpen.

**L. L.:** Én nem a nevelésben látom elsősorban a problémát, és az a véleményem, hogy a hagyománytiszteletet nem „belenevelni” kell a fiatalokba. Mert bármily enyhe erőszak is ellenérzéseket válthat ki. Illetve egészen bizonyos, hogy azt is vált ki. Ehelyett olyan élményhelyzeteket kell teremteni, amelyben az illető fiatal már tud bizonyos dolgokat hová kapcsolni. Például ha lovagol egy ijjal a kezében, és így próbálja meg a nyílveszőt célba juttatni, sokkal könnyebben tud kapcsolódni ahhoz a korhoz, amelyet esetleg csak a tanulmányaiból ismer. Jobban megértheti Attila hunjait. Vagy ha bemegegy majd a jurtába, és magára veszi, a honfoglaló magyarok öltözeteit, egészen más lesz a viszonya a történelemhez.

**K. P.:** A hunokról legtöbben csak annyit tudnak, hogy kb. mikor éltek. Esetleg azt, hogy mikor volt a catalaunumi csata, vagy azt, Attila hun király a nászéjszakáján halt meg, valószínűleg agyvérzésben. Itt többet is megtudhatnak ezekről. Arról, hogy voltaképpen honnan származunk, amelyre végző soron büszkék is lehetünk.

**L. L.:** Persze nem csak egysíkú, hanem többretegű élményeket szeretnénk nyújtani. A táborüzemek esti együttlététől kezdve a népi kismesterségekkel való megismerkedéssel bezárólag, sok mindent. Szőrényi Levente javasolta például, hogy hozzunk létre egy „sámán ligetet”. Amolyan „lélekpartot”, ahol a mesemondástól kezdve megidézni a magyar mondák világából az akkori nagy alakokat.

Az élményszerűségről elmondanám saját esetemet. Én például eddig nem sokat tudtam a lovagról, sem a lovaglásról. Csak mint egy olyan átlagos





érdeklődésű fiatal, aki könyveket olvas és filmeket néz. Láttam a filmekben a lovas jeleneteket, volt egyfajta elképzelésem a lovaglásról, de ez egészen átalakult, amikor egy valóságos lóra ültem rá. Akkor kezdtem el igazán tisztelni a régi, lovakkal foglalkozó magyarokat, és kezdtem átérezni, hogy milyen fontos szerepük volt a történelemben. Úgy gondolom, a hagyománytisztelet olyan vulgáris dolgoknál kezdődik, hogy oda kell állni a ló farához.

**K. P.:** A lovaglás ott kezdődik, amikor az ember felül a ló hátára, és teljes biztonsággal tudja irányítani. Nemcsak testközelpbe, hanem lélekközelpbe is kerül az állattal. El meri engedni a kantárt, le tud nyúlni a nyeregből, és ha kell, szőrén is megül.

**L. L.:** Amikor valami versenyszámmá válik — és most nem csak a hagyományos lóversenyekre gondolok —, úgy érzem, hogy éppen a lényeg veszik el. Elveszítik az igazi varázsát. Valahogy rákerül a technicizált világkép lenyomata. A lóval versenyzők nagy része, azt hiszem, hogy a lovat olyan eszköznek tekinti, mint pl. az autóversenyző az autót.

**K. P.:** Létre fogunk hozni egy lovas egyesületet, egy lovas klubot, ahol a karcagiak ingyen vagy nagyon olcsón lovagolhatnak majd. Nyilvánvalóan nagyon sokba kerül a lótarás, kezdve a takarmányozástól egészen az állatorvosi és a biztosítási költségeig. Éppen ezért kétsíkú lesz a dolog: a turistáknak meg kell fizetni rendesen a terep- és túralovaglásokot, hogy a nyaranta több turnusban szerveződő táborok lakói ingyen tudjanak lovagolni.

A Turulháza Alapítvány minden nyáron több turnusban kíván kéthetes táborokat szervezni, kb. 80–90 fő részvételével. Ennek majd kialakítjuk a

jelentkezési rendjét. Szeretnénk, ha ezekben a táborokban a határainkon túli magyar fiatalok is részt tudnának venni. Fölvettük a kapcsolatot a Történelmi Lovas Egyesülettel is, amelynek az elnöke Fülöp Tibor. Ő is megígérte a segítségét.

Egyelőre hat magyar fakó lovat vetünk meg. Szeretnénk még vagy egy tucatot, és ezeket tenyészténénk is. Van egy jó karcagi csikósunk, Bak János, aki ért a lovakhoz. Már van egy 65 darabból álló rackaállományunk is, de beszerzünk majd jónéhányat a magyar szürke marhákból is. Egyrészt az ősi magyar állattartást fogjuk rekonstruálni — másrészt tervezünk egy csárdát és vendégfogadót, aminek a konyhájára kell hús is.

**L. L.:** Ehhez elég nagy terület szükséges. Mi kb. 6–700 hektárnyi területre gondolunk, amelynek egy részét már megvettük a HM-től, a másik részét pedig a karcagi önkormányzattól béreljük, és később esetleg megvesszük. Nem egy hagyományos értelemben vett skanzen szeretnénk létrehozni, mert úgy gondolom, akkor épp a lényeg veszne el. Persze skanzenekre is szükség van, de a Turulháza több kíván lenni. Egy olyan hagyományörző településnek a magját hozzuk létre, ahol a történelemnek, a kultúrának és a természetnek kialakulhat egy egészséges harmóniája. Ez olyan egységet alkotna ember és történelem, ember és természet között, amely már elveszett, de mégis mindig visszavágyott.

Az egész terület három „stratégiai részre” lesz bontható. Az egyik a falurész, a másik a rideg pusztta, ahol a szürke marhák, a rackák és a lovak lennének az ősi magyar állattartás kezei között. A harmadik rész pedig egy természetvédelmi terület lenne, amelynek egy részét vissza kívánjuk mocsarasítani. Györffy István leírásából tudjuk, hogy a múlt század közepén a

karcagiak pl. a füzesgyarmati vásárba is ún. sárhájóval mentek. Végig mocsaras volt ez a terület, és a csikászok, pákászok birodalma. Van néhány csatorna, ezekből át lehet emelni a vizet. Szeretnénk kialakítani majd egy nagyobb csatornát is, ahol egyrészt itatni lehet, másrészt halat is lehet telepíteni, és fürdésre is jó lesz. Egy mesterséges kurgánt, kunhalmot is szeretnénk létrehozni, amelynek a tetején egy kopjafát állítanánk a nemrég elhunyt Mándoky Kongur Istvánnak.

**K. P.:** Ennek azért alaposabban utánanéznünk, mert lehet, hogy ide nem is kopjafa kell, hanem valamilyen csónakos fejfa. Manapság nagyon divatba jöttek a kopjafaállítások olyan helyeken is, ahol ennek nem is volt hagyománya valójában.

**L. L.:** Tervezünk egy olyan kopjafaparkot is, ahol egyszerű emléket kívánunk állítani az összes, egykor Magyarország területén élő, de már az idők folyamán kipusztult állatfajnak. Egy ehhez hasonló már létezik a Dráva melletti Maty-Keselyű pusztán. Ott a kihalt magyar madárfajoknak van egy emlékparkja.

A turulháza falurészében pedig szeretnénk kialakítani néhány olyan helyiséget, ahol a kihalófélben lévő népi kismesterségeket tanítanak a különféle szakmák mesterei. Ezt is fokozatosan bővítenék ki. Először a lótaráshoz is fontos kovácsműhely alakítjuk ki. De tervezünk szíjgyártó, bőrdíszműves műhelyt is.

Összességében úgy gondoljuk, számos élményhelyzetet tudunk itt teremteni az érdeklődő fiatalok — de az idősebb korosztályok számára is. Az ide látogatók pedig majd visszatérve lakhelyeikre egészen máshogy fognak viszonyulni a környezetükhöz. Úgy az emberekhez, mint a természethez.

*E számunk megjelentetését  
a Lakitelek Alapítvány támogatta.*



Kósa Károly

# A kentaur

## Kassai Lajos íjkészítő, lovasíjász

Már gyermekkorától íjakat készít. Nagypja sokszor kiverte a kezéből, s így korholta: „Fiam, ebből nem lehet megélni. Ne íjakat gyártsál, hanem valami komoly dologgal foglalkozz!” De ő „javíthatatlan” volt. Idővel olyan íjakat készített, melyeket a sportban is használhatott. Eredményes íjász lett. Az elsők között végzett a versenyeken. Saját íjakkal. Kezdeti felügyelni rá a szakma. Más sportágakban is kipróbálta az erejét. Többször átúszta a Balatont, megismerkedett a keleti harci művészetekkel.

Hobbijából, az íjkészítésből később kinőtt egy másodállás, aztán főállás és a többi... Ma már eredményes vállalkozó. Ez azonban egy hosszú folyamat eredménye. Egyszerre többféle íj készítésével foglalkozott, s elérte, hogy ezek sorozatban gyárthatóak legyenek. Addig Magyarországon nem volt íjgyártás, így csak nyugatról, roppant drágán lehetett beszerezni ezt a sporteszközt.

Ezzel párhuzamosan a honfoglalás kori magyar íj rekonstrukciója foglalkoztatja. Amikor sikerült, az okozott gondot, hogy ezt a fegyvert egyik akkor ismert íjász sportágba sem illeszthette be. Természetes, hogy ahol kistabilizált, és minden segédeszközzel felszerelt íjakat használnak, ott ez háttérbe fog szorulni.

Itt volt hát ez a gyönyörű íj. Több évig tartott, míg újraalkotta... Akkor – öt-hat éve – tanult meg lovagolni, csakis azért, hogy őseink fegyverét forgathassa. S a lóháton újjáéledt az íj.

Elkezdte a gyakorlást. Az első az volt, hogy egy szalmabála mellett elvágta a lóval, s oldalról belelőtt. Nagyon hosszú idő,

több év telt el napi három–négy óra lovaglással, gyakorlással – a munkája mellett, mert nem a lovaglásból élt –, míg eljutott odáig, hogy egy célt háromszor lehet támadni egy vágásban: szemből, oldalról és nyeregből visszafordulva. Lassan-lassan összeálltak a szabályok, létrejött egy sportág, amit most lovasíjászatnak nevezünk.

Az egész szabályzat a hármas számról épül. Háromszor harminc méter a pálya. Háromszor három vágást tesz meg egy verseny során a lovas. Három céltáblára lő. Három lövést ad le. A céltábla a teljes táv hosszának pontosan egy századrésze, tehát kilencven centiméter. A tábla három köregységre van osztva, miként a pálya három egyenlő részre. Egy ettől eltérő szám van: tizennégy másodpercen belül kell a lovasnak megtenni a távot. Ezt elekt-

ronika méri az első és a hátsó kapura szerelt fotocella segítségével.

Legegyszerűbb oldalra lőni. Ennek a három köregységes táblán elérhető pontértéke egy–kettő–három. Előre lőni nehezebb. Ezért kettő–három–négy pont jár. Legnehezebb hátrafelé célozni. Itt a találat három–négy–öt pontot ér. Az így szerzett pontszámhoz adódnak a futamidő megtakarításáért kapott pontok. Ez az idő századmásodperceknek mérhető, így a holtverseny kizárt. Gyakorlatilag nincs két egyforma futam.

A másfajta íj használatán kívül van még egy fontos eltérés a „hagyományos” íjász sportágaktól, s ez a szél szerepe. A ló vágat, és ebből adódik egy szembeszél, ami átlagosan harminc–negyven km/óra. Ilyen szélben íjászversenyt nem rendeznek meg, az íjászok már nem tudnak „labdába rúgni”. A lovasíjászatban viszont ez magától értetődik. A szél azonban másként hat, amikor előre, oldalra, vagy hátrafelé lőnek. További nehézség az, hogy a ló mindig más tempóban halad végig a távon, s futása közben fel-le mozgást is végez. Azt a pontot kell megfogni, amikor a felső holtpontra, egy vágtaugrás tetőfokán van, mert ekkor stabilizálódik. A ló ritmusa határozza meg a lövés időpontját. Nincsenek laboratóriumi körülmények.

Kassai Lajos nem használna nyeret, semmi lőszeres számot. Csípőtől lefelé eggyé válik a lóval. Követi a ló mozgását, azt a dinamikus mozgást, amit a ló végez. Csípőtől fölfelé azonban függetlenné válik tőle. Megosztja a testét. Kassai Lajos, a kentaur...





Lengyel Boldizsár

# Honnan jöttünk?

A magyarság őstörténetét, gyökereit, eredetét tudományos és laikus viták keresztüzében kutatták évszázadokra visszamenőleg. A történelmet oktató szakemberek is csak töredékét – többnyire a szintézisre törekvő összegzések egy részét – ismerik a tengernyi szakirodalomnak. Az átlagember szinte semmit nem tud válaszolni a kérdésekre: Honnan jöttünk? Kik vagyunk? Igazak és töprengésre készetők Kiszely István gondolatai. „Sikerült elvenni múltunkat, büszkeségünket és önbecsülésünket. Múltunkat illetően ma még mindig a Habsburg Monarchia idejének ideológiai szintjén vagyunk. Hajszálygyökereinket elvagdoszták, amelyek pedig a nedvességet szívják a talajvízből, de fő gyökereink még megvannak. Ha egy nemes fa egy-két évig nem hoz termést, az még nem nagy baj. Ha gyökerei elég mélyek, majd hoz termést ezután. Ha viszont a fa gyökereit elvágják, kipusztul. Az élet viharai bennünket is elsodorhatnak, mert fő gyökereink is elsorvadnak. A népek őserdejében csak akkor van helyünk, ha gyökereinket elrendeztük, és a mélyben az éltető talajvizig leeresztettük. Csakis így tudjuk átvészelni átmeneti nehézségeinket.” A honnan jöttünk című könyv szerzője közel harminc éves szaktudományos tevékenység után fogott tollat, hogy népének múltját tudós kortársai és elődei segítségével feltérképezze. Ahogyan Lucifer megmutatta Ádámnak a világot, úgy vezeti kézenfogva olvasóit az őstörténeti gondolatok között. Az, aki vállalkozik erre az útra, hatalmas birodalom kincseit ismerheti meg, és eldöntheti, mi az igazság az egymásnak gyakran ellentmondó teóriákban. Új munkahelyén, a Magyar Televízió külföldi osztályán kerestem meg, hogy könyve megjelenésének ürügyén néhány érdeklődésre számot tartó kérdésről beszéljünk.

– *Honnan ered a gondolat, hogy életemnek egy jelentős részét a magyarság eredetének kutatására fordítottad?*

– A gondolatok megérnek, függetle-

nül a személyektől. Azt, hogy egy könyv vagy egy kutatás mikor aktuális, soha nem az ember mondja meg, hanem a kor. Régebben emberek kellettek, akik könyvet írtak, és a műre rányomták a bélyegüket. Hóman Bálintra gondolok például. Újabban az ember személytelenné válik, és a korok diktálják, hogy mikor mit kell írni. Mint antropológus, megírtam a föld népeit. Ezt tanítom az egyetemen is. A magyarság eredetét nem tudtam betenni ebbe a kötetbe. Nekem üresen maradt Ázsia és Eurázsianak az a része, ahová beerőltették. Antropológiailag nem fogadható el a finnugor elmélet. Sem Török Aurél, sem Bartucz Lajos, de egyetlen ma élő kollégám sem fogadta el. Antropológiailag ugyanis ez az elmélet nem igaz.

Az antropológia csak a múlt század második felében alakult ki. Tehát késői tudomány. Bizonyító anyagát pedig szinte csak napjainkban szerzi meg. A szellemi – és tárgyi kultúrával foglalkozó tudományok is szinte csak e században rendezték soraikat. A népek vándorlását, rokonítását és eredeztetését legkorábban a nyelvészek kezdték el. Nem csoda, hogy viszonylag korán jutottak szintézisre. Őstörténetünknek valóban ismerünk olyan ágát, mely az Urál hegység délnyugati, illetve délkeleti vidékére is elvezet. De hogy a magyarság innen származott volna, arról nincsen szó. Ez csak egyik szála őstörténetünknek. Egy szintézist teremtő munka megszületéséig minden szál megvizsgálása és bizonyítása szükséges. A különböző származtatások – a finnugor, a belső-ázsiai, a közép-ázsiai vagy akár a közel-keleti – önmagukban nem igazak. A jövő majd eldönti, mi volt az alapvetően meghatározó őstörténetünkben.

Az ember tehát olyat próbál tisztázni, amit maga nem lát. Öregkorban nyúlunk a legkényesebb témákhoz. Közel harmincéves szakmai munkát követően merészkedtem arra, hogy a magyarság őstörténetére vonatkozó íráskor tanulmányozása után felgyü-

lemlett személyes tapasztalataim birtokában megírjam a könyvet. Régóta járom Ázsiát ebből a célból. Feldolgoztam és publikáltam a Kárpát-medence embertörténetét. Azt keresem vissza, amit itt látok. Ha Európa történetét végignézem, akkor a Kárpát-medencébe bele tudom tenni az újkőkor, rézkor, bronzkor, vaskor, a római kor elejéig. Ekkor valami történt. Bejöttek a szármaták, hunok, avarok, Árpád magyarjai, és még hozzátelepítik a jászokat és a kunokat. Én a hunoktól a kunokig ívelő szakaszt értem a magyarságnak. Ezeket az embereket kellett visszakeresnem.

– *Feltételezem, rengeteg dolgot, összefüggést kell figyelembe vennie a kutatóknak.*

– Egy népet meghatároz nyelve, testi alkata és szellemi, tárgyi kultúrája. A nyelvvel nem foglalkoztam, bár hihetetlen nagy hiányosságokat látok a finnugor nyelvészet terén. Nézzük a legyegeyszerűbb példákat. Ha az ember megkérdezi, hogy nyelviileg mi jellemző egy népre, a következő választ kapja. A család és a hozzá kapcsolódó nevek: apa-ata, anya-ana. Jellemzőek a vallási nevek is, a növény- és állatnevek, a testrészek nevei. Ezek tehát a meghatározóak. Az itt található szavaink mind török eredetűek. Vizsgálhatjuk a kultúrát is. Magam zenét tanultam. Egész Európában csak a magyaroknak van pentaton, kvintváltós vagy még ősbibb, kvartváltós, ereszkedő dallamú, hangsúlytalan végződésű zenéje. A finnugor zene hét hangra osztja az oktávot. Semmi köze az ugor zenének a magyar zenéhez. Nézhetjük az egész hiedelemvilágot is. Nálunk nincs medvekultusz, de vannak totemállatok, totemmadarak. Népművészetünkben az életfa, az égit érő fa, a tulipán motívum mind sokkal távolabbról ered. Sokat jártam Belső-Ázsiában – az idén is tervezek utat –, és az ember egyre többet és többet meglát az igazságból. Aztán elkedvetlenedik, hogy miért nem látta vagy látja ezt más is. Miért nem jöttek rá arra, ami nyilvánvaló,





amivel mindent meg tudunk magyarázni? Miért kellett mindent erőltetni? Persze erre is van magyarázat. Tanítványaimnak szoktam mondani, hogy amikor Napóleon 1805-ben Bécshez érkezett, megkérdezte tanácsadójától, Franz Talleyrand-tól, hogy mit tegyen a magyarokkal? Talleyrand így válaszolt: „A magyarok becsülik nagyjait, és büszkék múltjukra. Vedd el múltjukat, és azt tessel velük, amit csak akarsz!” Egy nép, amelyiknek nincs írásbelisége – gondolok a finnugor népekre –, az arra nem büszke. A gyűjtögető, halászó nép – mi soha nem voltunk ilyenek, hiszen lovas nomád kultúránk volt – arra nem büszke. A sámánkutatók tőlem rossz néven vették a kritikát, most már megértik, hogy lealacsonyították tudatosan a mi vallásunkat a sámánhítre. Nekünk a szibériaiakhoz hasonló sámánjaink, akik szaggyatott farkasbőrökbe öltözve narokotikum, epilepszia vagy éppen alkohol hatására doboltak és üvöltöttek, soha nem voltak. A mi táltos hitünk magas természettudományos ismerettel rendelkező, gyógyító emberekre jellemző hit volt. Persze, hogy le kellett mindent alacsonyítani olyan szintre, hogy ne legyünk büszkék rá.

– *Miért van az, hogy a magyarság őstörténetével foglalkozó kutatót most is, régebben még inkább, mindig sanda szemmel nézték, illetve nézik?*

– Azért, mert ez mindig ideológia volt. Olyan modellt kellett elfogadtatni, amire egy nép nem büszke. Hivatalosan ezt tanították. Az Akadémia is ezt fújta, tévesen. Én visszamentem oda, ahol ez elromlott. 1842 az a dátum, ameddig minden tankönyv egyértelműen leírja a magyarok eredetét. Három hullámban érkeztek a Kárpát-medencébe: mint Attila hunjai, mint avarok és mint Árpád magyarjai, akikhez hozzátelepítették 1231-ben a jászokat és 1246-ban pedig a kunokat. Ez volt minden könyvben – elemi, közép- és felsőfokúban – leírva. A dolgok 1842-től kezdtek megváltozni. Sandán pedig azért néznek, mert vannak ügyeletes tanok, és aki az ellen szól, azt szükség szerint kirekesztik. Azért jöttem el a Tudományos Akadémiától 28 év után, hogy ezt az őstörténetről szóló könyvem megírhassem. Igyekeztem etikusan minden nézetet

leírni, és eljutni valahová. Aki elolvass egy igazi, magyar őstörténeti munkát, abban megfogalmazódik, hogy mi nem vagyunk indoeurópaiak, nem vagyunk szlávok, mi magyarok vagyunk, akik térben, időben távolról jöttünk, és büszkének kell lennünk ősiségünkre, mert ott van a rovásírásbeliségünk, a lovasnomád kultúránk, a hihetetlenül gazdag vallásunk, életkultúránk, katonai szerveztségünk. Minden, ami egy kultúrnéphez hozzátartozik.

– *A könyv gazdag szakirodalomra támaszkodik. Saját véleményed szerinti honnan jöttünk, honnan eredünk?*

– A magyarság sokszálú. Jelentősen több tényezővel kell számolnunk, mint gondoltuk. Odáig tudok visszamenni, ameddig tárgyi bizonyítékot, tehát síranyagot, embercsontantanyagot találok. Honfoglalás előtt kb. 1200–1500 évvel tudok visszanyúlni. Ez a kompetenciám. Tehát a legkorábbi hun adatok időszámításunk előtt az első évezred elején. Akkor Belső-Ázsiában volt egy népcsoport, a hun törzsszövetség, amelynek a tagjai tulajdonképpen váltakoztak. A törzsszövetség bomlása után a hunok egy része Közép-Ázsia felé ment, és később bejöttek a Kárpát-medencébe, mint Attila népe. A vándorlás iránya nem véletlen, tekintve, hogy a legnyugatibb eurázsiai sztyeppe a magyar Alföld volt. Ezt követően a nagy türk törzsszövetség alakult meg, és ugyanezt a hagyományt folytatta. Törzsszövetség volt sok törzsből. A magyarságnak a legősibb szála Belső-Ázsiából ered. Természetes, hogy a hun és a türk törzsszövetségből népcsoportok ott maradtak az Ural délkeleti részén, és együtt éltek ugor népekkel, akik később szintén bejöttek. Magna-Hungária, Levédia, Etelköz fontos állomáshelyek, ezekkel nagyon sokat foglalkoztak a kutatók, ezeket nem is vitattam soha. Van egy másik szál, amiről viszont nem volt szabad beszélni, az iráni szál. A besenyők, szarmaták és a jászok mind iráni népek. Az iráni magassíkságon ötvöződtek. A legklasszikusabb iráni népnek tulajdonképpen a szkíták számítottak. Valamikor ennek a századnak elején ezt a szót, hogy szkíta, szittyává tették, és rossz fogalomná vált, akárcsak a rassz, az élettér. Nem tudtak a történészek különbséget tenni a rassz szó és az igaz

gondolat között. Az iráni vonalat le kellett tagadni. Kimaradt tehát az őstörténetünkben egy nagyon fontos szál. A jászberény- négyzállási temetőnél Selmeczi László ásott legkorábbi jász sírokat. Ugyanezek az emberek laknak most Jászdózsán. A jászok legelső generációját én három helyen tudtam visszakutatni: a Krím-félszigeten, a Kaukázusban és az iráni magassíkságon. A szokásokat is meg lehetett találni. Voltak gyereklányok eltemetve, és a nyakukban ott volt egy kis állatcsont. Meghatároztuk, milyen állatcsont. Házinyúl ugrócsontja volt átfúrva, és azt hordták a nyakukban. Ezt megtaláltuk Jászberény mellett Négyzálláson, a Krím-félszigeti alánoknál, a Kaukázusban és az iráni magassíkságon. Rengeteg hasonlóságot találtunk emberanyagban is. Az iráni népek hihetetlen magas kultúrával rendelkeztek, egy ősi irán, perzsa és mezopotámiai kultúrának a hagyományait őrizték és hozták magukkal a Kárpát-medencébe. Van egy kaukázusi szálunk, amelyikről ugyancsak nem illett beszélni, de szintén hozzátartozik a magyarsághoz. Nagyon primitív képlet az, hogy az Ob folyó alsó folyása mentén volt egy nagyon primitív halászó, gyűjtögető nép, amelyik elindult a Magna-Hungária területére, s onnan három szálláshelyen keresztül bejöttek a Kárpát-medencébe. Ez sem a nyelvünket, sem a testalkatunkat, sem a szellemi, tárgyi kultúránkat, hiedelemvilágunkat, néprajzunkat, népmesekincsünket, népművészetünket nem magyarázza meg. Nem oldottam meg a magyar őstörténetet, de az eddigi munkákat próbáltam harmonizálni. Ami hiányzik, azt igyekszem saját terepmunkámmal pótolni. Oda megyek, ahol még nem jártak. A legkeletibb szárnyat mindig kihagyták. Most sem könnyű és egyszerű eljutni ezekre a helyekre, de úgy érzem, muszáj csinálni, hogy pótolni tudjunk komoly hiányokat.

– *Emlütetted az ősi hiedelemvilágot, az ősi kultúrát. Mit lehetne tenni annak érdekében, hogy ezek egy része újra közkincs legyen, különösen a fiatalság körében?*

– Az emberek különösen hosszú



kényszerszünetek után rájönnek, hogy múlt nélkül nincs jövő. Valóban, a fiatalság nevelése az igazán fontos. Az igazság érdekében meg kellene változtatni a tankönyveket. A legfrissebb könyvek is hevenyészve készülnek, és nem írják le pontosan a magyarságot. A közelmúlt, főleg a XX. század történéseit próbálják helyretenni, de az őstörténetig nem nyúlnak vissza. Pedig nagyon kellenének új, más szemléletű tankönyvek, mind az általános és középiskolákban, mind pedig az egyetemeken és főiskolákon. Az emberek félnek bizonyos szavaktól: magyar, magyarságtudat. Az angolok és franciák igen büszkéek a múltjukra. Az arab büszke az arabságára, a zsidó a zsidóságára. Nekünk is tudatosítani, tanítani kell, honnan jöttünk, mit hoztunk magunkkal, mivel vagyunk különbek, mint mások. Tartást és büszkeséget kell adni a népnek. A múzeumokban a különböző izmusok helyett nagyon elegáns kiállításokat lehetne rendezni. A televízió egyre kevesebb ilyen jellegű műsort sugároz. Alig ismerik az emberek igazi népművészetünket. A legtöbbször csak álmagyarsággal találkozunk.

Engem két évvel ezelőtt a parasztpárt indított képviselőként. Egyetlen volt a pártok közül, amelyik a magyarságtudat növelését tűzte zászlajára. Úgy tűnik, ez most megint kelendő. A magyarságtudat ott lappang minden kérdés, probléma mögött.

– *Igazából a magyar értelmiség nem tudta kibeszélni magát ebben a témakörben sem. Miért?*

– Így igaz. Valamilyen primitív oknál fogva ebben mindig negatívumot látunk. A magyarság – már említettem – sokféle. Szent István leírja ezt intelmeiben Szent Imrének: tartsd meg a sok színt, mert ettől szép egy ország! Mindig ezt a sokszínűséget hangoztattam eddigi munkálkodásomban. Soha nem hallgattam el semmit, nem hódoltam be divatos elméleteknek. Csak elmondtam a magam véleményét, igazát. Az emberek ismerete nagyon hiányos. Győrben több mint ezer ember előtt tartottam előadást. A végén fiatalok kerestek meg, hogy amit tőlem hallottak, azt miért nem mondta nekik eddig senki.

– *Ebben a tanárképzés, a felsőfokú képzés is ludas. Nagyon egyoldalúan a finnugor rokonságra épült minden.*

– Valóban, a finnugor elmélet érvényesült más kutatások rovására. Igazából csak ezt tanították. Gyakran csak az lehetett egyetemi tanár, aki politikailag megbízható volt. Aki pedig megbízható volt, az elkötelezett is lett egyben. Valahol buta ember is, mert egy igazán értelmes kutató politikának nem kötelezi el magát. Ezt én soha nem tettem. Mindig kimondtam azt is, amit nem kellett és nem illett. Magyarságtudatot próbáltam adni az embereknek. Gyakran mondják ma is, hogy nem jó ez a keleti kapcsolat, hiszen az Európa Parlament felé pedálozunk. Ezt nem értem. Európa örüljön, hogy mi hajlandók vagyunk oda menni. Nem részsedni akarunk. Mi oda viszünk és nem is akarmit. Viszünk egy magas kultúrát, műveltséget, dolgozó népet, ezeréves mezőgazdaságot. Nem kell könnyögnünk és nem kell letagadnunk dolgokat. Tehát az én gondolataim ma sem a legaktuálisabbak. Mégis mindig ugyanúgy mondom. Csak körülöttem változik a világ. A gyerekeimnek ez már evidens lesz.

– *Magyarságtudat, nacionalizmus. A két fogalmat gyakran kapcsolják egymáshoz. Veszélyesnek tartod-e a nacionalizmus erősödését?*

– Nagyon primitív ember, aki a magyarságtudatot a nacionalizmushoz kapcsolja. Az egészséges múlttudat, nemzettudat nem nacionalizmus. Minden izmus rossz. A kommunizmus éppen olyan rossz, mint a fasizmus. A fasizmus idején a kommunizmust tartották rossznak, Rákosi, Kádár idejében a fasizmust. A nacionalizmus mindkét korszakban rossznak számított. Szélsőséges ideológiák vezette politikum idején a nemzettudat mindig hátráltatta a diktatúrát. Az emberek, ha múltba néztek, mindig erőt tudtak méríteni. Hitler idejében tehát ugyanolyan veszélyes volt a magyarságtudat erősítése, mint a kommunizmus idejében.

Komoly emberek soha nem süttöttek rám, hogy nacionalista vagyok. Ha valaki egy országnak múlttudatot próbál adni, az a legtermészetesebb érzés kell hogy legyen. Párizs mellett megtaláltuk néhány évvel ezelőtt Adelaidot, Capett Hugo feleségét. Franciaország-

ról tudjuk, mennyire sovíniszta, mindenütt ott a gallkakas. Kijött a francia kulturális miniszter, kezét rázott, és kifejezte abbéli örömét, hogy megint tudnak a fiatalságnak valami újat adni történelmükből. Az első nagy, birodalomalapító királynak a feleségét. Ezek természetes gondolatok minden népnél. A magyarságnál is. Akkor tudunk megmaradni mint magyarok, ha a múltunkra építünk. Amikor lassan mindent elveszítünk a kultúránkból, bejön a Mcdonald's kultúra, az ősi magyar pörkölt, lebbencs, pacakultúra helyett, amikor az ősi zenénk helyett heavy- metal zenét játszanak, akkor vész el lassan a mi kultúránk. Nem volna baj, hogy van ez is, csak lenne a maga helyén. Meg kellene értetni az emberekkel, hogy mennyivel magasabb rendű a mi zenekultúránk, ételkultúránk, népművészetünk. Az igazi művészet benn él az emberek szívében ősi-dők óta.

Ma a világon szinte mindenütt felszínre kerül az etnikai tudat. Ez nem véletlen. Az embereken erőt vett a bizonytalanság, a kollektív félelemérzés. A fejlett technikai civilizáció, a tömegkommunikáció – kritika hiányában – az uniformizálódás irányába hat. A kis népek csak úgy tudnak fennmaradni, ha tudatosan megőrzik hagyományait, a rájuk jellemző sajátosságait. Az emlékezetüket vesztő nemzetek eltűnnek, mondta Vitkiewicz igen szépen. Minden feladat ebből a gondolatból következik. Rengeteg eddig elmulasztott tennivalónk van a nép nemzettudatának megőrzése, erősítése, megtartása és az utókornak történő átadása terén.

– *Lesz-e folytatása a Honnan jöttünk? kötetnek?*

– Rengeteg a kutatható, ami még hátravan. Az utánunk következő generációk majd folytatják térben és időben a megkezdett munkát. Őstörténetünkről hamarosan napvilágot lát egy olyan munka, amely bizonyított igazságokat tartalmaz. Szerzők sokasága közül majd tényeket a magyarok eredetéről, amelyek a tudományos igazság mellett nemzeti büszkeségünk ápolását is szolgálják. Hiszem, hogy a mi népünk nem kizárólagosan egy gyűjtögető, halászó, vadászó népnek az európai csökevénye. A magyarok ősei magas szellemi és tárgyi kultúrával rendelkeztek.



Kunkovács László

# Mongólia



Jurták a tajgaszélen



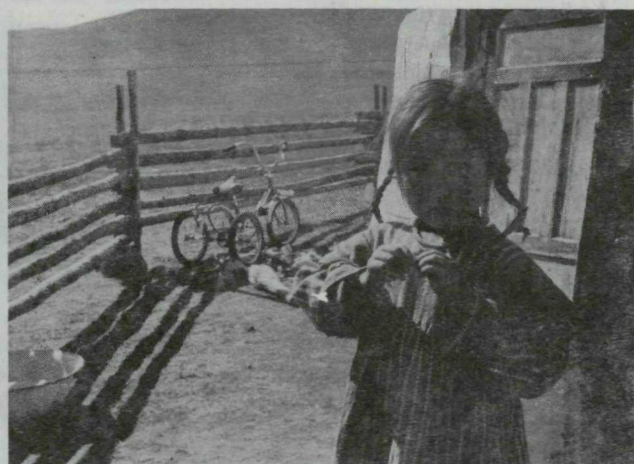
Fejlik a kancát



Idős buddhisták a Gandan kolostorban (Ulanbator)



A Gandan kolostor imamalmái (Ulanbator)



Mongol kislány

Mándoky Kongur István

# Dobrudzsai tatár közmondások

A Duna alsó folyása és a Fekete-tenger között fekvő Dobrudzsába és a vele nyugaton-délnyugaton szomszédos Deliormánba már a XVII. század elején települtek tatárok a Krím-félszigetről, Jetiszán és Budzsak területéről, majd a Krími Kán-ságnak orosz fennhatóság alá kerülése, 1783 után is számottevő tatár népesség költözött ide. A ma Dobrudzsában élő tatárság zömének azonban nem ezek voltak az ősei, hanem azok a tatárok, akiket a krími háború (1853–1856) után telepítettek ide a Krím-félsziget északi területeiről.

A Dobrudzsába és Deliormánba való tatár beköltözés csak az orosz–török háború (1877–1878) után, e területeknek a Török Birodalomtól Romániához és Bulgáriához való csatolása után ért véget.

A mintegy 70 ezer főnyi dobрудzsai tatárságnak szép és gazdag népköltészete joggal tarthat számot érdeklődésünkre. Legkedveltebb műfajaik a népdal, a négysoros szerelmi dal, a páros-felegetős versenydal, a ballada, a hősenek, a mese, a találós kérdés, a közmondás és a

szólás. Jelen közleményünkben az 1964–1976-ig Romániában és Bulgáriában gyűjtöttünk közel harmadfél ezer tatár közmondásból mutatunk be ízelítőül néhányat, hogy a máig virágzó dobрудzsai tatár népköltészetnek e számkra oly közeli és ismerős világát olvasóinkhoz még közelebb hozzuk. Fordításunkban igyekeztünk a közmondásokat alakilag is hűen fordítani, gyakori szótagszámláló, rímes-verses szerkezetüket az eredetinek megfelelő formában visszaadni.

A bátor csak egyszer hal meg, de a gyáva ezerszer.  
 A féreg is a gyümölcs javát szereti.  
 A gondolat nem folyó, hogy gátat vethess neki.  
 A hontalan ember – néma fülemüle.  
 A kedves szó a méznél is édesebb.  
 A ló megülni, a ruha viselni való.  
 A nyájtól elmaradt juhót széttépi a farkas.  
 A nyelv az ész ablaka.  
 A rossznál is van rosszabb.  
 A tudásért élj, az életért tanulj.  
 A vendég szava parancs a gazdának.  
 Ajándék lónak nem nézik a fogát.  
 Aki a kicsit nem becsüli, a nagyot nem érdemli.  
 Aki ma sír, holnap nevet.  
 Áldás van a vendégszerető házon.  
 Annak adj, ki éhezik.  
 Az egyszer megbotlott lovat még nem szokták levágni.  
 Az érkezőt el ne zavard,  
 A távozt vissza ne tartsd.  
 Az erős csuklójú legyőzhet egyet,  
 Ám a nagy tudású ezret is legyőzhet.  
 Az étel íze a sótól,  
 Az ember íze a szótól.  
 Az igaz szó élesebb a kardnál.  
 Az öregnek tiszteletet, a fiatalnak utat adj.  
 Az ügyest a vagyon gondja,  
 A lustát az álom nyomja.  
 Azé a ló, aki megüli,  
 Azé a lány, aki szereti.  
 Bízik a madár a szárnyában,  
 Az ember meg a barátjában.  
 Cseppenként gyűlik a méz.  
 Egyetlen asszony halálának negyven özvegy örül.  
 Egyszer a menyasszonyból is anyós lesz.  
 Éhes medve nem táncol.  
 Éhes róka tyúkkal álmodik.  
 Ezer barát is kevés, egy ellenség is sok.  
 Ferde kéménynek is egyenes a füstje.  
 Gyáva kutya ugatva győz.  
 Ha a rózsát szeded,  
 A tövisét elviseljed.  
 Ha kutyával barátkozol, bot legyen a kezeden.

Ha lovad van, szárnyad van.  
 Ha magad nem tanulsz, majd az idő megtanít.  
 Ha munkád nincs,  
 Ételed sincs.  
 Ha valakitől tyúkot kapsz, libát készíts annak.  
 Jobb ma egy tojás, mint holnap egy csirke.  
 Keveset marad csak a vendég, mégis sokat lát.  
 Lányod még bölcsőben feküdjön,  
 De hozománya már készüljön.  
 Lovaidal ne dicsekedj,  
 Feleségeddel ne hengegj.  
 Lovat a fogáról,  
 Legényt a munkájáról.  
 Lovat gazdagtól, leányt szegénytől végy.  
 Megbecsülik a ritka vendéget.  
 Menős lónak ne üss a fejére.  
 Minden madárnak a maga fészke tetszik.  
 Minden szépnek van szeplője.  
 Ne higgy az ördög szavának,  
 Szolgájává tesz magának.  
 Ne menj oda, hol nem hívnak,  
 Oda siess, ahol várnak.  
 Nem fér két kard egy hüvelybe.  
 Nem mindent vesz be a föld, ami az égből hullik.  
 Nézd meg a virágját,  
 Szakítsd le bimbóját.  
 Nincsen erdő görbe fa nélkül.  
 Nyisd ki jól a szemed, nehogy mások nyissák ki.  
 Olyan a katona ló nélkül,  
 Akár a madár szárnya nélkül.  
 Ott szakad el a kötél is, ahol vékony.  
 Ökör alatt borjút ne keress.  
 Rossz rokonnál jobb a jó szomszéd.  
 Rövid ész – hosszú nyelv.  
 Saját házában is vendég a pásztor.  
 Sötétben nem látszik a kacsintás.  
 Száraz kanál szájat szakít.  
 Szelíd lónak fájdalmas a rúgása.  
 Tisztelik azt, ki tisztel másokat.  
 Tudósnak lenni nem nehéz,  
 Embernek lenni a nehéz.  
 Ügyetlen embernek szűk az egész világ.



Ökrösné Bartha Júlia

# In memoriam Mándoky Kongur István

(Karcag 1944–1992 Alma-Ata)

„Kúnfajta, nagyszemű legény volt,  
Kínzottja sok–sok méla vágynak”

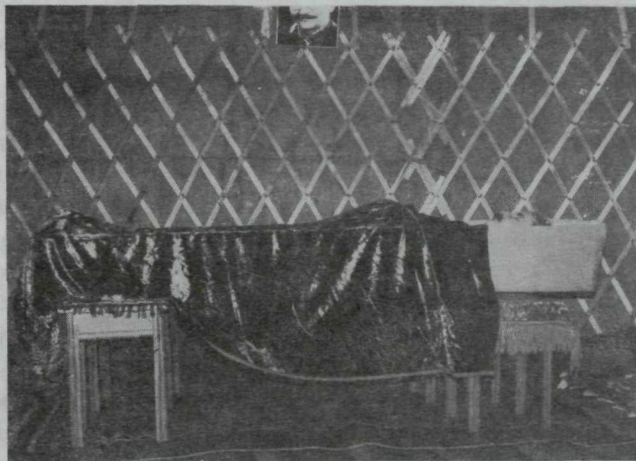
Szeptember 3-án Alma-Atában eltemettük Mándoky Kongur Istvánt. Mindnyájunkat megdöbbenett a halálhíre, hiszen még csak 48 éves volt, tele tervekkel. Az utolsó interjújában Dagesztánban, Mahacskalában a munkájáról beszélt. Ottani költő barátjával, Magomedov Badrutinnal járta a vidéket és gyűjtött. Klasszikus alakja volt a turkológiának. Olyan, aki biztonsággal mozgott a terepen, kiválóan ismerte Közép-Ázsiát, hiszen minden népcsoportját felkereste, s nemcsak nyelvészei, hanem néprajzi szempontból is figyelemreméltó gyűjtést végzett. Európa legjobb Ázsia-szakértője volt. A nyelvészek is elismerték zsenialitását, minden török nyelvet beszélt. A kumukhoz kumukul, a nogájhoz nogájul, a tatárhoz tatárul szolt... Nagyon tisztelték és szerették, maga volt az ellenállás, helyettük fogalmazta meg azt, amit maguk tán nem is mertek. A Szovjetunió népeket olvasztó, eloroszosító tengerében a saját nyelv, a saját kultúra megtartására ösztönözte őket. Szemrehányást tett a kazaknak, ha gyerekeit orosz iskolába járatta, ha saját hazájában nem az anyanyelvén szolt. Pályájának alkotó időszaka akkor volt, amikor az európai utazók csak a barátságvonatok ablakából láthatták a birodalom tájait, s gondoskodtak róla, hogy ezt is csak a kijelölt útvonalon. Munkáját a kazak, kirgiz, nogáj, tatár és a többi etnikum értelmisége segítette, olykor bújtatva őt, hiszen a titkosszolgálat minden lépéséről tudhatott. Hogy mégsem történt „baleset”, annak valószínűleg az az oka, hogy már jólismert tekintélyes ember volt, akihez nem mertek nyúlni.

Legerősebben a kazak-sághoz kötődött, hiszen ennek nyelve volt a legköze-

lebbi rokona a kunnak, ebből próbálta rekonstruálni az elveszett kun nyelv elemeit. Megvalósította mindazt, amiről Györffy István és Németh Gyula álmodott. Nem az íróasztal mellett dolgozott, hanem az élő kultúra ösvényeit járta. A közép-ázsiai népek körében már életében legendás alak volt, halálával pedig mitológiai magasságokba emelkedett. Hogy mit jelentett számukra, ott értettem meg, Alma-Atában. Aki nem járt közöttük, fel sem tudja fogni, hogy mennyire ragaszkodó, melegszívű, mély érzésű, tiszta emberek. Amit Európa feledni kényszerül, a klasszikus emberi értékeket, ott megtaláljuk. A szimbólumok világában élnek, életüket a hagyományok kerete szabályozza. Gazdag kultúrájú nép, erősek, egyenes gerinccel. Kongur, mint eleven kapcsot tekintették, amely a magyar, kiváltképp a Kunság kultúrájához kötötte őket. Akivel találkoztam, képzőművészek, költők, történészek jó része járt már nálunk, Karcagon is. Szimbolikus értelemben most már a halála is közel hozza a Kunságot és a kazak pusztát.

„Alkonyatok és délibábok  
Mefogták százszor is a lelkét,  
De ha virág nőtt a szívében,  
A csorda-népek lelegelték.”

Kedves költője volt Ady Endre, s



Ravatal a jurtában

gyakran idézett verse A Hortobágy poétája. Ismerve Őt és életének bizonyos mozzanatait, megértjük, miért állt hozzá olyan közel ez a vers.

Erősen kötődött a Kunsághoz, főként szülővárosához, Karcaghoz. Ha itthon volt Magyarországon, gyakran eljött Karcagra. Mindig sietve, nehogy elmenjenek azok az öregek, akikkel szót értett, akik még az ízes tájnyelvet beszélték. Pedig életének legnehezebb időszaka fűződik a szülőföldre. 1944. február 10-én született módos parasztcsaládban. Az államosítás során elvették a földjüket, a szülői házat, s mivel a család neve kulákklistára került, megpecsételtek a sorsa. Az általános iskolát Budapesten fejezte be, de származása miatt egyetlen középiskolába sem vették fel. Hazajött Karcagra, ahol a gimnázium kapuja szintén csukva maradt előtte. Hálával emlegette Hajdú Béla nevét, aki akkor a helybéli Mezőgazdasági Technikum igazgatója volt, s aki mellé állt. Bejárhatott az órákra, de kezdetben a rendes tanulók névsorába nem írhatták be a nevét. Ha ellenőrzés jött, kihívták az osztályból és elbújtatták. Kiváló fejű, tehetséges diák volt, akinek nyelvérzéke már korán megmutatkozott. 1962-ben tett érettségi vizsgát. Már kiskorában (6. osztályos volt) kezdett ismerkedni a török nyelvvel. Az első nyelvkönyvet Szűcs Sándortól, a Nagykun Múzeum akkori igazgatójától kapta, a másodikat elsős középiskolás korában Kiss Sándor tanár úr adta a kezébe. A kazak nyelvvel szintén középiszkolás korában kezdett ismerkedni, s éppen Alma-Atából a Kazak Akadémiától kért segítséget, könyveket. Érettségi után még mindig nem juthatott be az egyetemre. Budapesten, a Lovardában dolgozott mint lovász. Később, némiképp enyhült a politikai helyzet, beiratkozhatott az ELTE-re, ahol Németh Gyula pro-



fesszor vette pártfogásába. Ígéretes tehetségnek tartotta, akit támogatni kell. Így indult az a tudósi pálya, amely sohasem volt konfliktusmentes. Hajszolt volt és türelmetlen. Nemigen lehetett lépést tartani vele. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Belső-Ázsia Tanszékének tanáraként dolgozott. Idejének jó részét az ázsiai török kisebbségek között töltötte, vagy vendégtanárként az európai egyetemek török nyelvi tanszékein. Idén szeptembertől Törökország hívta Kayseribe. Ígéretes ajánlatot kapott Amerikába, ahol szintén egyetemi oktató lehetett volna; diplomatszolgálatra is kiszemelték; minden lehetőséget, hírnevet, pénzt megkaphatott volna, ehelyett Ázsiát, a terepmunkát választotta. Nagy természetű volt, nem volt könnyű a közelében élni; ahogy a népi bölcsesség mondja: nagy fénynek nagy az árnyéka. Már nem maradt más, mint az élők kiváltsága és kötelessége: a megbocsátás.

*„Ezerszer gondolt csodaszépet,  
Gondolt halálra, borra, nőre,  
Minden más táján a világnak  
Szent dalnok lett volna belőle.”*

Keveset publikált – magyar nyelven. A mintegy 140 tételből álló bibliográfiájának jó részét külföldi kiadók jegyzik. Magyar sors – magyar átok?! Ha végiggondoljuk kutatóink életét a tudomány bármely területén, láthatjuk, hogy a külföld hamarabb elismeri a



Az utolsó ima

tudást, mint a hazai szakvélemény. A keletkutatók sorsa pedig, úgy tűnik, évszázadokkal előbb megpecsételt. Julianus barátira gondoljunk, vagy Kőrösi Csomára. Gyötrelmek árán járták végig azt az utat, amely számukra kijelöltetett. Aztán a hazai tudományos kutatás mentorai hamarabb támogatták a „halszagú rokonságot”, a finnugorisztikát, mint a Kelet felé hajlókat. Fél évszázadonként akadt a turkológiának olyan alakja, aki igazán kimagasló volt. Erejük jó részét nem az utazással, a terepmunkával járó töredelem, hanem az itthoni ellenlábásokkal való hadakozás koptatta. Miért nem becsüljük, még életében az arra érdemest?! Lám ebben is különbek nálunk a keletiek.

Mándoky Kongur István közöttük

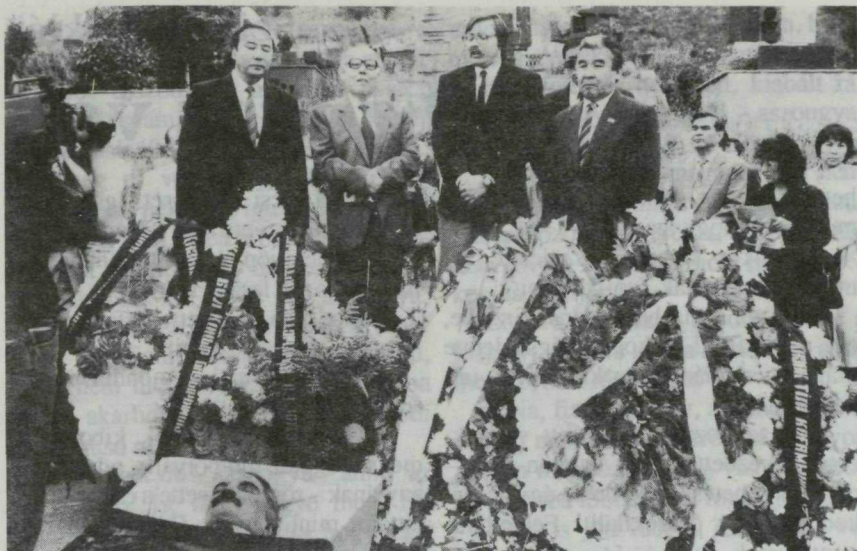
mindent megkapott, ami megillette: megbecsülést, szeretetet. A Kazah Tudományos Akadémia és a Kazah Írószövetség temettette el, olyan tisztes-séggel, amelynél nagyobb ember nem kaphat. Ravatala mellett álltak a közép-ázsiai török népek tudományos életének képviselői. (De hol volt az ELTE, amelynek tanára volt, vagy az Akadémia, amely a kandidátusai között jegyezte?) Augusztus 28-án kellett volna átvennie a Kirgiz Egyetem díszdoktori oklevelét. Már nem érte meg, így Kadiali úr, a Kirgiz Nyelvtudományi Intézet elnöke elhozta a sírjához.

Közel négyórás temetési szertartása volt. Kazah szokás szerint a holtak otthonról kell elindulnia utolsó útjára. A lakótelep terén felállított jurtában, mohamedán szertartás keretében vettek tőle búcsút a rokonok (felesége kazah származású) és a környékbeli ismerősök. Ezt követően elvitték a Kazah Akadémia elé, ahol a tudományos élet képviselői köszöntek el tőle. A Magyar Köztársaság nevében dr. Hóvári János szólt. Az állami búcsúztató után a Kengszai temetőbe kísértük, oda, ahol a kazah kultúra nagyjai nyugszanak. Itt köszöntek el mindazok, akik közeli kapcsolatban álltak vele, a művészbárátok, írók, költők; a szülőföld, a Nagykunság, és szülővárosa Karcag nevében én; a rokonok és gyászoló szeretteit képviselve Mándoky Andrásné, a Hódmezővásárhelyen élt nagybátyjának felesége. Mi magyarok hangosan imádtunk felette.

A sírnál mondott búcsúbeszédét azzal zárta Abduali Haidar, a Kazah



Útban a temető felé



### Végso búcsú a Kengszai temetőben

Tudományos Akadémia elnöke, hogy fejet hajt a magyar föld előtt, mert ilyen fiút adott a tudománynak. Vittem egy marékkal ebből a földből, Németh Gyula sírjáról. Meghatottan tartották felém a kezüket, és szinte csipetenként szétosztva, vegyítve a kazah földdel hintettük rá ősi szokás szerint.

Gyönyörű tájon nyugszik. Tekintetünket felemelve hatalmas völgyet látunk, jobbra pedig a Tiensan hegység

szirtjei szúrják az eget. Amint elhelyeztük a virágokat, szemerkélni kezdett az eső. Döbentem álltunk, mert arról kezdtek beszélni, hogy elfogadta testét a föld. Amikor meghalt, augusztus 22-én, Közép-Ázsiában megrendült a Föld. Ezt, és a most cseperésző esőt a kiválasztottakat megillető jelnek tekintik.

A temetést követően napokon át halotti tort ültünk. Először a Tudu-

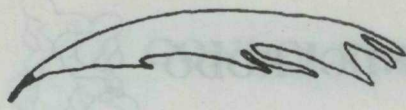
mányos Akadémia épületében, majd a rokonok és barátok lakásán. Az asztalra az elhunyt kedves ételeit és italát, a kumiszt és a tevetetejt tették. Hosszasan emlékeztünk egy-egy történettel, majd arról folyt a szó, miként lehet befejezni egy derékba tört élet munkáját. Rabiga Szizdikova akadémikus házában voltunk, amikor az.ő és Fari-ze Ongaszimova költő, a Kazah Írószövetség elnöke tollából megfogalmazódott a Kongur- Alapítvány szövege. Nemzetközi alapítványt kívánunk létrehozni, amelynek az a célja, hogy támogasson egy-egy fiatal turkológust, aki a közép-ázsiai török és a magyar kultúra kötődéseit kutatja. Arról beszélgettünk, hogy kikhez hogyan kell majd eljuttatni a felhívást; közben a 17 éves Muldiür, akit István édesgyermekként szeretett, dombrán pengetni kezdte a dalt, amivel búcsúzni és búcsúztatni szoktunk:

*Elindultam szép hazámból,  
Híres kis Magyarországról...*

Alma-Ata, 1992 szeptembere



Kongur sírja a Kengszai temetőben



Szilágyi Miklós

## Ez igaz vót!

Mondtak olyat is, hogy kísírte a fiú a lányt, és mintha köp lett vóna – mán bocsánat, de csak úgy mondom –, hogy úgy görgött, görgött, és akkor nem tudott tovább menni az a valaki. Nem engedte, pedig csak egy köp vót! Mikor eltelt az a bizonyos idő, megszólalt: jól jártál, mer' így lett vóna, meg úgy lett vóna... Meg mondtak olyat is, hogy mint lámpafény, úgy kísíri. Én nem láttam ilyet soha, csak hallottam, hogy ilyenekről beszélgettek sokszor...

De ezt tessék elhinni, ez igaz vót, mer' láttam is. Kisjány vótam még akkor, nem jártam még iskolába, akkor őszön mentem fel. A szomszédunkba' a lány – nagyon jóba' vótunk, Ecsegen laktunk akkor – Bucsatelepre ment férjhez. Igen, de az a fiú, aki elvette: vót Bucsatelepen egy öreg bábaasszony, aszonták, az rontott-bontott – én nem láttam soha – és vót annak egy jánya, oszt annak előtte neki udvarolt, de otthatta. Nem csinált az akkor semmit a világon, hanem mikor esküdtek, és mentek a kocsival, egy fekete macska elszaladt a szekér előtt, és a lú nem tudott tovább menni. Majd' agyonverték a lovakat! Nem tudtak egy tapodtat se menni, úgy megállt az a szekér; szálltak, tolták – meg se tudták mozditani. Mintha le lett vóna cövekelve! Meg oszt minden szekér megállt, tán négy szekér vót onnan Ecsegről: szomszédok, meg rokonok is vótak. Mink, ugyi, nem az első szekéren vótunk, mer' nem is hozzátartozók vótunk, csak szomszéd, így oszt én a macskát se láttam, mer' nem is vót ott tovább, csak éppen átszaladt az első szekér előtt. Az egyik egyet mondott, a másik másat, kínlódtak ott órák hosszágig.

Úgyhogy mán az apja azt is mondta, hogy visszaviszi a jányt, mer' a templomba se tudnak bemenni, meg a községházánál se tudnak mán megesküdni. Nem hagyja így itt – azt mondja –, majd megesküdnék hónap. Olyan este lett, amikor beengedte őket! Dehát mán a vendígek, onnan Bucsárúl, csak ott vótak, meg ezek is mentek vóna, a hérisz. Valaki tán elment, és szólott a tiszteletesnek, az is elment azír', megeskette őket, meg az anyakönyvvezető is. Csak úgy maradhatott ott a fiatal asszonyka! Nem így vót, mint most, hogy elmege a fiú után a jány, oszt

hetekig ott van. Akkor az bűn vót – így mondjuk, ahogy igaz...

És mikor kisbabája született, azt mondta anyámnak Zsófi néni:

– Jó vóna, ha beengedné, Erzsike, ezt a kisjányt! – hogy mégse lenne maga, mer' mán akkor kint vót az ura dógozni.

Elíg az hozzá: ahogy ott vagyok, eccer elkezdett a kicsi nagyon sírni – olyan 3–4 hetes vót –, de az úgy acsarkodott, hogy összekékült! Felvettem, mint gyerek, de:

– Jaj, el ne ejtsd!

– Dehogy ejtem el! De mir' rí?

Kibontotta, firgette-forgatta – be nem állt a szája. Mán bejött Rozika is – a tesvírje vót, ott lakott akkor ű is, akkor vót menyasszony, azt is egy bucsatelepi fiú vette el, nem tudom ki, nem is ismertem – ű is kérdi:

– Mit csináltok ennek a gyerekek?!

Úgy másfél óra hosszágig nagyon rítt a kicsit nem vette el a mejjit az anyjának, nem tudtunk vele mit csinálni. Na, az urának a tesvírje megteázta, de a csecset nem vette el.

De közbe' én az ágytúl így láttam... Olyan kemence vót, hogy sut vót, és ott szürkére vót a fal meszelve, oszt olyan nagy ákombákomos mintával vót kipingálva – olyan falusiasan. És úgy láttam, hogy a sutba' lebeg a víz! Odamegyek, odanyúlok – nem lett a kezem vizes. Látni nem láttam senkit se, de ezt – mondom – láttam.

Na, hazajött az ura, én meg ríttam nagyon:

– Én megyek innen kifele! Én nem maradok itt, mer' a sutba víz vót! Én nem fekszek oda! – mer' ott aludtam.

– Dehogynem fekszel, kicsim, hát nincs ott semmi.

– Ne beszélj mán, ott vót a víz, én láttam! Nem lett a kezem vizes, hogy megfogtam, de lebegett a víz!

Csak fiatal vót az az ember, oszt elröhögte magát. A tesvírje meg mondta neki:

– Ne röhögj! Ide hallgass: ez a csepp gyerek annyit szenvedett, hogy maj' meghasadt a szívem írte! Eredj el ahho' a vín szipirtyóho', csinálj vele valamit, mer' biztos, az csinálta!

Majd' kiszakadt az asszonnak a mejje, annyira megtelt tejjel, mer' még oda nem jött az a bábaasszony, nem

vette el a kicsi a csecset. Igaz, hogy akkor mán aszonta neki az ember:

– Ha nem jön el, én itt ütöm agyon, ha örökös rab leszek is írte!

Akkor mán nem vette tréfára, eljött:

– Na, mit csináltok itt?

– Tudod te azt! – mondta neki a fiatalember.

Odament a gyereke', kibontotta, megsimogatta, újrapólyálta, odaadta az anyjának – rögtön elvette a csecset! Ezt láttam, mint gyerek. De hogy osztán mit csinált, nem tudom; ott nem csinált semmit, csak megsimogatta...

De én soha nem mentem be többet! Mán akkornap is: én itt nem alszok, odabent alszok Rozikával, és hónap reggel vigyél haza, én nem maradok Bucsatelepen...

Ez meg mán Ködmönösön vót, dohányosok vótunk ott, meg nemcsak mi, hanem nyóc család. A pajtát őrizte egy éjjeliőr kutyával, de az annyira el vót nyomorodva: így állt szegínynek a keze, meg elíg magos, derik ember lett volna, de a lába is el vót nyomorodva. Az édesanyja – űk is dohányosok vótak ottan velünk – minden nap megsíratta, mindig azon rítt:

– Mi lesz evvel, ha mink nem leszünk! Biztos bekerül – úgy hítták akkor, ami most szociális otthon, hogy szeretetház, meg szegínyház –, biztos bekerül – aszongya – a szegínyházba, mer' ki viseli gondját?

Sokszor elmondta, hogy 9 éves vót a gyerek – olyan 30 éves lehetett akkor –, mikor elkezdett sántítani. Dehát nem úgy vót akkor, hogy elvigyík doktorho' mingyán. Az ezelőtiek nem doktorho' jártak, hanem vótak olyan fűbe-fába gyógyszerek. Mosogatta ű is ilyen főzött valamivel a lábát a gyerekeknek, de csak sántított. Utóbb oszt csak elvitte – aszongya – a doktorho', de az is:

– Biztosan megrándította a lábát, nincs ennek a gyerekeknek semmi baja.

De egy öregasszony oszt megmondta neki:

– Viheted ezt, fiam, akárhová, amíg nem tudod, hogy ki csinálta vele. Mer' a fiad meg van rontva! De nemcsak e' lesz, majd figyeld meg, hogy más is lesz...

Na, utána jött, hogy a keze is így állt szegínynek. Nem is tudott enni vele, az édesanyja etette mindig.

Azt is mondta, hogy tudta ű azután,





hogy mir' van ez. Azír' – aszongya –, mer' ugyanúgy járt: az ura elébb annak a tudós asszonynak a jányát akarta elvenni, és amír' nem vette el. Nem űrajta csinálta, hanem a gyerekin. Mégmeg e' vót a legkisebb! Hogy hadd fájjon nekik a vígtelenségig... De ezt, ugye, nem lehetett bejelenteni. Mikor ezt jelentette a doktor úrnak – Ványán csak két orvos vót, aszongya: mind a kettőnek mondta – azok is csak:

– De, fiam, ezt nem mondhatod, mer' nem tudod bebizonyítani. Hiába mész akarhova, mer' ha bejelented: bizonyítsd rá!

Elmentek űk – aszongya – ahho' az asszonyho' is, hogy tegye meg, hát elmúlt... Még azt is mondta, hogy ű azt se bánja, beleegyezísit adja: elválík az urátúl, és kerüljön össze az ű jányával. Azt mondta erre:

– Éngem nem érdekel, hogy mit csinálsz. Az én jányom mán elintézte a sorsát, intézd a magadét. Én nem csináltam semmit. Bizonyítsd be, hogy én csináltam a gyerekednek valamit!

Így oszt nem tudtak segíteni a szerencsétlenül...

Na, ez meg az anyámmal történt, de én erre nem emlékszek, mer' én is kicsi vótam. Másfél évvel vót fiatalabb a húgom, oszt az lehetett olyan 7 hónapos. Űvele állt kint a konyhaajtóba – így mondta szegíny –, fogta a karján. Akkor még Tűzokoson laktunk, a Körös mellett. A tanyaudvaron gémeskút vót, nagyon jó vizünk vót, oszt bejött egy kis alacsony ember, hogy visz egy csobán vizet. Búgatyába vót – olyan kík, mint rígebben ezek az előkötők vótak, de az oszt bű vót, olyan, mint a szoknya –, meg olyan nagyszíflú zsíros kalap vót a fejibe'. Juhászember vót, azt mondta anyám, mer' kampó is vót nála...

De az nem vót hibás! Azt mondta anyámnak:

– Hallja-i, fiatalasszony, vigye be azt a gyereket, mer' nem tehetek róla, olyan a szemem, hogy úgy megverem a szememmel, hogy nem bír a gyerekek.

Az anyám csak ott állt, oszt mondta neki:

– Jóember, akkor ide ne jöjjön többet!

Nem csinált az egyebet: megtötötte a csobánt, és elment. De az valósággal úgy vót, minden... Nade: ű azt tudta! Napfeljött előtt, másnap mingyán, jött, megkopogtatta az ablakot a tanyába, és azt mondta:

– Fiatalasszony, nem akarok sem-

mit se, nyissa ki az ajtót. Tudom, hogy evvel a gyerekekkel maga nem bírt...

Kinyitotta és nekiesett, kiabált rá, hogy hát hogy vót lelke?! – aszongya. Az meg:

– Megmondtam magának: én nem tehetek rulla. Semmit nem csináltam. Helyrehozom a gyereket, és többet ide nem jövök. De adjon most egy kisszékét, hadd üljek le.

Leült a kisszékre, az ölibe vette a kisjányt, a fejire tette a kezit, meg a kis mejjire, oszt ráolvasott.

– Na, fiatalasszony, a világon semmi baj nem lesz a gyerekekkel. Nagyon szépen megköszönöm a vizet, és ebbe az udvarba többet nem fogok jönni.

Nem is jött többet, és nem is vót semmi baja a kisjánynak.

Na, még azt is elmondta, hogy az este nem jött mán, mer' mire hazament, lement a nap, és naplement után nem lehet, csak napfeljött előtt, meg naplement előtt: amíg nem megy le a nap.

Soha nem láttuk többet...

Na, velem is megtörtént! Ez biztos, hogy megtörtént... A Zsoldos tanyán laktunk akkor – ez mán Kisújszálláson vót –, oszt ide a Cibakba szegődünk el summásnak: én is, a húgom is meg a bátyám is. Vótak itt ilyen palócok, valóságos palócok – vagy hát tótok, nem is tudom –, zódsíggel foglalkoztak, bírelték azt a földet. Vót egy fiok, Marcinak hítták, olyasmi idős vót, mint az én bátyám. De az a gyerek olyan pállott szájú vót, és mindig énmelitem akart állni a kapálásba! Én meg mindig mondtam Gyulának, a bátyámnak:

– Gyere, te állj ide. Én nem állok itt, éni megyek Terus mellé! – a húgom mellé.

De mindig olyan csúnyán nízett rám az anyja, a tót asszony!

Most is csak azt mondom, mer' visszaemlékszek rá – nem tudom, hogy meddig adja meg az Isten az okos eszemet –, hogy ez nem a semmitűl vót! Mer' én oszt csak három napig vótam ott...

Vót ott egy üres szoba, oda szalma vót betíve, pokrócot tettünk rá, és mi azon aludtunk. A bátyám meg ez a gyerek, akit mondok, szípen kártyáztak odabent, mink lefeküdtünk a húgommal, az asszony meg – a tót asszony vagy palóc asszony – fűtött a konyhába: sütött. Nyitva vót a szobaajtó, de én nem láttam semmit se, csak: nekem olyan vót, mintha egy malomkű nyomott vóna! Nem bírtam vóna lélegzetet venni! Mondtam Gyulának:

– Hagyjátok mán abba a kártyázást, oszt feküdj le, tedd be az ajtót.

– Mir' tegyem be?

– Mer' itt valaki van!

– Mi vóna? Nincs itt semmi se!

Arrúl gondolom, hogy csak vót valami tudások, mer' az a gyerek semmit se szólott: azt se, hogy van valaki, azt se, hogy nincs. Mikor kiment, megmondtam a bátyámnak:

– Nem tudom mi, de hidd el, hogy éngem valami nyom. Nem is egyformán, hanem szinte úgy, mintha ütögetne.

Én akkor iccaka nem aludtam attúl a nyomástúl. Meg nagyon filtem, és csak rítam. Reggel csak kimentünk dógozni. Anyám akkor nap hozott ítélt nekünk a Zsoldos-tanyárúl, mondtam neki:

– Anyám, én nem eszek, nem vagyok éhes... Én nem tudok enni, mer' én nagyon filek.

– Mir', kisjányom?

Elmondtam neki, hogy mi vót az iccaka, meg mán este is, mikor lefeküdtünk. Azt mondta mingyán:

– Nem baj, kisjányom, nem maradsz itt, hazaviszlek!

Gyula meg:

– Mít kínlódik vele, anyám? Azt hiszi, hogy úgy van? Fantáziázik! Meg biztos nem szeret dógozni!

– Ne mondd ezt, fiam, hogy nem szeret. Kilenc éves vót, mán akkor mennyit dógozott a dohányba!

Én meg csak rítam: én nem bánom, többet ebbe a lakásba nem fekszek le! Még otthon is csak rítam: anyám, mi lesz, ha itt is úgy lesz? Még anyámat is bántja valaki... De ott mán nem ériztünk semmit. Azután én elmentem tengerit kapálni, napszámra, a Hajagos-tanyára – ott se vót semmi.

Anyám oszt mondta, hogy abba az időbe – űvele nem történt meg, hanem hallotta az azelőtt való rigi öregektúl – hogyha valakit úgy szeretnének, de nem lesz rá arra, nem az, mer' az nem haragszik rá, hanem annak a hozzátartozója csinál valamit. Ű is mondta: lehet, hogy a tót asszony csináltatott vagy csinált valamit. De azt is mondta oszt:

– Kisjányom, ezt láthatják, hogy te még gyerek vagy.

Olyan 12–13 éves lehettem.

De ez igaz vót, tessék elhinni!

*Elmondta Somogyi Margit (szül. 1913) kisújszállási asszony 1991-ben.*

Seprősi-Czárán György

## Sinka István és Hegyesi János barátsága

Beszélgetés Bálintné Hegyesi Júliával, a Sárrét költőjének lányával

– Minden ismeretség, barátság kialakulásának érdekes és mindenképpen meghatározó pillanata az első találkozás. Különösen az, ha író emberekről szól a történet, gondoljunk csak a magyar irodalom nagyjainak mindenki által ismert kapcsolataira. Sinka István és Hegyesi János esetében mikor, és milyen körülmények között történt az első személyes találkozás?

– Azt gondolná az ember, hogy két költő az irodalom berkeiben találhat csak egymásra. Ezt az ő esetük egyértelműen cáfolja. A '30-as évek közepén édesapám a gyulai kórházban vakbéllel műtötték. Autóbuszal utazott haza, Füzesgyarmatra. Már nem jutott számára ülőhely. Egy vékony, barna ember, látva éppen lábadozó állapotát, helyet kért számára az autóbuszon. Ő volt Sinka István. Sinka valószínűleg Vésztőre utazott ugyanazon a járművön. Első feleségét, Piroskát látogatta meg a kórházban, aki akkor már súlyos beteg volt, és nemsokára meg is halt, maga után hagyva három apró gyermeket. Sinka akkoriban már nem mint juhászbojtár kereste kenyerét; a vésztői kaszinó szolgájaként könnyebb munkát végzett, s ebből a jövedelemből el tudta tartani a családját.

Így kezdődött síríg tartó barátságuk. Édesapám első verseit is Sinkának küldte el, hogy mondjon róluk véleményt. Találtam egy levelet, amelyet Sinka írt édesapámnak. Ebben véleményezi verseit, őszinte kritikával inkább bírálja, mint dicséri. Ez is jelzi barátságuk őszinteségét, hiszen ezért édesapám nem sértődött meg, inkább igyekezett megszívlelni az akkor már ismert és befutott költő tanácsait.

– Milyen személyes emléke van ketetjük barátságáról? Sinka István hogyan él emlékezetében?

– Tíz-tizenégy éves lehettem, de jól emlékszem rá, hogy Sinka többször is meglátogatott minket Szász Károly utcai lakásunkban. Elevenen él az emlékezetemben, hogy a fél arca béna volt, arcidegzsábjával küszködött. Ez a szájmozgásán is látszott. Később teljesen lebénult. Gépirónőre volt szüksége, s ekkor ismertette meg édesapám Szin Magdával, aki jóval

fiatalabb kora ellenére feleségül ment hozzá. Sinka második házasságához ennyi köze azért édesapámnak is volt, hogy az ő révén talált társra az akkor már egyre magatehetetlenebb költő. Szin Magda mindvégig kitarzott a nagybeteg férje mellett, ápolta, gondját viselte. Sinka özvegyével édesapámnak később is volt kapcsolata, a költőt pedig a halálos ágyán többször is meglátogatta. Csak azt kérte apámtól, hogy este menjen, amikor a felesége már biztosan otthon van, mert ő maga nem tudott felkelni és ajtót nyitni.

– Kettejük kapcsolatában megítélés szerint mekkora szerepe lehetett a hasonló származásnak, eleinte igen sajnnyarú sorsuknak?

– Feltétlenül összekötötte őket a származás. Mindketten nagyon mélyről érkeztek, hat elemít végeztek csupán. Tudásukat, tájékozottságukat önrőből szerezték meg; mindketten rengeteget olvastak. Kislány koromtól magam is nagyon szeretek olvasni. Sinkát a könyveiből jobban ismertem, mint személyesen, több volt az irodalmi élmény, s erőteljesebben él emléke-

S I N K A I S T V Á N

FEKETE  
BOJTÁR  
VALLOMÁSAI

Így mevetéssel ajánlom ezeket  
a vallomásokat egy olyan embernek  
és olyan magyarnak, ki jól érzékelte  
menvedései küldöttelek magyar történelmet  
csinálni magyar millióknak.

Ő Hegyesi János – én

Sinka István magyars

Budapest, 1949, Jan. 18.

B U D A P E S T

M A G Y A R É L E T K I A D Á S A

SINKA ISTVÁN  
VÁLOGATOTT VERSEI

*Traja Hegyesi János  
barátunknak,  
készen az újságra,  
adja az erőt, egészesít,  
és hosszú, szépítő  
életet. Született.*

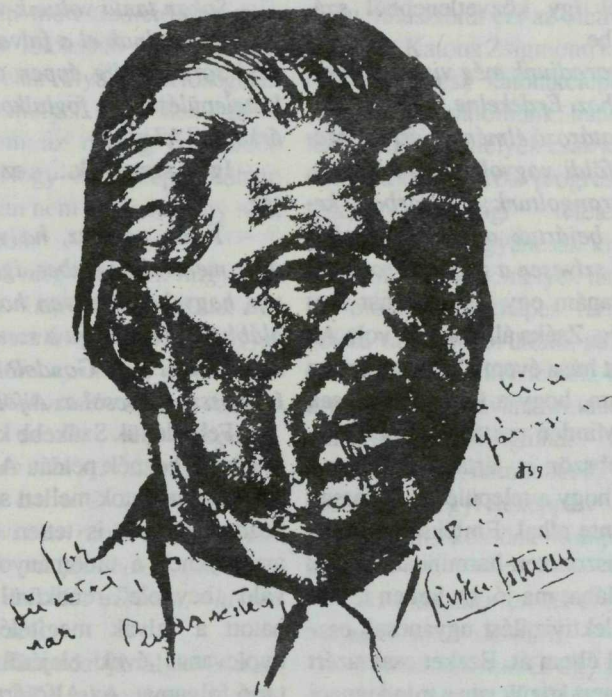
**K** Sinka István

KOZMOSZ KÖNYVEK, 1977

Biharcsala, 1977. sept. 23.

zetemben. Még otthon, Füzesgyarmaton, szeghalmi diák koromban olvastam el Sinkától A fekete bojtár vallo-másait, amely egész életemet meghatá-rozó élmény maradt. Hiába jártam énekiskolába, a szívem, a lelkem az irodalomhoz vonzott. Apám éjszakán-ként a petróleumlámpa fényénél olva-sott vagy írt. Akkor még nem sejtet-tem, hogy kemény fizikai munkája közben, az utak mentén született, gon-dolatban hazahozott verseit rója papír-ra. Értő könyvolvasó, újságotvasó em-ber volt. Eszmélésem óta könyvek vet-tek körül, amelyeket elolvastak, sőt fel is olvastak belőlük, aztán megbeszél-ték, vitatkoztak, vállalva a felelősséget, olykor a büntetést is. Aztán megismer-tem a könyvek íróit: Sinka Istvánt, Szabó Pált, Veres Pétert.

Sinkának szinte valamennyi köny-vét olvastam. Édesapámmal megbe-széljük azokat. Vád című verseskötetét magammal vittem diákként. Számos balladáját ma is kívülről tudom.



S I N K A I S T V Á N

(Déd Ferenc rajza)

Sok szeretettel ajánlom ezt a kicsi füzetet, az én kedves  
Hegyesi Jánosomnak.  
Budapest, 1949. jan. 18-án

Sinka István

Sinka István: Az élők félnek (Bólyai Akadémia, 1939) (versek)

*Sinkának.  
a farkasok nevében.*

*Békének a mélyiséget  
Te más néven megismertél.  
Szegén róla, man. hangja  
talánkódát is itt lédted.*

*A farkasok ősi nyelvén  
érettél és ma is értesz  
szómagát sorsaidban  
dorgáló tudás - még se értesz.*

*Szereledek megőrtél,  
István, leír van az. felet.  
Ki sádosló szavardó  
talpra ütötk, magára lel.*

*Te lásd ez a nagy sorsad  
megszécsült, hangot se, ad-  
ék felelelt pedig talán,  
nem is illik nem is szabad.*

*Hin jól tudod, hogy a hokban  
oly soknak van csak kétsége:  
megnéreik, hogy - ki mondta ki  
van a fémmel jelölt neve?*

*Uramisten mit üzenek  
arra amit nekünk írtál -  
szókkal több a mi bánatunk,  
mint amennyit Te elbírtál.*

*Farkasokból kutyák lettek  
alórsos láncos eltek  
szólt van egy kivet oros  
Kit mardosnak régi sebek.*

*Hite azot, ha nincs a hangján,  
vannak, látszik és nemeltek,  
láncos nyújtott seles csontot  
szabadságot nem ezétek.*

*Te kérésű hát, mért előre  
szólt tovább nem vagy magad!  
És felelem nem is tudunk,  
jól figyeljétek minden szavad*

Füzesgyarmat 1941. VIII/19 Hegyesi János

Kettejük kapcsolatának, barátságá-nak mintegy mottója lehet az a dediká-ció, amelyet Sinka István jegyzett be Vád című kötetébe édesapámnak:

„Ott, ahol nagyon mély a magyar sors, ott, ahol az elsüllyedt magyar tenger fenekén legvádolóbb az emberi kín és árvaság, onnan indultak ezek a versek is... És onnan indult két ember: az egyik az én kedves Hegyesi Jánosom, a Sárrét költője, a másik én vol-nék, Bihar fia. Két föld, két ember, és mégis örökre egy, úgy, mint két folyó, mik végül mégis egybefolytak.

Szeretettel: Sinka István  
Budapest, 1949. január 18.”



Borzák Tibor

## „Szép vagy, Alföld...”

Kecskeméti beszélgetés Csatári Bálinttal,  
az Alföldi Tudományos Intézet igazgatójával

– *Nem tudom elképzelni rólad, hogy az Alföldön kívül máshol le tudnál telepedni...*

– Biztosan így van. Nekem az Alföld mindent jelent. Ha csak kis családom öt tagját nézem, máris megnyilvánul az alföldiségem. Feleségem Türkevén, én Karcagon születtem. A nagyobbik lányunk Szegeden, a kisebbik Berettyóújfalun, a kisfiunk pedig Kecskeméten. Így bennem él az Alföld! Nagyon furcsa helyzetnek kellene előfordulnia, hogy máshol telepedjem le. Persze a szülőföldhöz, a tájhoz való túlzott ragaszkodásban veszély is van. Azért mondtam, hogy az Alföld számomra mindent jelent, hiszen a pályám, az életem hozzákötődik, de arra is gondolni kell, hogy az a tudomány, hivatás, melyben dolgozom, igényli a tágabb kitekintéseket, az eredményeink összevetéseit.

– *Mit gondolsz, összefüggésben van az Alföldhöz való kapcsolódásod – az egész családod itt született – azzal, hogy az életedet az Alföld kutatására tetted fel?*

– Igen, valószínűleg. Tősgyökeres karcagi paraszt-polgári családból származom. Apám kunmadarasi, kilencen voltunk fiúk, unokatestvérek. Érdekes, a kárpótlással hogyan elevenednek fel a korábbi szoros családi tradíciók. A legidősebb unokabátyám intézi az ügyeket. Apai, nagyapai, nagyanyai élmények alakították ki bennem az Alföld szeretetét. Nagyanyám, kis túlzással, el sem hagyta Karcag határát, mégis kiskoromban sokat mesélt a messzi vidékekről – térkép segítségével. CsoDaszép olajfestményei voltak a Kárpátokról, ma is kinn vannak a falon. A földrajz, a táj szeretetét tehát már otthonról hoztam, később pedig a tanárim segítettek a pályára. Hogyan lettem mégis földrajzkutató? Nagyon szerettem tanítani. A szegedi egyetemen kettő, volt alma materemben, a berettyó-

újfalui gimnáziumban pedig további hét évet töltöttem el a katedrán. A doktorimat Szeged tanyarendszeréből írtam. A kecskeméti tudományos lehetőségét olyan kihívásnak tartottam, amire nem mondhattam nemet. Így kerültem 1982-ben a hírhős városba, a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutató Intézete egyik csoportjához. Tehetséges hajdani növendékeim ma kollégáim. Azt gondolom, a tanári és a kutatói kettősség mindig is megmaradt bennem. Sőt, tanulmányírás helyett jobban szeretek előadásokat tartani, mert a tájról szóló kutatásaimról így közvetlenebbül számolhatok be.

– *Kanyarodjunk még vissza a gyermekkorodhoz. Érdekelne, milyen hatások, meghatározó élmények értek? Magam is alföldi vagyok, és emlékszem, órákat barangoltunk a határban, kerékpárral bejártuk a környéket. Mit idéznél fel szívesen a gyerekkorodból?*

– Édesapám egy Hajdú-Bihar megyei község, Zsáka állatorvosa volt. Az ott eltöltött húsz évem alatt szomorúan tapasztaltam, hogy a falu fokozatosan pusztult. Minden portán, minden családnál többször is jártam. Borzasztó volt látni, hogy a település szép lassan kiürül, szinte elhal. Emlékszem, a falunkból huszonöt-harmincán jártunk középiskolába, ma jó, ha ketten teszik ezt. A kollektívizálást ugyancsak eszmélő fejjel éltem át. Ezeket csak azért említtem, mert közük van a mindennapi élményanyagomhoz, a pályámat befolyásolták. Nagy elődöket is sorolhatnék, Györffy Istvánt, vagy a ma is alkotókat, Beluszky Pált, Becsei Józsefet, Tóth Józsefet, akikkel találkozáskor megerősödött bennem, hogy a sok titkot rejtő tájjal érdemes foglalkozni, részben otthagyni tehát a katedrát a kutatásért. Amikor Kecskemétre kerültem, számoltam azzal, hogy az Alföld kistájai között óriási differenciák van-

nak. A Nagyunság vagy a Hajdúság jóval többet veszített az elmúlt negyven évben, mint a Duna–Tisza köze. Ezért is hatottak az újdonság erejével – még a szakmán belül is – az itteni tanyákról, vagy az új falvakról szóló vizsgálataink. Beigazolódott, a településhálózatban vannak dinamikus elemek. Mai napig büszke vagyok arra, hogy a ma már kézenfekvőnek számító kis önkormányzatok, mint például Felsőlajos, Fülöpjakab, naponta benne vannak a sajtóban. Az ilyen települések tudományos kutatását Kecskeméten indítottuk el.

– *Sokan tanúi voltunk-vagyunk, hogyan pusztulnak el a falvak. A kutatásaid során pedig éppen a tanyákkal, kistelepülésekkel foglalkozol. Mintha örködnél felettük!*

– Igen, szeretnék..., s ez szinte örömség.

– *Talán nem az, ha valamit meg akar menteni az ember, igaz, nem biztos, hogy hatalma van hozzá, de legalább rajta tarthatja a szemét. Az értékeket őrizni kell. Gondolom, egy ilyen ív is össze kapcsol az Alfölddel!*

– Feltétlenül. Szűkebb kutatási területeimről hoznék példát. A felülről vezérelt folyamatok mellett számos helyi kezdeményezés is tetten érhető volt, amelyeknek a tudományos szférákba való „bevitele” rendkívül kedvezően hatott a falvak megítélésére. Ez a nyolcvanas évek elejétől napjainkig tartó folyamat. Az Alföldre vonatkozó urbanizációs vizsgálatok, a falvak térkapcsolatait feltáró kutatásaink lezárultak, ugyanakkor nap mint nap megjelennek például a sajtóban az említett folyamatok: a tanyák újjáéledése, új funkciókkal való ellátása, vagy a zártkertek vásárlása, az üdülőtérületek keletkezése. Sorolhatnám tovább azokat a példákat, melyekre a rendszerváltást megelőzve felkészültünk, és most, az Alföld-program készítése során sorra



alkalmazhatóvá válnak a korábban végzett kutatásaink eredményei.

– *Tetszenek-e az újfajta funkciók? Például az, hogy egy falu üdülőhelyé válik? Más lesz a település, mások lesznek az emberek, úgymond: a régi szerep megszűnik, eltűnnek a hagyományok. Jó ez?*

– Tetszik vagy nem tetszik? Erre nagyon nehéz egyértelműen válaszolni. A világ legfejlettebb országaiban a városi népesség aránya a nyolcvan, esetenként még az ennél magasabb százalékot is eléri. Nálunk egészen biztosan hasonló faluátalakulási folyamat zajlott volna le, mint amilyen Angliában. Ott ez száz éve kezdődött. Ma Nagy-Britanniában a falusi térségek újjáéledése egyrészt kormánygaranciával történik, másrészt a városi polgárok falura, tanyára költöznek. A számítógép, a telefax a „tanyákon” is megtalálható! Visszatérve a kérdésre. Mindenképpen kellene új falusi funkciók. Mindig is ellene voltam az árvalányhajas, a paraszti múlt tradícióit teljesen értelmetlenül felélesztő kezdeményezéseknek. Tehát olyan lehetőségeket kell találni, melyek által nemcsak a falvak, hanem az ország is előrébb mozdulhat. Hogy ez miképp oldható meg? Biztosan nem „tetszik vagy nem tetszik” alapon.

– *Mondjuk meg őszintén: nagy csalás, átverés a külföldi turistáknak Bugacot, Apajpusztát vagy a Hortobágyot mutogatni. Már nyolc éve Kecskeméten laktam, amikor rábeszéltem végre a családomat, nézzük meg Bugacot. Nagy csalódás volt! Az ottani múzeumban kiömlött kutya és „kiömlött” juhász nézett vissza ránk. A találkozás azért is volt megdöbbentő, mert az élményeim másról szólnak, hiszen apám juhász volt.*

– Ha a családdal jártál ott és nem nyugati turistákkal, akkor igazad lehet. Egyszer azt mondta a Sorbonne egyetemről érkezett vendégem, hogy a magyarok még a semmit is jól el tudják adni. Különbösen nem biztos, hogy becsapják a külföldieket, hiszen a bugacihoz hasonló, eredeti sztyepp, alföldi terület tőlünk csak jóval keletebbre található. Lehet, hogy nem mindenki a pusztai romantikáért látogat ide. Egyre többen vásárolnak tanyákat az Alföldön. Még külföldiek is. Az utazási

irodák sincsenek gondban, sok partnerük kíváncsi a pusztára, a tanyapartikon kitűnő hangulatban telik az idő. A kérdés inkább az, milyen mértékben kell ezeket csinálni, lehet-e áttételeikből helyi fejlesztésekre is gondolni. Az viszont valóban nem mindegy, hogyan adjuk el magunkat, csikosch, gulasch magyar álromantikával, vagy a megfelelő értékeken, kihasználva a keresletet, bemutatva valódi lehetőségeinket.

– *Jó, engedek egy kicsit. Jó dolog az, hogy vannak már olyan tanyák, ahol úszómedence, telefon, számítógép is üzemel. Nagyot néznének a hajdani tulajdonosok, a régi parasztok, ha a tanyájukra visszatérhetnének!*

– A világ legtermészetesebb dolga, hogy a tanyák is megváltoztak. Egyes településtípusok időben mindig változtatják a funkciójukat. Amennyiben nem találnak újat, elhalnak. Magyarországon százhusz évvel ezelőtt a tanyát építők többsége nem a saját jól felfogott érdeke alapján, hanem kényszerek miatt választotta ezt az életformát. De nemcsak Katona Zsigmond kecskeméti főgyógyyszerész katonatelepi mintatelepére kell gondolnunk, hanem a zseléltanyákra is, melyek csak kis részben voltak a mezővárosi progresszió tényleges gazdasági letéteményesei. Egyébként ma ugyancsak kiválaszthatók azok a tanyák, melyek tudnak önálló, modern, piacképes farmgazdasággá válni, netán üdülő, pihenő funkciókkal is rendelkezhetnek, nem pedig a máshonnan bevándoroltak átmeneti szálláshelyeül szolgálnak. A kép sokkal árnyaltabb, nem lehet egy-egy kérdésre csak egyféleképpen válaszolni. Javasolnám, kössünk kompromisszumot.

– *Az átalakult tanyák is fontosak a településkutató számára?*

– Természetesen. És úgy gondolom, a kutatási háttér is adott hozzá. Azt gondolom, részben a mi érdemünk is, hogy 1986-ban a külterületekre érvényes általános építési tilalmat eltörölték. Azóta újra lehet látni fehérre meszelt tanyafalakat, sőt új tanyákat is. A kutatásokat illetően: két fő irányban igyekeztünk tenni valamit. Az egyik a szociálgeográfia területe, vagyis a tanyán élők „tanyaiként” való viselkedésének a vizsgálata. A másik egy átfogó, alföldi tanyavizsgálat volt, több me-

gyében néztük meg, milyen lehetőségeik vannak a tanyán élőknek. Az élet fintora, hogy most, amikor új építési szabályozást hoznak, alig vetjük figyelembe a tapasztalatainkat. Például a homoki tanyákon a háromezer négyzetméter alatti birtoktesteken csak 3 százalékos beépítést engednek. Ez aligha lesz elegendő egy mai, modern, fóliás, kisterületű intenzív gazdaság működtetésére. Folytattuk a munkánkat úgy is, hogy az országban elsőként Kecskemétre vonatkozóan készítettük el a Bács-tervvel karöltve a város külterületi általános rendezési tervét. Az egyik békéscsabai kollégám azzal foglalkozik, hogy a volt tanyás városok körül hogyan alakulnak át a tanyák, hogyan válnak egyre inkább kertvárosi övezetté. Jó lenne, ha a kutató mindig is azzal foglalkozhatna, amihez kedve van, amiben hosszabb távon lát fantáziát, ne kelljen állandóan a napi aktualitásokra figyelnie. Ha azt vesszük, nekem szerencsém van, hiszen az 1975-ben a szegedi tanyarendszerről leírt doktori téziscimmal szembesülve megállapítható volt, hogy javarészt nem tévedtem.

– *Azt mondod, a kutató azzal szeretne foglalkozni, ami valójában közel áll hozzá, ugyanakkor a napi problémákat rá kell vetítenie a témáira. És még azt is vegyük figyelembe, hogy az Alföld kutatását illetően is van egyfajta hagyományos út, melyet az elődök kitapostak, s ezen illik továbbhaladni.*

– Igen. Kemény Zsigmond jegyezte meg egyszer, hogy a Duna–Tisza köze Magyarországnak olyan területe, ahol minden jól kihajthat, tehát mindennel érdemes próbálkozni, olyan színes, fogékony ez a táj. Ami pedig itt nem sikerül, az máshol sem fog. A nagy elődök, a múlt század végétől kezdve az Alföldi Intézet megszűnéséig, 1947-ig sokat tettek a szisztematikus Alföld-kutatásban. Azóta? A legtöbbet a néprajzosok tudják felmutatni. A mai kutatóknak figyelembe kell venniük azokat a változásokat, melyek az elmúlt negyven évben történtek, de nem csak a rosszra kell gondolni. Azokat az eredményeket kell figyelembe venni, melyek egy modern, Európa-integrációjú



területfejlesztéshez használhatók. Mi izgat például kutatóként? Az Alföldön nagyon sok táji, települési identitás volt, melyből táplálkozott az itt élő népesség. Példát említve, szinte minden parasztszaládban volt Arany- vagy Petőfi-kötet, néhány lexikon, kalendárium. És ma? Foglalkozom azzal, hogyan alakulnak át az emberi identitás változó földrajzi terci. Kutatóként jobban izgat az, mi van a fejekben, mint a valóságban.

– Sok mindent hoztak a társadalmi változások, melyek kihatnak az Alföld jövőjére is. Egyik kulcsfontosságú kérdés a kárpótlás. Erre kell-e figyelnie a kutatóknak?

– Mindenképpen. Az Alföld-program során elindult kutatásaink egyik fő célja egy Alföldről szóló modern információs rendszer létrehozása. Hogy milyen változásokat hoz a kárpótlás? Ezt nagyon nehéz anélkül tudni, hogy térségi vagy településszinten ne legyenek pontos, naprakész adataink, ismereteink. A kárpótlást, a földviisszaadást illetően szkeptikus vagyok. Szükség van az egész terület információs rendszerére ahhoz, hogy erről a témáról autentikusan, ne pedig a különböző politikai irányzatoknak elkötelezetten nyilatkozzon az ember.

– Nemrég megalakult az Alföldi Tudományos Intézet, melynek igazgatója vagy. Készül az Alföld jövője elnevezésű program. Szeretném, ha ezekről beszélne.

– Kezdjük talán azzal, hogy ha az Alföldről beszélgetünk, az nem nekem és nem is a riporternak köszönhető, hanem a tájnak. Valamilyen titok révén – jó volna tudni, mi is ez a titok – éppen az Alföldi Megyék Szövetsége alakult meg először. Létrejött a Nagyalföld Alapítvány. Tavaly Enyedi György akadémikust és kutatótársait Szolnokra invitáltuk, hogy a különböző pártok képviselőivel, kutatóival az Alföldről folytassanak eszmecsereket. Azután megszületett az Alföldről egy még nem teljes értékű, de nagyon jó irányt szabó országgyűlési határozat, melyet igen nagy többséggel szavaztak meg. Az ugyancsak szerepelt a határozatban, hogy a Magyar Tudományos

Akadémia támogassa az Alföldi Tudományos Intézet létrehozását. Tehát az elmúlt másfél év során számos Alföldhöz kötődő társadalmi, gazdasági, területpolitikai esemény történt. Az országnak is érdeke, hogy az egyik legkarakteresebb nagytájunk jövője hogyan alakul. Szerencsére sokan társultak a programba, például a debreceni, a gödöllői, a szegedi egyetemek kutatói, a levéltárak, múzeumok munkatársai. Jelmondatunkat úgy fogalmaztuk meg, hogy az Alföld-programnak mindenképp alulról kell építkeznie, másrészt azokat a belső erőforrásokat szükséges mobilizálni, melyek a táj jövőjét megalapozhatják. Csak ezután következik, mit, honnan tudunk előteremteni. Minden önkormányzatot megkerestünk már, igyekszünk megismerni a minisztériumok részprogramjait is. Eddig mintegy hetven kutató kapott konkrét megbízást egy-egy altéma feldolgozására.

– Távlatokban kell gondolkodni. Egy idő után konkrét lépéseket is kell tennetek!

– Igen, az előbb már utaltam rá, hogy nagyon sok törvény hiányzik még, például a területfejlesztési törvény sem született meg. A mi feladatainkban először a már említett új információs rendszer megteremtése. Ezután kilenc, egyenként 120 oldalas kötetet készítünk a tájról. Az Alföld szempontjából fontos, hogy meghatározzuk azokat a területeket, konkrét földrajzi térségeket, melyek igen sokfélék, s alkalmasak önálló termelési programok megvalósítására. Mindezt a népesség, a településhálózat, a gazdaság, a környezet- és természetvédelem következményeinek figyelembevételével készítjük. Úgynevezett akciótereket keresünk. Ezután következik a legnagyobb feladat, hosszú távra előre meghatározni a tennivalókat. Sok polgármestertől kaptunk olyan válaszokat, visszajelzéseket, melyek előretételeknek, hosszabb időtávra szólnak. Az Alpok–Adria mintájára intézetünk szervezi például a Kárpátok–Tisza munkaközösséget. E regionális együttműködésben Lengyelország, Ukrajna, Románia, Szlovákia keleti tartományai és az Alföld megyei vennének részt. A közelmúltban járt nálam a Közös Piac regionális fejlesztési csoportjának

igazgatója, akinek feltűnt, hogy a kelet-európai vizsgálatait során az Alföldünk mindig „másként viselkedik”. Csongrádot és Kecskemétet választotta ki, hogy megnézze, milyen új vállalkozások indultak el. A közigazgatás helyzete, az elosztási rendszer, az önkormányzati forma tökéletlenségei viszont súlyos gondokat jelentenek, így ezeket, mint kutató, igyekszem „figyelmen kívül” hagyni.

– Arról van szó, hogy a tudománynak ilyen értelemben is politikamentesnek kell maradnia?

– Valójában nem tud politikamentes maradni, de az eredmények megfogalmazásában nem szabad koncepcionálisan politikai álláspontokat követni. Érdekes, hogy az Alföld programtanács alakuló ülésén jelen volt a kormánypárt és az ellenzékiek képviselője is. Amikor elmondtam a koncepciót, mindketten támadtak. Egyikük azért, mert szerinte mindent elintézhetünk a törvények segítségével, másikuk szerint pedig szükség van arra, hogy újjáépítsük a civil társadalmat, tanácsadó, gyűjtőszerepet kell vállalni. Azt válaszoltam, mindkettő fontos.

– Többek véleménye alakítja, formálja a munkátokat. Ahogyan hallgatlak, nem kis dologról van szó. Hogyan lehet ennyi mindenre koncentrálni?

– Megmondom őszintén, néha nehezen viselem a helyzetet. Azért, mert kevés a szereplő. Ha egy hasonló méretű táj nyugati típusú, vagy fejlett országbeli területfejlesztési programját vesszük figyelembe, akkor ott jóval több szereplő vesz részt egy hasonló programban. A tervezés égetően fontos, holott nálunk már lassan ki sem lehet ejteni ezt a szót, annyira lejáratódott. Mosolyogtam, amikor a Viborg megyei területfejlesztési hivatal igazgatója tízperces referátumában huszonnyolcszor mondta ki a tervezés szót. Striguláztam, tehát biztos.

Sok mindenre szükség lenne. Például regionális befektetési társaságokra, bankokra. Olyan nonprofit intézmények is kellenének, melyek azért alakulnának, hogy például egy-egy város és agglomerációja fejlesztését felvállalják. Régen lemondtam már a világmegváltó kutatói terveimről, de arról még nem, hogy az említettekhez megtaláljam a szereplőket. Alig várom azt,



hogy távlati folyamatokat megújító kutatóként vizsgálhassak egy-egy részjelenséget. De most ennek még nem jött el az ideje. Nem szabad, hogy a program sikertelen legyen, mert annak az Alföld is és az intézet is a kárát látja.

– *A szereplőket nyilván meg lehet találni. De ahhoz, hogy jól menjen a munka, bizonyára olyan kollégákra van szükség, akikre mindig számíthatsz, nem beszélve az anyagi alapokról. A Magyar Tudományos Akadémia felvállalja mindezt, vagy máshol kell kopogtatni?*

– Ha az anyagi alapok alapján kellett volna döntenem, hogy elvállalom-e az Alföldi Tudományos Intézet szervezését, akkor nemet mondok. Tíz éve dolgozom Kecskeméten. Jász-Nagykun- Szolnok és Csongrád megye is ismerős számomra. Ezt azt is jelenti, hogy segítőkre mindig és több helyen számíthatunk. Szomorú, hogy most forduloponthoz érkezett az intézet, hiszen az MTA intézetszervezésre még nem tudott adni, viszont a megyék komoly támogatást ígértek. Ezért vagyok bizakodó. Azt meg ne kérdezd, hogy milyenek a bérek, mert szégyelleném elárulni. Munkánkat csak megszállottan lehet végezni. Nem tudom, mikor érzük meg azt, mint az Európai Régiók Egyesületénél, Strassburgban, ahol teljesen független az ilyen típusú kutatóintézet, és minden régió ezer la-

kos után fizet egy ECU-t. Nekünk pedig a két kutatóhelyen – Békéscsabán és Kecskeméten – mindössze hárommillió forintból kell gazdálkodni. Gondold csak el, a négymilliós alföldi lakosság fejenként három forinttal egy virágzó alföldi intézetet tudna fenntartani. Erre a lépésre majd akkor lesz szükség, ha az Akadémia intézményhálózatának eldőli a sorsa. Jelenleg a „csendes fojtogatás” állapotában vagyunk.

– *A biztosban tehát ott van a bizonytalanság is. Ahogyan ismerlek, konok, kitartó és optimista emberként nem adod fel egykönnyen az Alföld jövőjéért folytatott küzdelmet. Igaz?*

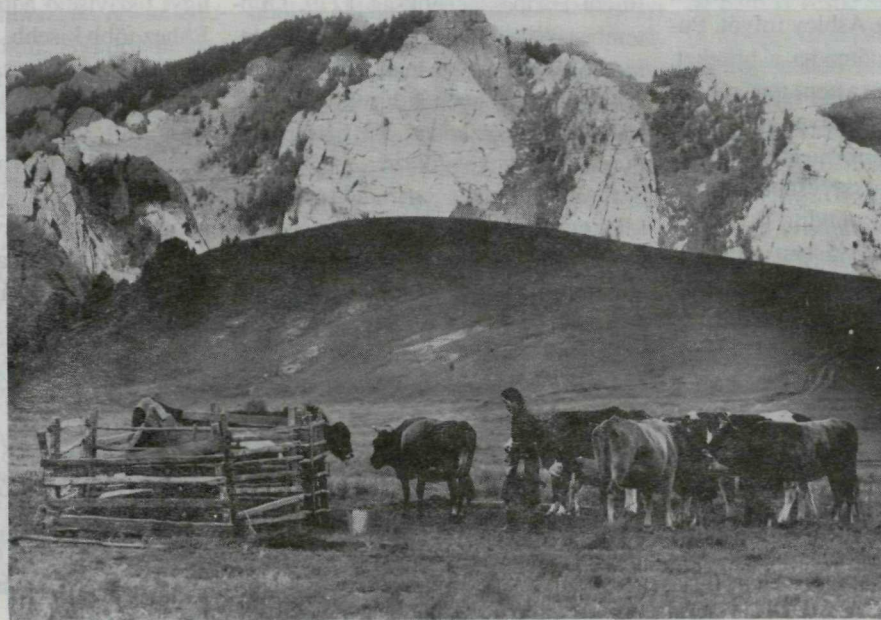
– Nyílt pályázattal nyertem el az igazgatói posztot. Egy budapesti „ellenfelem” volt. Valamennyi kutatótársam és az intézet professzori kara rám szavazott. Ezt nagyon lényeges megerősítésnek tartom. Nem konokság, hanem kötelesség volt tehát elvállalni az igazgatói posztot. A felelősségem viszont borzasztóan nagy. 1907-ben Cholnoky vetette fel Kecskeméten, hogy szervezni kellene alföldi kutatóintézetet. Most 1992-t írunk és talán lerakhatjuk az alapokat. Ami rajtam és a kollégáimon múlik, megteesszük. Bízom az alföldi társadalom erejében! Amikor azt írja egy polgármester, hogy köszöni az Alföldünkért (!) végzett munkánkat: hát ezek a megjegyzések

adják a kevéske béreink igazi valuta-tartalékát.

– *Az Alföldért összefogunk, ebben biztos lehetsz. Kecskeméten tíz éve élsz és dolgozol. Végleges szerelem?*

– Azt hiszem. Bár néha önmagamnak is ellentmondok, például amikor Szolnokon tárgyaltam hasonló kutatócsoport létrehozásáról. Az ilyesmihez örültség kell, de mindig visszaigazolnak például a külföldi látogatóink. Egy walesi faluföldrajzos kolléga rendkívül érdekes cikket írt a Valóságban a magyarországi változásokról. Említhetném azt a francia professzort, aki immár hatodszor tért vissza Kecskemétre, és a Le Monde Diplomatique-ban elemezte a szakszövetkezeti és tanácsközségek átalakulásának specifikumait. Nézd, az MTA Regionális Kutatócsoportjából talán sikerül kinőnünk az MTA Alföldi Tudományos Intézetévé. Ez bizony nem kis eredmény lesz, de hogy melyek az igazi sikereink, ezt csak nyolc-tíz év múlva lehet igazán megmondani.

– *Annyit ígérhetek, évek múltán is megkérlek majd egy kiadós beszélgetésre! Persze azért reménykedem abban, hogy előbb is lesz híradásra érdemes megmozdulások!*



Kunkovács László: Mongólia (Közép-Mongólia)



Zachar József

# Egy karcagi huszár Amerikában \*

Időben és térben távoli eseményre emlékezünk itt ezen a napon. Az 1779. május 11-én az akkori Tizenhárom Amerikai Egyesült Államban történeteket számos kortárs – történelmi jelentőségének megfelelően – megőrizte az utókor számára. Szinte egységesen felidézik a források, hogy az évek óta vívott függetlenségi háborúban a volt gyarmattartó angol hadvezetés új stratégiához folyamodott, az addigi sikertelen északi támadások helyett immár délről kiindulva kívánta szétzúzni az amerikai haderőt. Georgia állam fővárosát, Savannahot elfoglalták, és vesztélyesen nyomultak elő Dél-Carolina székvárosa, Charlestown felé. Az ott állomásozó erők parancsnokai és a helyi polgári szervek vezetői már a város feladásáról tárgyaltak, amikor váratlanul megmenekültek.

Ezt a napot visszaemlékezéseiben így örökítette meg egy helybéli orvos, dr. Joseph Johnson: „Pulawski brigádórost légijójjával 1779 februárjában Dél-Carolinába rendelték, hogy Lincoln tábornok parancsnoksága alá helyezkedjék. Május 11-én érkezett meg Charlestownba, miután keletről átkelt a Cooper folyón, majdnem ugyanakkor, amikor Prevost angol tábornok nyugatról átlépte az Ashley folyót. Pulawski rögtön megtámadta a briteket, ami nélküle bizonyára nem történt volna meg. Az angol előrenyomulás ellen irányuló e merész rajtaütés alkalmával számos személyes összecsapása akadt az ellenséggel, és mindig ő volt a győztes. A parancsnoklásban utána következő Cowatch ezredes nem volt ilyen szerencsés. Miután az ellenséggel bátran szembeszállt, súlyosan megsebesült, és a visszavonuláskor holtan zuhant le az útra a lováról. Az angolok ott temették el, ahol földre esett, azon a telken, amely most John Margart tulajdona, a Huger Street sarkán. Nagyon bátor és igen tapasztalt katonatiszt volt, születése szerint magyar, és huszár-

ezredes Nagy Frigyes alatt, akitől vitézségi érmet kapott.”

Ezt az 1851-ben nyomtatásban megjelent visszaemlékezést hosszú évtizedekig nem vette a kezébe magyar érdeklődő, így a lengyel Kazimierz Pulawski gróf amerikai légijójának a parancsnokát, a sokáig keresztnév nélkül emlegetett Cowatch ezredest is lengyel hősként tisztelték Észak-Amerikában. Pedig a kortárs amerikai nem tévedett, ez a Cowatch magyarként áldozta életét az Újvilágban megszülető polgári állam szabadságáért.

Jól tanúsítja ezt a kutató érdeklődést másfél évszázadig az öreg kontinensen ugyancsak elkerülő fontos közlés a Budai Hadparancsnokság 1778. január 9-i jelentésében: „A Hadparancsnokság előzetes tudta nélkül már 1776 augusztusában innen eltávozott nemes Kováts Mihály huszárórnagy eddig nem tért vissza, és tanúvallomás szerint Bordeaux-ba, a francia tengeri kikötőbe ment, de onnan továbbállva, Amerikába távozott, és ott az Egyesült Tartományokban hadiszolgálatba lépett.” Cowatch tehát azonos nemes Kováts Mihállyal! Ezt megerősíti az a további tény, hogy hősi halálának híre szokatlanul hamar eljutott szülőföldjére. A Budai Hadparancsnokság 1779. szeptember 28-i ügyirata ugyanis már „nemes Kováts Mihály huszárórnagy hátrahagyott özvegyének hitvesi járandósága” iránt intézkedett. Az özvegy pedig ebből a következő esztendőben Szinyén kápolnát emeltetett elhunyt férje emlékezetére.

Kováts Mihály, aki ma 213 évvel ezelőtt áldozta életét a távoli idegenben egy számára ismeretlen nép szolgálatában a születő nemzet szabadságáért, sokáig nem került a történelmi kutatás fókuszába. Életének meghatározó szakaszait pedig döntően lelkes, a nemzeti múltat megbecsülő és megismerni akaró, nem hivatásos történészek tárták fel. Így elsőként 1924-ben, a fennállásának 150. évfordulója meg-

ünneplésére készülő Egyesült Államokban tartózkodó Pivány Jenő, a kiváló pénzügyi szakember esett gondolkodóba a Cowatch név láttán és hallatán. Kezdetben csak gyanúját fogalmazta meg, hogy ez az első amerikai magyar Kovács lehetett, hamarosan azután megismerte dr. Joseph Johnson és mások emlékiratait, így kereste a bizonyosságot. Dr. Jánosy Dénes levéltáros erősítette meg, hogy az 1756–63 közt vívott hétéves háborúban valóban állt porosz szolgálatban egy nemes Kováts Mihály nevű magyar tiszt. Ez a közlés megragadta a rendkívül széles érdeklődésű, ám elsősorban a történelmi kutatásokhoz vonzó Póka-Pivny Aladár szabadalmi bíró figyelmét. Az ő nevéhez fűződik a magyarországi, ausztriai, németországi, csehszlovákiai és lengyelországi alapvető Kováts-adaatok felkutatása, és az első életrajzi vázlat elkészítése. 1934-ben megjelent dolgozata felkeltette az Amerikában élő Vasváry Ödön református lelkipásztor érdeklődését is, aki akkor elkezdte a kutatást az Egyesült Államokbeli életrajzi adatok után. A kettőjük által egyre gazdagabban dokumentált életutat, adataikat átvéve, 1975-ben Eszenyi László volt honvédtiszt, pénzügyi tisztviselő adta ki az Újvilágban. Ehhez több kisebb, de fontos kiegészítést tett az ugyancsak Amerikában élő dr. Bakó Elemér könyvtáros és Ács Imre volt huszártiszt, újságíró. Póka-Pivny 1976-ban, Vasváry 1977-ben elhunyt, mindkettőjük tudományos hagyatéka méltó helyre, a budapesti Hadtörténelmi Levéltárba, illetve a szegedi Somogyi Könyvtárba került. Ezzel megindulhatott itthon a tudományos igényű kutatómunka, amelyet Amerikában a sokkal szerényebb lehetőségekkel rendelkező, és sokkal nagyobb áldozatokat vállaló, nagy örömmel itt és most jelenlévő vitéz, dr. Udvardy Tibor tábornok úr a hazai kutatóval vállalva folytatott és folytat.

Az eddigi kutatások Kováts Mihály

\* Az 1992. május 11-én Karcagon elhangzott előadás szövege.





életútját immár alapvetően és egészsé-  
ben dokumentálni tudják. Egész életé-  
ben mindenütt büszkén hangoztatta,  
hogy szabad nemes ember. Ugyancsak  
mindenhol kiemelte magyarságát. Ki-  
hallgatói előtt Bécsben úgy nyilatko-  
zott, hogy Karczag Új Szállás, a mai  
Karcag városának szülötte. Franciaor-  
szági adatok szerint ott ugyanezt állí-  
totta. Életkoráról többször nyilatko-  
zott, de születése napját sohasem ne-  
vezte meg. A porosz nyilvántartások az  
1724. augusztusi születést valószínűsí-  
tik. Más adatok viszont eltérő, korábbi  
időpontot adnának. Kováts Mihály ko-  
rának gyermeke volt, de azok közé  
tartozott, akik iskolázottan indultak az  
életbe. Kézírása, stílusa és főleg a latin  
nyelvben tanúsított nagyfokú jártassá-  
ga mindenképpen legalább gimnáziumi  
végzettségűnek mutatja. Mivel val-  
lásáról azt közölte, hogy „református  
kálvinista”, e felekezet iskoláinak vég-  
zett növendékei közt kell keresnünk.

1740-ben a Pest vármegyei Gyöm-  
rön Kováts Mihály beállt közhuszár-  
nak a Hávor Miklós gróf alapította,  
későbbi 4. huszárezredbe. 1944-ben  
már strázsamester volt, ez is jó felké-  
szültségét és a katonai mesterség ma-  
gasszintű elsajátítását bizonyítja. Az  
osztrák örökösödési háborúban a fran-  
ciák ellen hadbáklúdve, többezer társá-  
hoz hasonlóan átállt a franciák sorai-  
ban harcoló, volt kuruc tisztek által  
alapított huszárezredek egyikébe. Ott  
azonban a jelentős létszámtöbbletre te-  
kintettel nem alkalmazták, így kénytel-  
len volt visszazökní. Akkoriban erre  
mód nyílt, és ez normális jelenségnek  
minősült. Így 1745-ben kornétásként,  
vagyis immár az első tiszti rendfoko-  
zatban, beosztották a jász-kun kerület-  
beliekből akkor létesített, Haller Gábor  
báró vezénylete alá adott szabad hu-  
szárezredbe. Újólaj a hadszíntérre ke-  
rülve, ezúttal a szembenálló Bercsényi  
László gróf, volt kuruc kapitány, akkor  
már altábornagyként a francia huszár-  
ság főfelügyelője, később Franciaor-  
szág marsallja, huszárezredéhez ment  
át. Bár tiszti üresedés nem volt, immár  
vállalta, hogy közhuszárként ebben az  
egységben szolgál. 1752-ben azután  
egyrészt a francia haderőben nagy lét-  
számcsökkentés következett be, más-  
részt akkor folyt a porosz huszárság  
erőteljes fejlesztése.

Hősünk így 1752-től, kornétási  
rendfokozatát elismertetve, a Székely  
Mihály ezredes, később tábornok, alá-  
rendeltségében állt, a zömében magya-  
rokból álló porosz hadseregbeli 1. hu-  
szárezredben folytatta katonai pályafu-  
tását. Az 1756-ban kirobbantott hété-  
ves háború meggyorsította előmenete-  
lét, már 1757-ben hadnaggyá, 1760-  
ban pedig kapitánnyá léptették elő. Ki-  
magasló helytállása elismeréseként  
azonban már 1759 óta egy százfős  
szabadcsapat élére állítva, önállóan ke-  
rült bevetésre a kisháborús műveletek-  
ben. Miután egyre inkább hadisarcbe-  
hajtásra és túszedésre küldték, szé-  
pen induló pályája ellenére 1761-ben  
odahagyta a porosz hadsereget is.

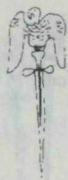
Már korábban kapcsolatban állt há-  
borúellenes és franciabarát lengyelek-  
kel, akik szembenálltak a szász–len-  
gyel perszonálunióval, így Lengyelor-  
szágba távozott. Ott elvállalta, hogy  
segít a lengyel–francia kapcsolatfelvé-  
telben, egyúttal bizonyára újabb fran-  
cia szolgálatvállalás lehetőségében re-  
ménykedett. Lengyel útipasszussal, a  
koronamarsall ajánlólevelével, előkelő  
négyesfogaton Magyarországon át kí-  
vánt utazni. Nem tudhatta, hogy a var-  
sói császári–királyi követ, tudomást  
szerezve lengyel földre lépéséről, ügy-  
nőkkel figyeltette minden lépését.  
Így nem csoda, hogy a határátkelést  
követően azonnal letartóztatták. Kés-  
márkon, Lőcsén, Pozsonyban hallgat-  
ták ki, majd egyenesen Bécsbe vitték,  
ahol az Udvari Haditanács Igazságügyi  
Kollégiuma vizsgálatot folytatott le e-  
lene, sőt az Államtanács is foglalkozott  
ügyével. Ennek lezárásával meglepő  
módon magyarországi kény-  
szerletelepedés mellett szabadon en-  
gedték, sőt hamarosan – kérésére –  
császári–királyi huszárőrnagy, vagy  
ahogyan akkor még nevezték, huszár-  
főstrázsamesteri rendfokozatot elis-  
merve neki, kegydíjban is részesítet-  
ték.

Rövid gyöngyösi tartózkodás után  
feleségül vette Szinyei Merse Zsig-  
mond Sáro vármegyei alispán Francis-  
ka nevű leányát, és Eperjesen telepe-  
dett le vele. Onnan újólaj azonnal  
kapcsolatba lépett a lengyel Hazafias  
Konföderáció vezetőivel, és e csopor-  
tosulás egyik kiemelkedő egyéniségé-  
nek, Karol Radziwill hercegnek a bi-

zalmasaként segítette az immár orosz-  
ellenes honvédő harcra kényszerülő és  
készülő lengyelek magyarországi fegy-  
vervásárlását, sőt toborzását. Ennek  
felfedésekor Kassán jelöltek ki számá-  
ra kényszerlakhelyet. 1767–72 közt az-  
után nyomát vesztették a hatóságok.  
Kazimierz Pulawski gróf, az oroszelle-  
nes háborút vívó Bari Konföderáció  
tábornoka, később úgy beszélt Kováts  
Mihályról, hogy biztosra vehetjük, eb-  
ben az időben valamelyik lengyel kato-  
nai táborban a kiképzést irányította,  
hiszen lengyelek nagy számban tartóz-  
kodtak tartósan magyar felségterületen  
Eperjes és Bártfa térségében. 1772-  
ben, a lengyel szabadságharc elbukását  
követően hősünk azután újra felbuk-  
kant Budán, és ezzel sorsa ismét jól  
dokumentálttá vált.

Ám 1776-ban ismeretlen céllal  
megint útra kelt. Ma már tudjuk, olyan  
hosszú útra vállalkozott, amelyen nem  
sok honfitársa követte. Genován és Pá-  
rizson át Bordeaux-ba igyekezett, és  
onnan ajánlotta fel szolgálatát a füg-  
getlenségért küzdő amerikai erőknél,  
ahogyan megfogalmazta: „Én tehát ön-  
ként és szabad akaratomból érkeztem  
ide, mérhetetlen úti fáradsalmak és erő-  
feszítések árán, hogy mindabban, ami  
válságos helyzetekben és a legnagyobb  
veszedelmekben tisztességes harcostól  
elvárható, József (trónörökös)) kárára,  
de nem kevésbé az Áldáshozó Gyűlés  
(a Kongresszus) szabadságáért a leghí-  
vebben feláldozzam egész magamat.”

Választ sem várva, 1777. február  
26-án elvitorlázott, és április 30-án már  
Providence-ban szállt partra, rövidesen  
pedig Morroistownban személyesen  
George Washington tábornoknál, a fő-  
parancsnoknál jelentkezett szolgálatté-  
telre. A Kontinentális Kongresszus  
ugyan köszönetét nyilvánította, de  
egyelőre eltekintett alkalmazásától, és  
elhárította azt. A tettekész magyar er-  
re Philadelphiába sietett, ahol az ottani  
német telepesek közt éppen egy szabad  
zászlóalj szervezése folyt. A németül is  
nagyszerűen beszélő Kováts Mihály  
elérte, hogy kinevezték e zászlóalj  
újoncuzó tisztjévé. E minőségében  
kapcsolódott be a függetlenségi háború  
küzdeldmeibe. Kisebb harccselekmé-



nyek után október 4-én Germantownnál bevetve, összetalálkozott az ugyancsak Amerikába érkezett és brigadérosként alkalmazást nyert, már említett Kazimierz Pulawsky lengyel gróffal, akit lengyel elkötelezettsége révén még Európából jól ismert. E találkozás hozott változást alkalmazásában. A lovassági parancsnokká kinevezett Pulawski kiképzőmesterként maga mellé vette Kovátsot, és kérte ezredesként való kinevezését e beosztásba. 1778. január 14-én Washington ehhez ideiglenes jelleggel hozzájárult.

Közben Pulawskit elkedvetlenítették a lovasság harcbevételése során tapasztaltak, és március 19-én önálló légió alapításának engedélyezését kérte a Kongresszustól. Ebben egyúttal indítványozta, hogy Kováts Mihály ezredesként e légió parancsnoki tisztségbe kerüljön kinevezésre. Április 18-án a Kongresszus meghozta ezirányú döntését. Hősünk ezt meg sem várva, addigra már megkezdte Baltimore-ban a légió toborzását. Alig volt együtt az engedélyezett létszám, július közepén máris harcba kellett lépnie a légiónak az angolok által feltüzelt indiánok ellen. További kisebb harcbevételek következtek New York és New Jersey állam területén az angolok és zsoldosaik ellen, majd elérkezett 1779 februárja, és a déli területekre vezénylés.

A további jól ismert. Mégis idézzük fel újra, hogy nemes Kováts Mihály ezredes-parancsnok hősi helytállása és halála az angol stratégia érvényrejutását akadályozta meg. Paul Bentalou kapitány, az akció résztvevője, ezt így rögzítette visszaemlékezésében: „A légió éppen akkor érkezett Charlestownba, amikor Prevost angol tábornok abban a biztos hitben jelent meg a város előtt 1779. május 11-én, hogy az az első felszólításra megadja magát. Pulawski váratlan megérkezése minden reményét meghiúsította. (...) Pulawski az éppen megérkezett légióval kivonult az ellenség elé. Ebben a rajtaütésben esett el a légió ezredese. De Prevost félbehagyta vállalkozását, és a szigeten keresztül visszavonult.” A diadalt Horatio Gates amerikai tábornok úgy minősítette, hogy „ez az egyik legdi-

csőségebb esemény, amely megtörténhetett.”

Számos rész kérdésben természetesen maig hiányosak az ismereteink, és egyes adatok maig vitatottak. Így még további bizonyítást igényel, hogy helytálló-e a dr. Keszi Kovács László néprajztudós által 1941-ben fellelt, de csak 1979-ben közzétett és addigra elpusztult, az egyik őse, Keszi Kovács István notárius által 1783-ban készített „Genealogia Familiae Kováts de Chaba et de Keszi utrisque sexus” című összeállításban szereplő megjegyzés: „Kitűnt közülük az a Mihály, aki kiváló katona volt, szabadcsapat-parancsnoki beosztásba került, és számos hadjáratban harcolt, idegen népek országaiban, Fabricius Kovács Mihály név alatt, és ott is lett a halál áldozata.” Ha ez igaz, akkor a karcagi születésű nemes Kovács Mihály a besenyő származású, 1331-ben magyar nemességet nyert János királyi kovács leszármazottja, keszi és kaáli előnévvel, akinek édesapja a Heves vármegyei Kálban birtokos keszi Kovács Imre, és édesanyja a szomszéd birtokos nemes családbeli káli Tompa Sára volt. A szülők ezek szerint, ismeretlen okból, a Rákóczi-szabadságharcot követően költöztek volna Karczag Új Szállásra, a mai Karcagra. Az e családban való születés magyarázatot adna a nemességszerző Faber Ferrarius Regis ősré való tekintettel az idegenben érthetőbb és erre utaló Fabricy előnév felvételére is.

Ugyanígy megfontolást érdemel dr. Kovács László Dezső mérnök feltételezése, hogy talán mégsem 1724-ben született Kovács Mihály, hanem 1712-ben. Ez esetben jobban érthető iskolázottsága, latinos műveltsége és 1740-es első huszár-szolgálatvállalása. Karcagi születése mellett akkor valóban lehetett már gyömrői illetőségű, viszont ez esetben kutatást igényel, mit is keresett ott, miért hagyta el a szülői házat korábban, ha nem egyenesen katonának állt.

Latinos műveltségét egyébként immár nemcsak az 1777. január 13-án Bordeaux-ban keletkezett, Benjamin Franklinhez intézett és részben idézett szép stílusú, választékos latin nyelvű levele tanúsítja, hanem a vitéz dr. Udvardy Tibor tábornok által Amerikában előtalált, 1779. március 30-án Frede-

rickstownban keletkezett, David Lewy részére írt, ugyancsak latin nyelvű, formailag kifogástalan ajánlólevelé is.

Miként az életút eleje, úgy a katonai pályafutás vége is új megfontolásokat igényel. Ugyancsak Udvardy Tibor kutatásai alapján, az általa fellelt új dokumentumoknak megfelelően át kell írunk a Pulawsky-légió délre vezetésének útvonalát. Ez alapján azt is el kell ismernünk, hogy Kovács ezredes részéről jelentős haditett volt a nehéz időjárási és terepviszonyok közepette már ennek a menetnek a pusztá végrehajtása is. Végül nem hangsúlyoztuk eddig, hogy az amerikai Kongresszus a függetlenségi háború nyolc esztendeje alatt különleges jelentőségű szolgálatait köszönetét határozatban csupán három európainak fejezte ki, a francia La Fayette őrgyörgy brigadérosnak, a porosz von Steuben báró brigadérosnak, és a magyar nemes Kovács Mihály őbesternek!

Minderre emlékezünk itt és most. Ezen az ünnepi napon azonban nemcsak a 213 éve hősi halált halt nagy magyar katonaelődünk életútját szeretnénk volna felvillantani, hanem arra is fel kívántuk hívni a figyelmet, mennyit tehetnek a történettudomány továbbfejlődése, a nemzeti önismeret elmélyítése és a nemzeti önbecsülés fokozása érdekében a történelmi múlt iránt érdeklődő, azt megszerető, és a megértéshez a szükséges tudást megszerző nem hivatásos kutatók is. Éppen nemes Kovács Mihály ezredes-parancsnok életútjának itt ugyancsak jelzett ismertté válása adjon újabb ösztönzést nemzeti múltunk emlékeinek felkutatására, megőrzésére és továbbadására szerte a világon, ahol magyar él.

Az a tény pedig, hogy 1779 után most a szülőföld újra csatlakozik a választott hazában éppen elsődlegesen újvilágbeli vendégünk, vitéz dr. Udvardy Tibor tábornok úr fáradhatatlan működésének hatására meglévő folyamatos tiszteletadáshoz, jelentse végre azt, hogy Kovács Mihály végleg hazatért, az itthon élők is történelmük emlékezetre méltó részének tartják vitéz életét és hősi halálát. Adná Isten, hogy szülőnemzete ezzel együtt magáévá tenné azt a szentenciát is, amelyet nemes Kovács Mihály egy élten át követett: „Az arany szabadságnak nem sárarany az ára!”



Hábel György

## Kováts Mihály igézetében

Bodó Sándor 1920-ban, Szamos-szegen, Szatmár megyében született, gazdálkodó család gyermekeként. Képzőművészeti tehetsége már hatéves korában megmutatkozott. A község bírja (ma polgármesternek nevezik) beszélte rá a szülőket, hogy engedjék fiukat továbbtanulni. 1941-ben vették fel a budapesti Művészeti Akadémiára, de háború lévén ekkor, nem sokára behívták katonának. Isten segítségével 1945-ben szerencsésen hazakerült. Feleségével, Fábián Ilona művésznővel, akkor még csak diáktársával, folytatták a főiskolai tanulmányait. Bodó Sándort azonban 1948-ban vallásos meggyőződése miatt kizárták a főiskoláról. Ilona asszonynak viszont sikerült tanulmányait befejeznie, és 1951-ben a textilszakon iparművészi diplomát kapott. Ezt követően házasságot kötöttek még 1951-ben.

Sándor bácsit 1954-ben politikai ok miatt Rákosiék bírósága négyévi börtönre ítélt. Tizennyolc hónapot töltött le a kiszabott negyvennyolcból, amikor a forradalom 1956. október 31-én lehetővé tette kiszabadulását. Forradalmunkat és szabadságharcunkat a szovjet hadsereg leverte. A börtönbüntetés várható folytatása és a reményte-

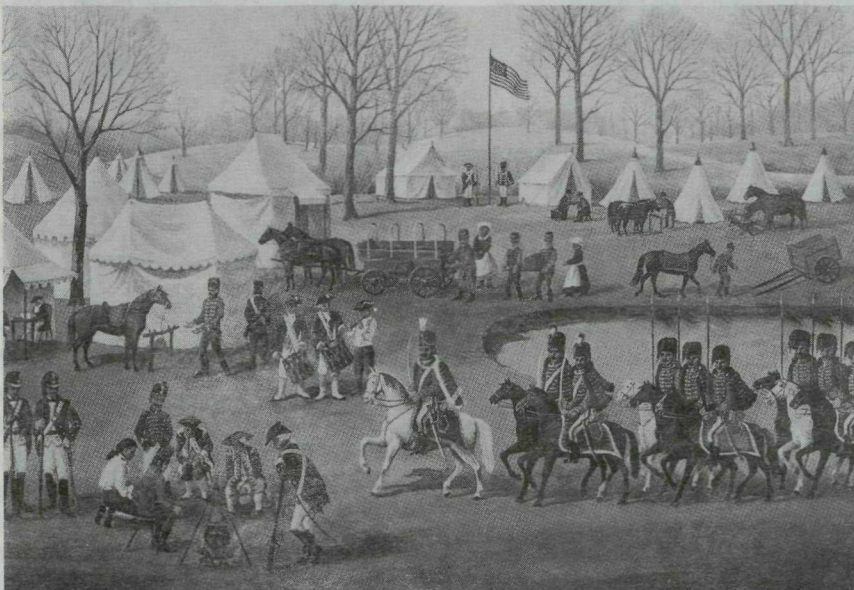


Gloucesteri győzelem (1781)

len helyzet miatt hároméves kisfiukkal, Sanyikával, mint oly sok ezer magyar ember akkor, nekivágtak a magyar-osztrák határnak, hátrahagyva budai otthonukat, ingóságait. 1956. december 11-én a Hanság mocsarain át jutottak osztrák államterületre.

A menekültek elosztása során az Amerikai Egyesült Államokba kerültek. Washington, a főváros volt az első lakhelyük. Itt a Magyar Szövetség Ko-

váts Mihályról elnevezett házában laktak. Akkor még nem is sejtették, hogy mekkora szerepe lesz Kováts Mihálynak művészi alkotómunkájukban. De azt, hogy ki volt Kováts Mihály, itt tudták meg először. Egyelőre csak emlékként maradt meg bennük, hogy a „Kováts-ház”-ban laktak. 1959-ben kerültek Tennessee állam fővárosába, Nashville-be (Washingtontól nyugatra 800 km-re) egy munkavállalási szerződés alapján, és csak 1962-ben, öt nagyon nehéz esztendő után jutottak olyan helyzetbe, hogy az alkalmazotti munkakörből megszabadulva teljesen önállósíthatták magukat. Nashville-ben saját otthonát és műtermet kezdtek építeni, amelyet mára már sok alkotásuk miatt bővíteni kellett. Kezdetben főleg restaurálási munkákat végeztek, és a kiváló minőségben elvégzett munka hamar közismertté, közkedvelté tette őket. Egymás után kapták az újabb és újabb megrendeléseket. Restaurálási munkájuk során figyeltek fel az USA történelmi múltjának gazdag eseményeire, nagy egyéniségeire, hőseire, politikusaira, és ez indította el őket a történelmi témájú festmények készítésében, amire egy-egy jubileumi esemény, így Kováts Mihály hősi halálának, vagy az USA függetlenségi



Huszár tábor Pennsylvániában (1778)



nyilatkozatának, függetlenségi harcának megemlékezési eseményei készítették őket a felkérések, pályázatok során. Ilona asszony a restaurálási munka mellett textilművészeti alkotásaival tűnt ki, később azonban ő is kedvet kapott a festészethez. Virágcsendéleteket festett, majd emellett ő is áttért a történelmi témákra.

Sándor bácsi témaválasztása nagyon gazdag, de ezek közül minduntalan kiemelkedik a lovak csodálatosan élethű ábrázolása, akár a csatatereken, akár a verseny-, akár a vadászsportban szerepeljenek is azok. Tennessee államban nagy divat a lovas rókavadászat. Megragadóak az ezekről készített színpompás festmények. De ezen túl szobrászattal, domborművek, érmek készítésével is foglalkozik. (Washingtonban az általa készített Kossuth-domborműnél koszorúznak az amerikai magyarok a március 15-i ünnepség során.) Rendkívül szépek a történelmi személyeket, szabadsághősöket és eseményeket ábrázoló érmek, ezekkel díjat is nyert. Az éremsorozatokon a magyar huszárok is szerepelnek, akár Kováts Mihályról legyen szó, akár Buda várának a töröktől



Huszárok díszfelvonulása Charlestonban (1779)

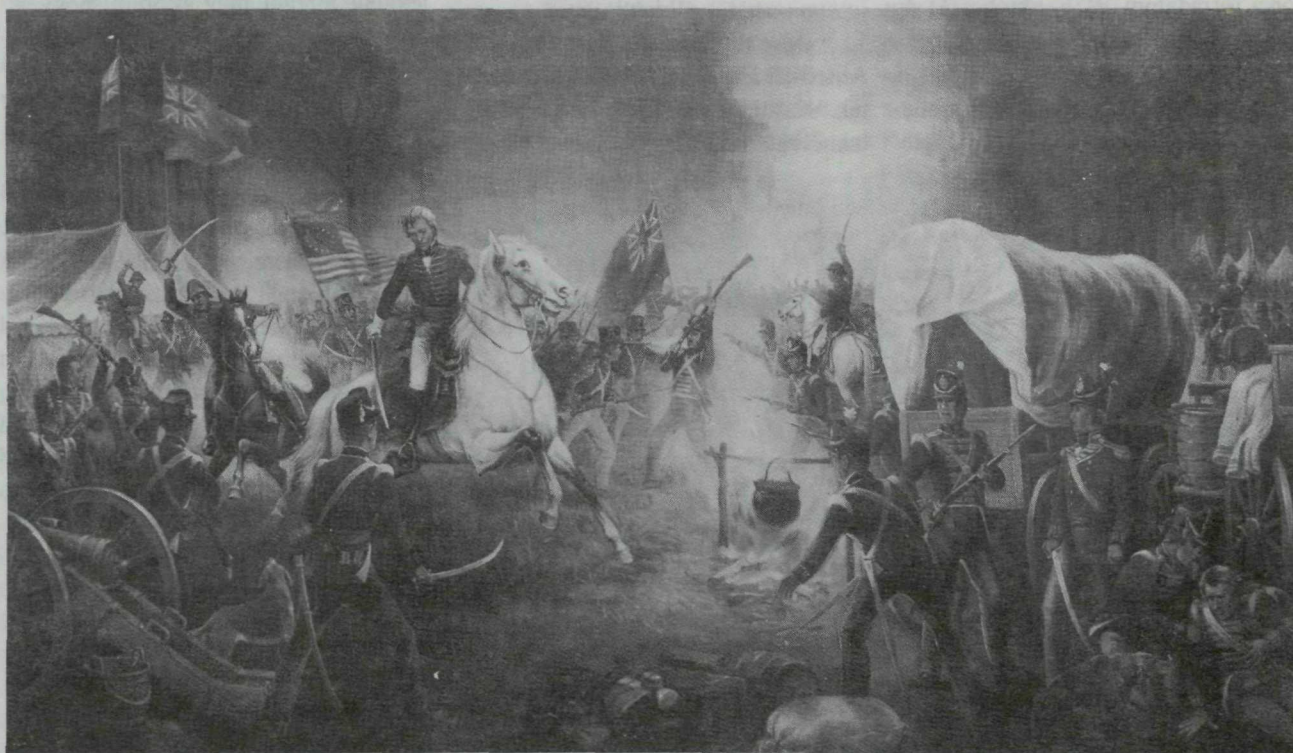
történt, 1686. évi visszafoglalása 300. évfordulójára készített gyönyörű, ötagú éremsorozatjáról.

A Bodó művészpár művei a sok magántulajdonos otthonán kívül ma már a világ 25 múzeumában és intézményében, kormányhivatalában is megtalálhatók; a budai volt királyi várban lévő Történelmi Múzeumban is.

Sándor bácsi hetvenedik évének betöltése alkalmából a budai várban, a

volt királyi palotában lévő Budapesti Történelmi Múzeum nagy életmű-kiállítást rendezett válogatott alkotásaikból, 1990. május 2–szeptember 2 között, négy hónapon át sok ezren látogatták, tekintették azt meg. Ezt követően Mátyászállásán a helyi múzeumban is volt kiállításuk, de a helyhiány miatt szerényebb méretekben.

Dr. Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter úr Bodó



Éjszakai csata New Orleans-nál (1814)



Sándort életművéért és a magyarságért végzett munkája elismeréseként 1990-ben a kiállítás alkalmából a „Pro Cultura Hungarica” (A magyar kultúráért) éremmel tüntette ki. Az azóta eltelt két év alatt is töretlen szorgalommal folytatja a Bodó művészpár eredményes alkotómunkáját. Az utóbbi időben egyre gyakrabban látogatnak haza.

Felvetődik a kérdés, hogy művészi tehetségük mellett mi a sikerük igazi titka. Szerintem ennek több oka van: nem elég egy művet jól megalkotni, hanem azt közismertté is kell tenni. A másik tényező, hogy nem a manapság divatos, de számunkra érthetetlen kép-

zőművészeti irányba álltak be. Alkotásaikat nem kell megmagyarázni, hogy „mit is akar a művész kifejezni”? Bodóék alkotásait azonnal meg lehet érteni, azokban gyönyörködni lehet. Harmadsorban megemlítem, hogy munkájuk során tanulmányozták a múzeumokban a témához szükséges korabeli emléktárgyakat, ruhákat, bútorokat, fegyvereket, szerszámokat, rajzokat, képeket, egyéb dokumentumokat. Történelmi festményeikhez a csatatereket a helyszínen bejárták, igyekeztek az esemény környezetének hangulatát megérezni. Negyedsorban: a kiállításon rendszeresen részt vettek, részt

vesznek, személyes kapcsolatokat teremtetek, és a sajtót, az információt nagyon fontos segítségnek tekintették.

Végül meg kell említenem egy fontos alapelvet, amelyet a Bodó művészpár is vall: Theodore Roosevelt (1858–1919), az USA egyik volt elnöke mondta: „Csak az válhat jó (amerikai) állampolgárrá, aki hű marad szülőhazája örökségéhez.” És a Bodó művészpár ezt meg is valósítja. Jó lenne, ha minden magyar emigráns ezt vallotta volna, illetve aki még él, ezt vallaná...

Dorkovics Ágnes

## Magyar szívvel – Amerikában

A Bodó házaspár életútjának ismeretetéséhez az aktualitást az a kiállítás adja, amelyet „Az emigráció a hazáért” címmel nyitottak meg október 21-én a Budapesti Történelmi Múzeumban. Megnyitót Antall József miniszterelnök úr mondott, aki egyben a kiállítás tiszteletbeli fővédnöke is.

A műveikkel jelenlévő képzőművészek közül a Bodó házaspár Kováts Mihályhoz való kötődése Amerikában eléggé közismert. Az ezredes élete mindig is foglalkoztatta őket, számos alkotásukban megörökítették. A mostani kiállításon is szerepel egy Bodó Sándor érme Kováts alakjával, de korábban is készített már portrékat róla, Pulaski grófról, és megjelenítette az ezredes egyik hősi rohamát is. Bodó Ilona itt kiállított, hat mezőre osztott nagyméretű batik faliképe

ugyancsak a karcagi származású hőst ábrázolja, huszárjai körében.

Arról pedig, hogy Karcag város

egyik iskolája fölvette e jelentős személyiség nevét, Hábel György nyugalmazott vasúti mérnökötől szereztek tudomást, aki ma is aktív közéleti ember, jelen volt a május 11-i névadó ünnepségen is. Tudván, hogy a házaspárnak szívügye a Kováts-hagyomány ápolása, ő értesítette őket.

Bodóék sok évtizedes távollét után idén augusztusban látogattak haza először. S bár nem a Kunság a szűkebb szülőföldjük, útjuk ide is elvezetett, s ha csak egy napot is, de Karcagon töltöttek. Megnézték a Kováts Mihály Általános Iskolát, az ezredes szülőháza helyén álló épületet, jártak a múzeumban, találkoztak a város nem egy közéleti emberrével. Útjukon elkísérte őket Hábel György is, a régi barát, életútjuk ismeretője.



Bodó Sándor és Ilona Karcagon 1992. augusztus 21-én



Elek György

# Egy nagykunsági seborvos a 18. században

## Szikszai Dániel karcagi és nagykun kerületi kirurgus élete

A következőkben egy 18. századi borbély, kirurgus, seborvos életének történetét szeretnénk felvázolni. Egy olyan irredemptus értelmiségi pályafutását, aki húszas éveitől kezdve Karcaghoz és a Nagykunsághoz kötődött. Élete, munkája, családja is az – állítólag – megváltkozásukra és nemesi jogaikra büszke és rátartó nagykunokhoz kötötte, akik nehezen túrték maguk között az idegent. Vizsgálódásaink alapján nemcsak az egészségügy történetében szeretnénk körülpillantani, hanem megkíséreljük bemutatni, hogy Szikszai úr hogyan találta meg a helyét a korabeli redemptus társadalomban.

### Az egészségügy

Karcagra kerülésének idején, 1769-ben a város a Nagykun Kerület legnépesebb települése. Lakosainak száma 6–7 ezer főre tehető. A családok legnagyobb része (85%-a) redemptus gazda, földművelő, kisebb része (10%) az említett gazdáknál alkalmazásban álló, vagy a helyi igényekre dolgozó kézműves, irredemptus. Az értelmiségiek (papok, tanítók, kántor, községi hivatalnokok), valamint az egyházi alkalmazottak és családjaik aránya 1%, a pásztorok és családjaik 0,4%, a cigányok 1%, az egyéb pedig 2,6%-át teszi ki a lakosságnak, amely ebben az időben még tisztán református vallású, 1771-től számolhatunk a katolikus családok beköltözésével.

Egy 1767-ben készült összeírás<sup>2</sup> szerint a Nagykunság hat településén, Kunmadaras kivételével, mindenütt volt egy állandó borbély, és a lakosok számára megfelelő bábaasszony. A seborvosok tudománya külső sebek és törések gyógyításából, érvágásból, köpölyözésből, néhány gyógyszerfeleség készítéséből állott. Mesterségüket Kassán, Debrecenben, Szegeden, Pécsen tanulták, s mint borbélylegények az

ország határain túl, Sziléziában, Morvaországban, Ausztriában vándoroltak, s általában tanulóhelyükön lettek céhtagok. A Nagykunságon mint városi orvosok voltak alkalmazásban, felügyeletüket a megyei orvos (ebben az időben a kisújszállási Pápay György „medicus”) végezte. A későbbi időszakban megjelenik a kerületi seborvos tisztsége is, amelyet 1787–88-ban Illéssy Ferenc,<sup>3</sup> 1789–90-től Szikszai Dániel töltött be.

A bábákról azt jegyezték fel, hogy „ezek között vagynak a'kik magok mesterségeket derekason értik és abban hűségesen el is járnak, de vagynak gyengébb értelműek is... ezek a Borbélyok által felügyeltetnek 's tanítottak”.

Ennyiből állott egy nagykunsági, mondhatjuk azt is, hogy egy átlagos magyar mezőváros egészségügyi apparátusa a 18. század második felében.

Szikszai Dániel elődje Dévay István borbély volt, aki mesterségét Kassán tanulta, a kassai borbély céhnek volt a tagja. Képzettsége szerint eret vágott, köpölyözött, külső sebeket gyógyított és gyomortisztítást (beöntést és gyomormosást) is végzett.

A szülő nők körüli teendőket a borbélyon kívül még négy bába (Kun Erzsébet 54 éves, Kun Sára 50 éves, Nagy Anna 63 éves, Márki Sára 54 éves) látta el.

Akiket még nem szabad kifelejtenünk a korabeli gyógyító gyakorlatból, azok az orvosi vagy bábaképzés nélkül, ősi tapasztalat, a gyógynövények ismerete után, vagy az éppolyan ősi rítusok szerint orvoslók – a kuruzslók. Tevékenységüket hatóságilag tilalmazták ugyan, de tudományukban (amit „tsábító mesterségnek” nevez a jegyzőkönyv) nagyon sokan hittek.<sup>4</sup> Az 1797-ben kuruzslásért lefogott Kőrösi István karcagi lakos aki „sok betegeket

fogadván bé magához orvoslás végett”, a kerületi törvényszékre küldtetetik.<sup>5</sup> Tudománya a szomszédos településekről is idevonzotta a betegeket. A varázslás, amellyel a sínló testből igyekezett a betegséget kiűzni, egykorú leírásban maradt ránk: „Kőrösi István a' beteget a' tűz-helyre hanyatt fektette 's lepedővel egészen bé terítette, azután a napával együtt dolgozván, egy rostába fűsűt, szappant és egy csomó szőrt vetett, belé egy tálat tett, abba vizet töltött, az alatt a' tűzön ólmot olvasztott, a' napa pedig magába suttogván, rá olvasott minekutánna az ólom meg olvadt, a' tálba lévő vízbe öntötte, melly akkor nagyot pukkant, végre magával a' betegel a' tál vizet ki vitette, 's parantsolta, hogy benne mosdjon meg, és ezeket kilencszer viték véghez, azomba italt is adott borban...” Kőrösi Istvánt szigorúan eltiltották az efféle mesterkedéstől. Más esetben viszont a bizottság méltányolta a megmutató tapasztalatot és hozzáértést. 1794-ben Fóris Andrásné ügyében<sup>7</sup> kimondják: „... az említett Öreg Asszonytól a' belső orvoslás ugyan el tilalmaztatott, mind azon által, az olly orvoslása, melly egyenesen az asszonyi nemhez illő, minémű a' kenés, kötözés és feresztés annyival inkább, mivel igen csekélységekért és többnyire ingyen 's hasznosan cselekszik, néki meg engedtetett.”

Körülbelül ennyi az, amit a karcagi tanácsjegyzőkönyvek a korabeli ún. népi gyógyászatról sejtetni engednek. Hogy a „tanult” orvos és seborvos úrök tudománya – hasznában – mennyivel múlta ezt felül, azt csak a 18. század embere tudná megmondani.<sup>8</sup>

### Szikszai Dániel orvosi tevékenysége

Láthattuk, hogy a nagykun települé-



seken, bizonyára a „felsőség” ösztönzésére, általános törekvés volt, hogy a bábák mellett egy állandó városi orvos álljon a lakosság szolgálatában. Ha a kirurgus elhalt vagy elköltözött a községből, a tanács igyekezett mihamarabb<sup>9</sup> új orvost szerezni. Dévay István úr távozása után Szikszai Dániel kirurgussal kötött szzrdődést a karcagi tanács. A feljegyzések szerint a Zemplén megyei Újhelyen született, 23 éves, nőtlen fiatalember 1769-ben költözött a városba.<sup>10</sup> Tanulóiéveiről annyit tudunk, hogy kirurgusi oklevelét Pesten szerezte.<sup>11</sup>

Lakást, portát, 20 Rft készpénzt, 10 köből búzát, 10 köből árpát, egy hízlalni való sertést, 200 kéve nádat és ismeretlen nagyságú területet kapott a várostól egész évi tevékenységéért.<sup>12</sup> Évtizedeken keresztül ennyi maradt az évi orvosi salláriuma, csak a századforduló évében kétszeresték meg a pénzbeli járandóságot.<sup>13</sup>

Hogy ezek ellenében milyen feladatokra utasította a karcagi tanács – nem tudjuk. 1801-ben kelt a Jászkun Kerületnek az a szabályzata, amelyben számos egészségügyi rendelkezést vezetnek be, kitérve ezen belül az orvosok, borbélyok, bábák kötelességeire, a patikák felállítására, himlőoltásra stb.<sup>14</sup> Ez a következőképpen foglalja össze a borbélyok feladatát: „Mivel pedig az orvos Doctorok arra éppen reá nem érnének, de tőlök kívánni sem lehetne, hogy a Betegnél, kivált Lakó helyeiken kívül szüntelen tartózkodgyanak, szükség léssen a Distr(ictua)lis Chyrurgusokon kívül (kinek úgy is az a kötelessége, értvén a Borbélyi Tudományban a' mi az Orvos Doctoroké) minden Communitásnak egy jó kitanult, tudományárúl 's józanságárúl ismeretes különös Borbélyt illendő és olyan fizetésre felvenni, a' mellyből betsületessen subsistállyanak, kik az Orvos Doctorokk Útassításával a' betegetek gyógyicsák és a Barmok nyavalyáin is segícsenek, a Borbélyok kötelességeit is közönségesen az elé fordul esetek határozzák meg, különösen pedig Kötelességekben fog állani minden rendkívüli vagy egyéb közben jött eseteokról az Orvos Doctorokat vagy Distr(ictualis) Borbélyokat azonnal tudósítani, kik is eggyess meg határozásokkal minden hátráltatás nélkül a be-

jelentett akár ragadó, akár más 's mindenféle nékiek hírül adatott nyavalyák orvoslását munkában fogják venni, hogy azonban a sínlődő szegény betegnek, az orvosok még ideje vagyon, segedelmet nyújcsanak, a' Communitások Elöljáróinak kötelességek léssen azokk promotiójára ingyen és sietőssen alkalmazhatóságot adni.”

„... a' mi a' Borbély 's Bábáság, 's egyéb ehez tartozó Tudományokhoz megkívántató eszközöket illeti, azok mind a' három N(eme)s Megye részére meg lévén tellyes számba szerzettve, azokban fogyatkozás nem lehet...” Ezenfelül kötelesek a seborvosok szükség esetére kézi patikát tartani maguknál. Megjegyezzük, hogy ez a szabályrendelet, ami a seborvosokat illeti, a helyileg már kialakult rendszert teszi általánossá, hiszen a ragályos betegek-ről 1801 előtt is jelentést tettek, s úgy tűnik, hogy a seborvos egyben patikus feladatokat is ellátott a településeken. Ami az igazi könnyítés, az az orvosi műszerek beszerzése, ám nem valószínű, hogy a borbélyok pusztán kézzel érkeztek volna a városokba, legfontosabb műszereik valószínűleg megvoltak. (Ami a rendeletben érthetetlen, az az, hogy kerületenként csak egy készletet vásároltak.)

Karcagon nem maradt fenn a borbélynak kiadott utasítás, de adataink szerint Szikszai köteles volt folytonosan a városban tartózkodni, ellátni a hozzá forduló betegeket, figyelni a járványos betegségeket, ellenőrizni az iskolákat, felügyelni és oktatni a bábákat. Az előzőekben már írtuk, hogy az 1767. évi összeírás szerint meddig ért a seborvosok képzettsége: érvágás, köpölyözés, sebek, törések gyógyítása. Ez azonban csak a legminimálisabb tevékenység lehetett. Hogy mi mindent csináltak a seborvosok, arra álljon itt műszereik borzongató felsorolása 1812-ből.<sup>15</sup>

„A' Kaponya furásához valók  
Vakaró kések  
Kis fűrész  
Agyvelőt nyomó Vasak  
Kaponya tsontot fúró négy furdant-sal  
Petit emelő Vas  
Kefe  
Kánya órú fogó  
Lentse végű fogó

Fa nyelvű kisebb fúró  
Borotva  
Barázdás vizsgáló vas  
Mettsző Kés  
Ráspoly  
Fog vájó toll

A' fel bontzolásához valók  
Fűrész két táblában  
Két élű lapos fűrész  
Koponyát feszítő vas ék, négy apróbb ékkel edjűtt  
Spót  
Velő vágó Kés  
Fa nyelvű Kalapács  
Hét darab réz fúvó csők  
Tizenkét nagyobb és apróbb kések

Valamely Tag el vágásához tartozó  
Műszerek  
Szorító Sroff  
Két Nagy mettsző Kések  
Nagy Fűrész két Táblával  
Elő érhez való fogó  
Bromfiel Horga  
Nagy görbe Tő  
Fontanellához való lapos Réz

Bába mesterséghez való műszerek  
Ánglus fogó  
Reberger emelő Vas  
Smelli Horga  
Nádra koszorú  
Elő esést fel tartó Peretz  
Holt gyermek fejét fel bontó olló  
Görbe és egy egyenes metsző kés  
Fetskendő Aszszony Ember számá-ra egy egyenes és egy görbe csövel edgyűtt  
Vizsgáló Hal héjból  
Egy darab Szattyin melyet a' gyermek lábára kötnek míg a' másikat ki keresik

Egyveleges Chirurgiai Eszközök  
23 darab különféle Tők  
Nyúl ajjakhoz való Tők nyoltz darabban  
Torokban valami le taszító Halhely  
Ezüst Catéter a' Férjfiak számára  
Ezüst Catéter Asszonyok számára  
Gummi Catéter  
Angina vagy Torok Gyíkhöz tokban el rejtett Lantzéta



Has csapoláshoz való csők a hasát  
át fúró tőjeivel

Torokba és sebekbe való fetskendő

Fogók polypnak ki irtására

Ór vér el állítására való eszköz

Madár köröm forma fogó mely a  
Torokban meg veszett mondolának  
vagy más alkalmatlan húsnak ki irtása-  
kor használtatik

Egy cinz cristéj

Egy Tournquet vagy élet eret el  
szorító sroff

Négy darab fog kivonók

Golyóbist ki húzó hosszú fogó

Két égető vas”

Azt hiszem, ez a hiányos felsorolás  
is elég ahhoz, nehogy a kor kirurgusát  
vagy betegét alábecsüljük.

Ami a gyógyszereket illeti, sebor-  
vos úr ék azok között is jártasak voltak.  
Amikor 1806-ban Menzler Fülöp a vá-  
rosi borbélyásra ajánlotta magát, a  
vele kötött szerződésben kihangsú-  
lyozta: „a számára építendő bethülletes  
Quartélyban egy betegnek való ház is  
légyen és egy kert, mellyek az Orvos-  
nak el kerülehetetlenül szükségesek.”

<sup>16</sup> A kertben, amelyre olyan nagy szük-  
ség volt, természetesen a gyógyfüveit, s  
részben ezekből a füvekből főzte az  
orvosságait. Doktori tudománya mel-  
lett komolyabb botanikai, fűvészet-  
ismeretekkel rendelkezett. Nagyobb pa-  
tika a környéken csak Szolnokon, Deb-  
recenben és Szarvason működött. <sup>17</sup>

Azt, hogy milyen gyógynövényeket  
használtak fel, nem tudjuk. Komlódi  
András nagykunsági „Physicus” (főor-  
vos) egyik jelentése mindössze annyit  
árul el, hogy „Most újra meg hagytam  
a’ Gyökereknek, füveknek, virágoknak  
és piótzának idejébe való meg szerzé-  
sét...” <sup>18</sup>

Lássuk tehát Szikszai Dániel orvosi  
munkásságát.

Jó orvos lehetett, mert bár az idők  
folyamán két kirurgus társa is lakott a  
városban – az egyikük Illéssy Ferenc  
kerületi seborvos volt <sup>19</sup> –, de népsze-  
rűségét ezekkel szemben is megőrizte,  
sőt, Püspökladány városa – jó híre  
miatt – megpróbálta saját kirurgusának  
megnyerni. Ekkor beadott kérvényéből  
megtudjuk, hogy szívesen maradna  
„mivel már az nép hozzája szokott”. <sup>20</sup>

De nemcsak a városbeli nép fordult  
hozzá, hanem a környező települések-  
ről is felkeresték. A jegyzőkönyvekből  
tudjuk, hogy egy alkalommal Kunhe-  
gyesről szembeteg gyermeket, Báránd-  
ról elmebeteg férfit hoztak hozzá. <sup>21</sup>  
1793-ban, ekkor már a kerületi sebor-  
vosi tisztséget is viselte, ő maga írja,  
hogy a „közél lévő Vármegyékre” is  
jár, vagyis betegeinek közege tovább  
tágult. <sup>22</sup> Ez annak is köszönhető, hogy  
nemcsak a kifejezetten sebészeti esete-  
ket, hanem a szem- és elmebetegség, s  
egyéb belső bajok gyógyítását is meg-  
kísérelte – gyógyszerekkel.

A városi jegyzőkönyvekben ez idő-  
ből nem találunk egészségügyi rend-  
szabályokat. Hogy voltak, azt néhány  
elszört esettel tudjuk igazolni. 1775-  
ben az előjáróság Ruha Jánost, „mivel  
régóta fogva vér hasban mondatik len-  
ni”, mégis nyilvános helyen tartózkod-  
ott, két rhénes forintra büntetik.” <sup>23</sup>  
Valószínűleg Szikszai közbenjárására  
kapta a harangozó a tűz pálcáit, kiderül-  
vén, hogy az iskolában „ha vi-  
zet viszen a’ Hordóban büszhődteti és  
a Gyermekket könnyen betegségbe  
hozhatta...” <sup>24</sup> A járványoktól való  
félelem miatt számon tartották, és  
Szikszai úrral megvizsgáltatták a Bel-  
grádból hazaérkezett munkásokat, akik  
közül többen ágynakestek. Szikszai je-  
lentésében „az utazásban lévő meg-  
erőltetéseket és a Várban meg szorult  
bűdösségtől való által veretéseket”  
találta „nyavalyájok valóságos oká-  
nak.” <sup>25</sup>

A halotti anyakönyvbe, az 1770–  
1779. közötti tíz évben összesen 1988  
halálesetet jegyeztek be. Ebből 1348 fő  
volt az elhalt (14 éves korig) gyerme-  
kek száma. Ez az összes halálozás  
67,80%-a. Az 1348 gyermek közül  
427-en az 1770., 1772–73., 1775.,  
1777–78. és 1779. évi himlőjárványok  
áldozatai voltak. <sup>26</sup> A himlő elleni  
védőoltások bevezetését a Jászkun Ke-  
rület már idézett 1801. évi egész-  
ségügyi szabályrendelete szorgalmaz-  
ta. <sup>27</sup> 1811-ben, Szikszai kérésére, a  
karcagi tanács igazolta, hogy „a’ Te-  
hén himlőnek bé jövelele előtt is a’  
Természeti himlővel való oltást régtől  
fogva mindenkor haszonnal gyakorlot-  
ta ezen városban, nem kívánván...  
munkájáért senkitől jutalmat, valamint  
az újabb esztendőben a Tehén himlőt

is egész szorgalmatossággal oltogat-  
ta.” <sup>28</sup> A himlőoltásnak kezdetben nem  
sok önként jelentkezője akadt. 1805-  
ben a Nagykunságon összesen 206  
gyermeket oltottak be, ebből negyve-  
net Karcagon. <sup>29</sup> Persze változtak az  
idők és a felfogások, hisz Menzler  
Fülöp karcagi kirurgus 1814-ben már  
135 gyermeket oltott be himlő ellen, <sup>30</sup>  
de korábban az egyik helyi jelentés  
még így ír: „... igen sokan vagynak,  
a’ kik sem a’ szemmel látott mindenna-  
pi példának ... sem semmi biztató sza-  
vaknak nem engednek, ha nem egyá-  
tallyában meg átkodtak abban, hogy  
gyermeküket bé oltatni éppen nem  
engedik.” <sup>31</sup> Szikszai magvetésének  
elég lassan növekvő fája lett, de az ő  
érdeme, hogy a himlő elleni küzdelem  
nálunk is megkezdődött.

A seborvosi házban (egy tüzetest  
kapcsán tudjuk, hogy a város központi,  
legszebb részén állott <sup>32</sup>) afféle „is-  
potály” is lehetett, legalább egy szoba,  
mert néhány betege a házában lakott  
egy ideig. Amikor 1792-ben a tanács  
ezt a régi portát és épületet elveszi  
Szikszai Dánieltől, azzal az indokkal  
kéri vissza, hogy az „tovább is Borbély  
Műhelynek és betegek Ispotályának  
meg hagyattasson...” <sup>33</sup> A telekről ki  
kellett költöznie, de egy másik, szintén  
központi helyen kapott új portát és  
házat is. Itt 1797-ben még egy kisebb  
területre nyújtotta be a kérvényét, mert  
ott, azon a területen, „annak szegletén  
az utza felől egy borbély műhelyt  
építene”. Megkapta a területet és az  
engedélyt is, <sup>34</sup> ám a tanács kikötötte:  
az adott porta „örökössön a’ Városé  
lesz”. <sup>35</sup> 1807-ben ez irányban tett  
újabb kísérletét, miszerint „mint örök-  
jét úgy bírassa” <sup>36</sup> elutasították.

A Nagykun Kerület seborvosi tisz-  
tét 1789-ben vagy 1790-ben nyerte el.  
<sup>37</sup> A hat település felügyelete jócskán  
magnövelte feladatait, és gyakran kel-  
lett több napos utakra indulnia, a városi  
sebészeti hivatalát mégis megtartotta.  
A hosszas távollétek miatt, mivel arra  
az időre a város orvos nélkül maradt,  
1793-ban megkísérelte Dániel nevű fi-  
át hazahozni és saját helyébe ültetni <sup>38</sup>,  
de a tanács nem fogadta el. Mivel  
továbbra sem tudott megfelelő helyet-  
testet szerezni, 1795 nyarán lemondott a  
városi tisztségről, s két esztendeig Csá-  
ti Sámuel debreceni seborvos lépett a





helyébe.<sup>39</sup> 1797-ben visszakérte a városi kirurgusságot „ígérvén magát arra, hogy mindenkor alkalmas Legényt fog tartani azért, hogy middőn néha maga nem lenne Hivatala miatt, légyen kihez fojamosdni a hirtelen való szükségben.”<sup>40</sup> A tanács bizalommal lévén hozzá, megkapta a hivatalt, de szigorúan kikötötték, hogy helyettesről gondoskodjon. A nála szolgált borbélyinasok és legények közül néhánynak a nevét is ismerjük: 1778, Csákvári István inas, 17 esztendő;<sup>41</sup> 1799: Romp Ábrahám inas, Abauj megyei Hernádszendről való ifjú; 1806: Szikest János legény, előzőleg a bécsi egyetemen tanult; 1807: Bódi István inas.<sup>42</sup> Négyük nevét őrizték meg az iratok, de jóval többen lehettek az idők során. Csak sejtjük, hogy a későbbi városi orvos, Menzler Fülöp is nála tanult, s valószínűleg egykori mestere javasolta személyét az előjárónak.<sup>43</sup>

Két fiából, Dánielből és Józsefből, de Láposi György nevelt fiából is seb- orvos lett.<sup>44</sup>

Orvosi feladatai közé tartozott a bábák felügyelete és oktatása is. 1804 novemberében „a' Bábáknak száma a' Népséghez képest annyira meg fogyatkozott, hogy szükségképpen Ujjakról kellett gondolkodni, a' miért is heten ki választatván azon Mesterségek tanulására magokat reá adták”. A város a leendő bábák igyekezetét egy rhénes forinttal jutalmazta, s oktatóul Szikszaikat megfogadta. A tanfolyamon, amely 1804 novemberétől 1805 márciusáig tartott, Szikszaikat Dániel négy karcagi és három más községbeli asszonyt készített fel a bábaságra.<sup>45</sup> Több tanítványát nem ismerjük, de műszereiből ítélve maga is közreműködött néhány, elsősorban nehéz szülés levezetésénél.

Szikszaikat Dániel harminchárom esztendeig viselte „Városi Chirurgusi Hivatalát”. 1803 februárjában ifj. Szikszaikat Dánielnek adta át a seborvosságot. „Húzamos és dícséretesen viselt Chirurgusi szolgálattyról való lemondását sajnálva – írja az előjáróság – egyszersmind további jó emlékezettel fogadja Idősb Szikszaikat Dániel Úrnak ezen Tanács, hogy Lakosainktól ezután is meg nem vonnya mindenkor tapasztalt hívséges szolgálattát...”<sup>46</sup>

Kilenc évvel később, 1812-ben „szemei világának el fogyása miatt” a

kerületi seborvosságról is lemondott. A kerület és a város akkor évi kétszáz forint tiszteletdíjat szavazott meg a részére.<sup>47</sup>

## A város

Már írtuk, hogy javadalma hosszú ideig – a környékbeli orvosokéhoz képest – igen alacsony volt. De számoljunk! A sallárium 1787-ben

készpénzbe átszámítva:

20 Rft 20 Rft

10 köből búza 28 Rft 33 kr

10 köből árpa 11 Rft 20 kr

egy sertés 10 Rft

200 kéve nád 3 Rft

összesen: 72 Rft 53 kr<sup>48</sup>

Ezt a javadalmazást ismeretlen nagyságú szántóval is megtoldották, amit később elvettek, viszont néhány év múlva két öl tűzifával egészítették ki. Megjegyezzük még, hogy élete végéig a város portáján, a „communitás” épületében lakott családotstul.

A városi orvosi teendők mellett külön fizettek neki a betegek. A korabeli jegyzőkönyvekben itt-ott fennmaradt, hogy – az eset súlyosságától függően – mit számított fel egy-egy „curáért”. Lássuk:

1779. Kutyaharapás gyógyításáért 6 Rft

1786. Verekedő legény sebei gyógyításáért 10 Rft

Késsel átszúrt láb kezeléséért 20 Rft

Betört fejért 4 Rft 30 kr

Törött kar gyógyításáért 6 Rft

1787. Több hétig tartó kezelés és az orvosság 6 Rft

Szembeteg kisfiú kezelése 25 Rft

1790. Verekedés sérültjének kezelése 5 Rft

1792. Verekedés sérültjének kezelése 9 Rft

1793. Verekedés sérültjének kezelése 26 Rft 4 kr

1800. Kutyaharapás gyógyításáért 12 Rft 59 kr<sup>49</sup>

Nézzük a korabeli árakat:

Egy tehén 17 Rft 17 kr

Egy borjú 1 Rft 20 kr

Egy harmadfiú tinó 20 Rft 24 kr

Egy pár juh és egy bárány 6 Rft 50

kr

Négy malac 1 Mft 1 kr

Egy fontí (56 dkg) szalonna 18 kr

Egy font hús 3–7 kr

Egy sajt 8 kr

Egy hordó egri óbor 11 Rft

Egy icce pálinka (0,84 l) 60 kr<sup>50</sup>

Aki nem tudott pénzben fizetni, az törlesztett másképp. 1786-ban Barta Pista „a' Gergelyen lévő két lánc allya Székes földét” kaszálónak adta Szikszaikat úr birtokába egy évig – honorárium fejében.<sup>51</sup> 1806-ban Seres Sámuel adta el neki, jutányos áron, fél nyilas szöllejét, mert „Seres Sára s meg holt fia körül, mint Chirurgus tett sok rendbeli, hűséges” szolgálatokat.<sup>52</sup> (Azon sem kell csodálkoznunk, hogy pl. Kovács Erzsébet édesanyjának „életében két ökrei és két tehenei vóltanak, de azokat tíz esztendeig való sínlődésében el költhette”, mert halálakor „egy hibás Tehenénél egyéb nem maradt.”<sup>53</sup>)

Szikszaikat Dániel néhány évig az erdőfelügyelői tisztséget is megkapta (talán botanikai jártassága miatt). Ezért húzott fizetése:

készpénzben

10 Rft 10 Rft

8 köből búza 18 Rft

9 köből árpa 9 Rft

1 véka kása ?

5 szekér széna ?

1 sertés 10 Rft 10 kr

összesen: 47 Rft 10 kr

De kapott még hat lánctalca földet vetésre, a saját vetőmagjából.<sup>54</sup> Kerületi kirurgusi tisztségéért 1810-ben 200 Rft-ot kapott.<sup>55</sup> Az 1790-es évek elején a „Kő Halmi és Külső Halmi vendég fogadókat” is árendálta<sup>56</sup>, ami úgyszintén szép haszonhoz juttatta.

Ezek ismeretében, úgy véljük, bátran elmondható, hogy Szikszaikat Dániel kirurgus úr igen tisztos jövedelmű, mondhatni jómódú férfiú volt. Kiemel-nénk viszont azt, hogy vagyonának alapját orvosi tevékenységével, jó hírével rakta le. Lényeges ezt kiemelni azért, mert ebben az időben Kisújszálláson nyomorgó seborvosról is tudunk.

Kétszeri házassága révén – a felesége jogán – szántóföldet, kertet, szőlőt is többször vásárolt, de szántóföldjeit, talán a hivatalával járó gyakori távollétei miatt, vagy csak egyszerűen nem értett a földműveléshez, rendre elado-



gatta. Kertje (kertföldje, szőlője), bár ezeket is gyakorta áruba bocsátotta, élete végéig volt.<sup>57</sup> Nézzük meg, hogyan fogadta be a város lakossága.

Az anyakönyvek szerint 1770-től 1799-ig tizenhárom esetben hívták meg keresztapának karcagi gazdákat. (A Szabó, Szarka, Ökrös, Csőreg, Disznós, Kabai, Ábrahám és Gőz családok.) Különösen jó kapcsolata volt Dutka János városi nótáriussal, aki gyermekeinek keresztapja lett. Többször szerepel a neve mint esküvői tanúé. A jegyzőkönyvekből kiderül, hogy Varró János kerületi jegyzővel, Kálmán Sámuel nótáriussal (később főbíróval), a lelkipásztorokkal és Orvos Nagy Péter állatorvossal volt jó viszonyban.<sup>58</sup> Élete folyamán felmerült vitás ügyei rendre azzal végződtek, hogy a felek „egymással békességesen megegyeztek”. Jóindulatú, békés természetű ember lehetett.

Szikszai Dániel a város tehetőse, igen jó anyagi körülmények között élő, megbecsült és tisztelt polgára lett, akinek tisztességes élete, jó munkája feleltette, hogy nem karcagi őslakos vagy redemptus.

## A család

Kétszer nősült. Első felesége az 1743–1750 között Karcagon, 1761–1766-ig, haláláig, Törökszentmiklóson szolgáló Szilágyi György lelkipásztor Anna nevű lánya volt.<sup>59</sup> (1770. október 24-én Karcagon kötöttek házasságot.) Ebből a házasságból kilenc gyermek született: 1771 Teréz, 1773 György, 1775 Dániel, 1777 Zsuzsanna, 1779 József, 1781 Tábita, 1783 Benjámin és Gábor, 1784 Mária. A kilenc gyermekből négy, Dániel, Zsuzsanna, József és Tábita élte meg a felnőtt kort. Szilágyi Anna 1784 februárjában, 34 évesen halt meg.

Két év múlva, 1786 februárjában másodjára nősült: özvegy Láposi Györgyné, Czíkö Zsuzsannát vette feleségül. E házasságával néhány, a sajátjaival azonos korú, mostohagyermek került a családba. Két közös gyermekük is született: 1789-ben Klára, 1790-ben Benjamin.

A leányok sorsáról keveset tudunk.

Zsuzsannát Tóth Mihály karcagi gazdalegény vette feleségül. A többiek is hasonlóan helyben vagy a környékbeli településekre mehettek férjhez.

A fiúk közül ketten, Dániel és József, apjuk foglalkozását tanulták, de az 1810-ben feltűnő Láposi György hajdúhadházi seborvos is Szikszai Dániel nevelt gyermekével azonos. 1790-ben született Benjamin fiáról anyai ismeretünk van, hogy 1809-ben „Debretzenben festő mesterségen” lévén, apja „híre s akarattya nélkül”, katonának állott.<sup>60</sup>

## Ifj. Szikszai Dániel

1775. május 12-én született Karcagon. Felserdülve a kirurgusi mesterség tanulására küldték, de úgy tűnik, hogy otthonról kikerülve ifj. Szikszai Dániel igen zenebonás életet élt. Apja 1793-ban, 18 évesen, hazahozatta, s a városi kirurgusságot akarta számára kijárni. Kérvényére az elöljáróság a következőket válaszolta: „Ifjú Szikszai Dániel, ezen Helybeli Tanácsnak is tudománya szerint, még a' Chirurgusságra igen gyenge tudománnyal lévén, különben is a' mint már a' Városi Archivumban lévő Reversálsaiból (kezesleveleiből) bizonyos, *igen feslett erkölsűnek kellek nekik lenni*, tehát ezért akarván inkább kerülni, meg határozottatott, hogy bátor Chirurgus Szikszai Úr a' Fiját haza hozhattya ezen városba Chirurgusnak ne *acceptáltasson*, hanem hogy a' *Debretzeni és Tokaji Borbély Czéhek* levél által, mind erkölsére, mind Tudományára nézve, illendő fizetésre egy alkalmas Borbély legény eránt meg kerestessenek.”<sup>61</sup>

Ifjabb Dánielt hazahozatták, de idehaza is csúnya dolgokat művelt. Apja nevével nagyobb összeget csalt ki és megszökött. A város hadnagyai hozták vissza valahonnan.<sup>62</sup> A kirurgus úr látva, hogy nem bír vele, katonának adta a Balnkenstein Huszárezredbe.<sup>63</sup> Nem tudni Dániel úrfi hány évig csörgette a kardot, de miután öccse, József is, önként katonának állt, az apa maga adott be kérelmet, amely szerint „már most magába nem elégséges kettős Hivatalának fojtatására, mellyre nézve Dánielt a' ki hasonlóan Borbély Mesterséget tanult, kívánna a' Katonaságtól ki venni...”<sup>64</sup> Az ügyintézés – főleg

a hadseregben – akkor is helyzet magaslatán állott, s Szikszai úr már beadta a lemondását, amikor Dániel, mint ob-sitos, 1799 októberében megérkezett.<sup>65</sup> Vérért lehűtötte a néhány katonasorban eltöltött esztendő, s ettől kezdve apja mellett dolgozott. Beccsülettel élhetett, mert Szikszai úr 1803-ban öt ajánlotta maga helyett a doktorságra, amit a tanács most elfogadott.

Orvosi munkásságáról keveset tudunk. A tanácshoz benyújtott kérvényeiben rendes lakóházért instáll, úgy mond „azon Ház mellyben lakik víz vette és egészségtelen.”<sup>66</sup> Máskor egy öl fát kér, mert „semmi tűzre valója nintsen, pedig sokszor kell orvosságot főzni a betegeknek.”<sup>67</sup> 1806. január 11-én, 31 évesen, tüdőgyulladásban halt meg. Testvéreiről, Józsefről és Benjáminról semmi közelebbit nem tudunk.

Idősebb Szikszai Dániel ötvenhat éves, helyben eltöltött orvosi szolgálat után, 81 éves korában (1827. február 27-én – „vénségben”) halt el – Karcagon.

## Jegyzetek

1. A lakosság arányát a karcagi ref. egyház anyakönyve Halottak (1730–1791) adatai alapján számítottuk ki.
2. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Jászkun Kerület iratai (Jk. ker iratai) D. Capsa. VI. Fasc.1. No.43.
3. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, Karcag város iratai, Protocollum Oppidi Kardszag (Prot. Karcag) 1787. febr. 19. 1788. 200. sz.
4. Prot. Karcag, 1790. nov. 6., 533. sz.
5. Prot. Karcag, 1797. febr. 25., 101. sz.
6. Prot. Karcag, 1797. jún. 7., 271. sz.
7. Prot. Karcag, 1794. márc. 8., 117. sz.
8. Ide tartozhatna még az állatorvosok tudományának bemutatása, de erre most nem szándékozunk bővebben kitémi. Megjegyzendő, hogy a baromorvoslásban is ugyanaz a kettősség mutatkozik, mint az emberiséget gyógyítók között: a hagyomány és a tudomány. Azt tudjuk, hogy 1739-ben Sáp-ról hoztatnak állatorvost Karcagra (Prot. Karcag, 1739. aug. 16.), de az 1780-as években már két orvossal is találkozunk. Egyikük, Törő Mihály, a „Marha Orvos-lást” Budán tanulta (Prot. Karcag, 1788. 69. sz.), a másikuk a híres veszettállat-orvos, Orvos Nagy Péter, akinek a családja máig örökölte a tudományt, de még ma sem lehet tudni, hogy az tulajdonképpen miből áll. A kettejük összecsapása jól mutatja a már említett kettősséget. „Orvos Nagy Péter Instál azon, hogy mivel már Districtualiter



az T. fő Kapitányi Officium által a' Conventiójátul el tiltatott, a' Törő Mihály Veterinarius kérésére, tehát a' következendőkbe kéri: 1. hogy nékie e féle munkára applicáltak bizonyos Diurnum rendeltett, 2. hogy arról Testimoniális is adattasson, hogy mind maga, mind édes Attya hasznosan folytatták Orvosi Tudományokat és hogy a Lakosokat Jószaigaikat minden Taxa nélkül orvosolta és 3. Ha Törő Mihály valamely bomlott Jóság orvoslásához fog és nem segíthet rajta, arra többé kezit nem teszi.

Ezen Nemes Tanács nem csak el esméri Nagy Péternek hasznos orvoslásait, hanem már róla a Tettes Districtusoknak jó relatió tetetett, arra nézve Confidentiaja lévén a Népnak hozzá, különben is Instantiaja mellé sub Nr 1–2–3-ra tett jóféle Testimoniálisai tekintetbenn vétettvén régtől fogva gyakorlott Orvosi Praxisában az eddig hűtattatni tudatik) még nagyobb előmenetellel folytattasson, igen jónak ítéltetik, a Lelki pásztorok által annak hasznát, körülállásos mivoltát és szerentsés kimenetelét a' Népnak a' ki még attól mint a' mi részzeinken Ujj találmánytúl még tarti, a Cathedrából kellete szerént meg magyaráztatni, 's értékre adatni, az Orvos Doctorokk úgy a Borbélyok is maguk résziről mindent elkövetni, hogy ezen hasznos orvoslás ... a Megyékben is el terjedgyen, és bé vétesen."

Az oltások előtt is megpróbálkoztak a himlő elleni védekezéssel. Komlódy András nagykunsági főorvos a következő javaslatokat terjesztette tudóskollégái elé 1801-ben.

„A Veres himlőben nem annyira sok orvos-ság kell, mint jó gondviselés és vigyázás a betegnek eledelére, italára és a levegő égre. Az eledelben vigyázni kell arra, hogy senki a beteget ne erőltesse az ételre, annyival inkább sokfélével ne vátsogtassa a beteget. Különösen pedig ártalmasnak tapasztaltatott a tej, tejfeles, turo, sajt, dió, bor, pálinka, hus, tészta, sütemény. Ezek a nyavalyát sujjosabbá teszik és veszedelmessé.

Lehet pedig a betegnek adni Kömény magos levest, etzetes levest, mézzel mindenféle Kása levest, Megy és Szilva ciberét, sült és főtt almát, a csetszopókrul itt nintsen szó.

Az itala közönséges víz legyen a mely az Kementze mellett álljon vagy pirított meleg kenyeret kell egy itze vízbe tenni. A lábát minden este meleg vízben egy fertályig vagy tovább is meg kell áztatni. Ha a széke vagy hasa meg állana, vagy szorulna, akkor a Chirurgussal kell közleni a dolgot.

A levegő égre nézve meg kell tartani, hogy a Ki ütés után 12 napig a beteget semmiféle szükségére senki ki ne vigye. Mert a hideg viszsza és be ver vén a himlő mérget torkára, mejjére, füle tövére és a has belső részére fog a himlő mérge rohanni és le tevődni. A ki vivéstől van az a suj jog szagató száraz hurút a meg dagadozás és has menés, így teszen oljan nagy pusztítást.

21. Prot. Karcag, 1787. aug. 20., 1790. aug. 23., 391. sz.

22. Prot. Karcag, 1793. júl. 24., 226. sz.

23. Prot. Karcag, 1775. nov. 3.

A ragályos betegségekkel szembeni egyetlen, eredményesen alkalmazott eljárás az elkülönítés, elszigetelés volt.

24. Prot. Karcag, 1790. aug. 21.

25. Prot. Karcag, 1789. szept. 19., 179. sz. Az ismeretlen betegségnek három halottja lett Karcagon.

26. Ref. egyház Karcag, Halottak anyakönyve 1730–1731. évek

27. Ld. 14. sz. jegyzet.

„Egy nagy és veszedelmes nyavalya állítatik az emberi Nemzetben, az himlő, annak elmellőzésére, vagy legalább megkönnyebítésére a világ előtt esméretes tehén himlőnek be oltása szerentsés előmenetellel gyakoroltatik, hogy ezen himlő oltás ezen Megyékben is (noha már dítésrelesen folytatni tudatik) még nagyobb előmenetellel folytattasson, igen jónak ítéltetik, a Lelki pásztorok által annak hasznát, körülállásos mivoltát és szerentsés kimenetelét a' Népnak a' ki még attól mint a' mi részzeinken Ujj találmánytúl még tarti, a Cathedrából kellete szerént meg magyaráztatni, 's értékre adatni, az Orvos Doctorokk úgy a Borbélyok is maguk résziről mindent elkövetni, hogy ezen hasznos orvoslás ... a Megyékben is el terjedgyen, és bé vétesen."

Az oltások előtt is megpróbálkoztak a himlő elleni védekezéssel. Komlódy András nagykunsági főorvos a következő javaslatokat terjesztette tudóskollégái elé 1801-ben.

„A Veres himlőben nem annyira sok orvos-ság kell, mint jó gondviselés és vigyázás a betegnek eledelére, italára és a levegő égre. Az eledelben vigyázni kell arra, hogy senki a beteget ne erőltesse az ételre, annyival inkább sokfélével ne vátsogtassa a beteget. Különösen pedig ártalmasnak tapasztaltatott a tej, tejfeles, turo, sajt, dió, bor, pálinka, hus, tészta, sütemény. Ezek a nyavalyát sujjosabbá teszik és veszedelmessé.

Lehet pedig a betegnek adni Kömény magos levest, etzetes levest, mézzel mindenféle Kása levest, Megy és Szilva ciberét, sült és főtt almát, a csetszopókrul itt nintsen szó.

Az itala közönséges víz legyen a mely az Kementze mellett álljon vagy pirított meleg kenyeret kell egy itze vízbe tenni. A lábát minden este meleg vízben egy fertályig vagy tovább is meg kell áztatni. Ha a széke vagy hasa meg állana, vagy szorulna, akkor a Chirurgussal kell közleni a dolgot.

A levegő égre nézve meg kell tartani, hogy a Ki ütés után 12 napig a beteget semmiféle szükségére senki ki ne vigye. Mert a hideg viszsza és be ver vén a himlő mérget torkára, mejjére, füle tövére és a has belső részére fog a himlő mérge rohanni és le tevődni. A ki vivéstől van az a suj jog szagató száraz hurút a meg dagadozás és has menés, így teszen oljan nagy pusztítást.

Ha szintén tehát 5dik 6dik napra le hámlik, vagy korpázik az beteg bőre, senki el ne hidje magát, mintha már semmi baja nem vólna a betegnek, mert még ez után következik a himlőnek pusztító maradványa. Azért is akarhogy sírjon 's vágyakozzon ki az beteg, de az meg hámlott vékony bőrel a hideg levegőre az mondott 12 napig ki nem kell eresztieni. A ház pedig se felette hideg se felette meleg ne legyen. A házat reggel leg alább fél fertályig által kell szel- lőztetni, ajtót és ablakot ki nyitván, de akkor az beteg az ágyban le takarva legyen. Sem a meleg Kementze mellé, sem az ablakhoz nem kell eresztieni a fel gyógyuló beteget.

Tudok Kisújszálláson olyan házakat, a hol 3–4 himlős volt, de a betegekkel ezen oktatások szerént bántak, a mennyire lehetett, és azok közzül egy se halt meg." Kisújszállás, 1801. jan. 5.

28. Prot. Karcag, 1811. máj. 1., 224. sz.

Hogy a „természeti himlővel való oltás” mi lehetett, nem tudjuk.

29. Jk. Ker. iratai. Fasc. 5. 428/520.

Csiszár József nagykun kertületi főorvos jelentése a himlőoltásokról

30. Jk. ker. iratai. Fasc. 5. 548.

A' T. Nagy Kun Districtusban, nevezetesen Kardszagonn 1814. eléforduló Tehénhimlő be oltásának naponként való fel- jegyzése

31. Jk. ker. iratai Fasc. 5. 428/1586.

Csiszár József nagykun kertületi főorvos jelentése

32. Prot. Karcag, 1790. aug. 19.

„Kis Asszony Havának 16dik napjára virradóra éjszakai 12 és 1 óra között a' Szikszai Dániel Chyrurgus Borbély Mívhelyéből veszedelmes gyúladás adta ki magát, a' mely tűzből, nem csak azon Quartély Ház hamuvá tetetett, hanem azonkívül a Depositórium és az három Ujj Bólt is fel égett..." A kvártélyház a város főterén, a mai gimnázium épülete helyén állott.

33. Prot. Karcag, 1792. nov. 24.

34. Prot. Karcag, 1797. dec. 18., 1798. május 5.

35. Prot. Karcag, 1794. 312. sz.

36. Prot. Karcag, 1807. nov. 12., 492. sz.

37. Prot. Karcag, 1790. június 26., 272. sz. Ekkor nevezik először Districtualis Chyrurgusnak. 1788-ban Illéssy Ferenc viselte ezt a hivatalt.

38. Prot. Karcag, 1793. júl. 24., 226. sz.

39. Prot. Karcag, 1795. jún. 9., 388. sz.; okt. 31., 1166. sz.; nov. 5., 1176. sz.

Csáti Sámuel bére egy évre:

20 Rft

20 kila búza

20 kila árpa

200 kéve nád, vagy helyette ugyanannyi krajcár

2 szekér széna

2 öl tűzifa

egy sertés vagy 5 Rft

40. Prot. Karcag, 1797. szept. 23., 435. sz.



41. Karcagon halálozott el 1778 júniusában. Ref. egyház Halottak anyakönyve  
 42. Prot. Karcag, 1799. aug. 8., 418. sz.; 1806. ápr. 11., 133. sz.; 1807. ápr. 11., 168. sz.  
 43. Prot. Karcag, 1806. május 5.  
 Menzler 1806-ban úgy nyilatkozik, hogy „hajdan itt volt kedves lakását megint el kezdeni” hajlandó lenne. 1772-ben született, tehát életkora szerint is lehetett Szikszai Dániel tanítványa.  
 44. Prot. Karcag, 1798. jan. 24., 60. sz.; 1810. ápr. 7., 154. sz.  
 45. Prot. Karcag, 1804. nov. 10., 470. sz., 1805. márc. 4., 87. sz.  
 A négy karcagi asszony oktatásáért egyegy köből búzát kapott.  
 46. Prot. Karcag, 1803. febr. 26., 100. sz.  
 47. Prot. Karcag, 1812. júl. 25., 677. sz.  
 48. Elek György: Árak Karcagon a 18. század második felében = Zounuk 7. (megjelenés alatt)  
 49. Prot. Karcag, 1779. dec. 10.; 1786. márc. 22., nov. 4., nov. 12.; 1787. márc.

12.; 1790. máj. 31., 223. sz.; 1792. júl. 14., 234. sz.; 1793. dec. 7., 313. sz.; 1800. júl. 26., 486. sz.  
 50. Ld. a 48. sz. jegyzetet  
 51. Prot. Karcag, 1786. ápr. 1.  
 52. Prot. Karcag, 1806. nov. 13., 499. sz.  
 53. Prot. Karcag, 1773. nov. 8.  
 54. Prot. Karcag, 1781. nov. 9., valamint 48. sz. jegyzet  
 55. Jk. ker. iratai. Fasc. 5. 511/546. – 1810. év  
 Ha az összeg a háborús inflálódás miatt emelkedett is, az 1790-es években 100 Rft körüli összeggel kell számolnunk.  
 56. Prot. Karcag, 1790. jún. 26.  
 57. Prot. Karcag.  
 Szántóföldekről: 1793. dec. 14., 320. sz.; 1795. jan. 3., 12. sz.; ápr. 10., 251. sz.  
 Erdőföldekről: 1806. okt. 25., 460. sz.; 1810. ápr. 12., 163. sz.  
 Kertről, szőlőről: 1792. szept. 15., 267.; 1794. okt. 25., 374.; 1805. 320., 355.; 1811. ápr. 12., 177. sz.; 1812. máj. 8., 568. sz.  
 58. Prot. Karcag, 1790. aug. 19.  
 Házának leégésekor „V. Notarius Kálmán Sámuel és Orvos Nagy Péter Urak” vállaltak érte kezességet.

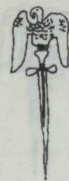
59. Tóth Dezső: A Heves – nagykunsági református egyházmegye múltja. – H.n., én. II. köt. Valamint ref. egyház Karcag Házasultak anyakönyve  
 60. Prot. Karcag, 1809. aug. 11., 409. sz.  
 61. Ld. a 38. sz. jegyzetet  
 62. Prot. Karcag, 1794. szept. 20., 332. sz.  
 63. Prot. Karcag, 1798. jan. 24., 60. sz.  
 „Szikszai Dániel District. és Városi Chirurgus instál, hogy mivel Fiai Dániel és József mind ketten Katonáskodnak, kik közül Dániel maga önként adta Katonának, bízván még ekkor ahhoz, hogy Borbélyságot tanult kisebbik Fija József öregségre hajlott idejében segítségére lejend, már most magába nem elégséges kettős Hivatalának fojtatására, melyre nézve Dánielt... kívánná a Katonáságtól ki venni...”, valamint Prot. Karcag, 1798. nov. 3., 543. sz.  
 64. Prot. Karcag, 1789. jan. 24.  
 65. Prot. Karcag, 1798. nov. 3., 543. sz.; 1799. máj. 4., 258. sz.; 1799. okt. 21., 553. sz.  
 66. Prot. Karcag, 1804. máj. 23., 267. sz.  
 67. Prot. Karcag, 1804. okt. 28., 456. sz.



Kunkovác László: Mongólia (Így épül fel a jurta)



Kunkovác László: Mongólia (Forog a tejszeparátor)



Nyíri László

## Szentannai Sámuel munkássága \*

Szentannai Sámuel 1876. augusztus 11-én született Udvarhely megyében, Székelyszentmiklóson ősi székely, paraszti családban. Heten voltak testvérek. Kora gyermekkorától kezdve szülei megszerettették vele a földet, és ez a föld iránti rajongása élete végéig megmaradt.

A nagylétszámú család gondjai miatt a testvérek közül egyedül ő tanulhatott tovább.

Kolozsvári gimnáziumi évei után Kolozsmonostoron a Gazdasági Tanintézetben – amelynek jogutódja a Kolozsvári Agrártudományi Főiskola – szerzett oklevelet.

Egy év múlva letette a tanári vizsgát, és a szerbszentmiklósi, valamint a csakovári földművesiskolában, majd a Losonci Tanítóképző Intézetben dolgozott mint gazdasági tanár.

Szentannai Sámuel 1912 őszén vette át Ludány Béla volt igazgatótól az 1896-ban létesült Karcagi Magyar Kir. Földművesiskolát 297 kat. hold birtokkal. Ebből 80 kat. hold volt jóminőségű, a többi gyenge és szikes, silány legelő, amit a város közlegelőjéből hasítottak ki.

Az iskolát akkor „örökölte”, amikor érdektelenség miatt a hat hónapra lecsökkentett tanulmányi idővel küszködő szakiskolát a földművelésügyi miniszter „felélesztési” szándékkal visszaállította kétéves képzési időre.

Az 1913-tól kezdődő nehéz gazdasági évek, az iskolavezetéssel járó gondok, a teljesen elszikenedett, leromlott földek nagy feladat elé állították. Meg kellett győznie a karcagi gazdákat a képzés fontosságáról, hiszen az iskolának adott földet is visszakövetelték a városnak.

Már 1913 telén megkezdte a Karcagi Gazdasági Egyesületben, majd a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara szervezésében Kisújszálláson és Püspökkladányban a szikes talajok javíthatóságá-



ról a gazdáknak szóló ismeretterjesztő előadásorozatot.

Mint a város egyik közéleti személyisége, minden alkalmat megragadott az iskola és a város mezőgazdaságának fellendítésére.

Javasolta a csökkenő és leromlóban lévő szarvasmarha- és sertésállomány genetikai felfrissítését. A tájfajta lótenyésztés kérdése sem hagyta nyugodni. Előadásokon, majd később a „Tájfajta lótenyésztés” c. szakkikében fejtette ki ennek szükségességét. Nagy kedvvel és hozzáértéssel alakította és fejlesztette ki a tangazdaság tehenészetét, amely az iskola legnagyobb jövedelmét adta. Országos hírű eredményével szeretett volna a gazdáknak kedvet csinálni a tehénállomány növelésére.

A mezei munkák miatt rendkívül nehezen tudta tanévkezdésre a hallgatókat összetoborozni, de azok, akik bekerültek az iskolába, év végére komoly felkészültségről tettek tanúbizonyságot. Hároméves igazgatói működéséről így ír az akkori sajtó: „... a földművesiskolában a gyakorlati vizsga olyan, amit látni kéne minden karcagi gazdának.” Néhány év alatt tekintélyt, elismerést vívott ki iskolájának.

Ízig-vérig gazdálkodó ember volt,

aki nem tudta soha elválasztani oktatói tevékenységét a gazdálkodási feladatoktól. Gazdálkodva oktatott, oktatva gazdálkodott, szinte beleplántálva hallgatóiba a gyakorlati tennivalókat is.

A világháború természetesen súlyosan érintette Karcagot is.

Karcag határában az átlagtermés ezekben az években nem érte el az iskola átlagtermésének még a felét sem. A Szentannai-iskolában folyó gazdálkodás színvonalát tükrözi a Köztelekben erre is utaló helyzetelemzés, amely szerint – idézem –: „Az esetben, ha a határban is olyan lett volna az átlagtermés, mint a földművesiskola gazdaságában, úgy nem hiány, hanem bűzafefelesleg lenne.”

Abban az időben a földművesiskolákban a tanszemélyzet hivatalosan négy főből állt: ezek az igazgató, egy tanár vagy egy segédtanár, egy gyakorlonok és egy kertésztanár, vagy ahogy akkoriban nevezték, a kertésztanító. Szentannai szerint az alsófokú gazdasági szakoktatás csak akkor lehet jó, ha „a kertészetet nem kontárkezekre, hanem szaktanárookra bízák.”

Már 1918-ban megindította a harcot a középfokú szakoktatás beindításáért. Így ír erről a Köztelekben a „Szakoktatásügyi kérdések” c. közleményében: „A középfokú gazdasági iskolák anynyira életszükségletét teszi hazánk mezőgazdasági érdekeinek, hogy ezek felállítását továbbhalogatni semmi esetre sem szabad.”

Szentannai munkásságában jelentős fordulót jelentett az 1919-es év. Ugyanis az iskola jobbára szikes talajú területein történő eredményes gazdálkodás nehézségei és gondjai mindinkább a szikjavítás lehetőségének irányába terelte figyelmét és érdeklődését. Annak ellenére, hogy Inkey Béla és Treitz Péter már 1890-ben hozzáfogott a szikjavítás kérdésének tanulmányozásához és akkor már Sigmond Eleknek külföldön is ismertek voltak a

\* Prof. dr. Nyíri László előadása elhangzott 1992. október 1-jén a karcagi Mezőgazdasági Szakközépiskola névadó ünnepségén, amikor felvette Szentannai Sámuel nevét. Az anyagot gyűjtötte dr. Nyíri Lászlóné könyvtáros.



szükség mibenlétére és így a javítás elméleti alapjaira vonatkozó tudományos eredményei, mégis hiányoztak az állami támogatással lefolytatott szikjavítási kísérletek, és az ezekre alapozott intézményes talajjavítás. E téren ismételtén Treitz Péter volt a kezdeményező. A hazai szikjavítás beindításában igen meghatározó szerepe volt. Szerencsésen találkozott Sigmund Elek szikes talajok keletkezéséről és javításuk elméleti alapjairól készült tanulmánya, Treitz Péter lankadatlan kutatói munkája és propagandája, valamint Szentannai sikeres szikjavító tevékenysége és kiterjedt felvilágosító munkája. A cukorgyárak már régóta saját birtokukon vagy bérleményükön helyezték el a cukorgyártás melléktermékeként nyert mészsizapot. Treitz Péter főgeológusnak valószínűleg ez a megfigyelés adta az ötletet ahhoz, hogy a karcagi, mészből szegény szikesek javítására ezt az anyagot kipróbálja. Nagy utánajárással elintézte, hogy Szentannai minisztériumi engedéllyel az iskola gazdaságában kísérletezést kezdhesen. Lehetővé tette ezt az a körülmény is, hogy ekkor érkeztek Karcagra az első szántógépek is.

Szentannai fél- és egészholdas táblarészekén cukorgyári mészsizappal és mészkőporral indította el a kísérletezést. A cél érdekében bárki véleményét meghallgatta, és helyt adott a kísérletezők elgondolásainak is. A Köztelekben a következőket olvashatjuk erről: „A karcagi talajjavítási eredmények az ottani szikes talajok könnyebb, biztosabb megművelhetőségükkel az addigi 'perc-talaj' jellegükkel szemben a rendes talajokhoz hasonlóan viselkedtek. Az országszerte híressé lett eredmények túljutottak az ország határán. Nagyon sok külföldi szakember tanulmányozta azokat a szinte csodaszámú menő eredményeket, amelyeket Szentannai – a szikjavítás agrotechnikáját is kidolgozván – elért. Ezek szolgáltattak alapot az 1928–33. években megkezdődött ún. állami meszezési akcióhoz is, melynek eredményeképpen mintegy 13 000 kat. hold szikes talajt javítottak meg meszezéssel. Sikereinek legfőbb forrása a jó talajmunka, erős istállótrágyázás és rendkívül nagy adagokban

alkalmazott cukorgyári mészsizap, valamint mindenekfelett az odaadó lelkesedés volt.” – eddig az idézet.

Kutatómunkájában lelkes támogatókra talált még Ballenegger Róbert, Kreybig Lajos és Arany Sándor tudósok személyében is.

A gyakorlati bemutatókra 1922-ben került sor, amikor a már két éve folyó kísérletek olyan meglepő eredményt mutattak, hogy a földművelésügyi miniszter kormányszakértőket küldött az eredmények tanulmányozására. A kiküldött kormánybiztosok és szakfelügyelők jelentései alapján a kormány elhatározta, hogy állami támogatással fogja elősegíteni a szikes talajok termővé tételét.

Az iskola lassanként a szikjavítási kísérletek központjává vált. Treitz Péter főgeológus vezetésével egymás után látogatnak a tudósok Karcagra.

Szentannai mint a karcagi Gazdasági Egyesület elnöke kiharcolta, hogy a földművelésügyi miniszter 15 millió koronát utalványozzon szikjavítás céljára. Ebben segítségére volt Schandl államtitkár, aki a karcagi szikjavítási kísérleteket teljes győzelemnek nyugtázta el.

A Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara is hathatós talajjavítási propagandát fejtett ki a gazdaközösségek körében. Többek között – 1923-ban – dr. Rác Lajos gazdasági főtanácsos, a Mezőgazdasági Kamara igazgatója szakmai kirándulást szervezett és vezetett Karcagra a Szentannai-féle szikjavítási kísérletek tanulmányozására.

Az évek múlásával a Szentannai vezette iskola tekintélye is egyre növekedett. 1922-ben a földművelésügyi miniszter nyilvános bizonyítványt tett közzé a karcagi földművesiskoláról, amely ekképpen szólt: „Kiküldött szakfelügyelőm iskolai szemléje alkalmával tapasztalatokról tett jelentéséből örömmel állapítottam meg, hogy az adott gazdálkodási viszonyok között az iskola mezőgazdasági üzeme keretében a növények okszerű termelésével a gazdaközösségnek a többtermelésre a legszebb példát nyújtja. Amidőn az igazgatóság ezirányú munkásságát helyesléssel elismerem, az 50300. számú körrendeletem alapján felhívom ezen eredményeknek a környék gazdakö-

zösségének oktató magyarázat kíséretében leendő bemutatásra.”

Még ugyanezen év augusztusában a földművesiskola nyilvános vizsgáján Józsa Béla miniszteri biztos megelégedéssel nyugtázta a tanulók eredményeit, és remélem, nem leszek ünneprontó, ha idézem a következő kijelentést: „A karcagi földművesiskola jelentőségét még mindig csak éppen a karcagiak nem tudják kellőképpen mérlegelni. Mutatja ezt az iskola létszáma. 42 tanuló közül csak 3 karcagi, pedig az iskola felette áll az ország összes hasonló intézményének.”

Szentannai nemcsak a Gazdasági Egyesületben kamatoztatta tudását, lelkesedését. Közben – mint közéleti ember – Tessedik emlékünnepeket szervezett, részt vett Berettyóújfalutól Kőtelekig szinte minden mezőgazdasági kiállításon úgy is mint zsűritag, úgy is mint a kiállító iskola igazgatója. Karcagon baromfikiállítást szervezett, sőt megalakította a Baromfitenyésztők Egyesületét, amelynek ügyvezető elnökévé választották.

Mint a korábbiakban már szó volt róla – 1918-tól kezdődően harcolt a középfokú tanintézetért, de csak 1925-ben kezdett felcsillanni a remény, hogy Karcagon lesz az ország első középfokú mezőgazdasági szakiskolája. Az új állami költségvetésbe fel is vették egy új középfokú gazdasági iskola létesítését. Ez ügyben Szentannai mint a földművesiskola igazgatója, dr. Varga Mátyás mint polgármester, és Csontos Imre mint nemzetgyűlési képviselő utaztak fel Karcagról Budapestre a tárgyalásokra. Szentannai már kész terveket vitt magával, amelyek az épületek kibővítésére, a meglévő tanügyi épületre egy emelet ráhúzására, azonkívül egy tanári lakás építésére vonatkoztak. A tervek alapján 160–200 tanulója lehetett volna az iskolának 7–8 szaktanárral. A minisztériumból 10 tagú bizottság utazott Karcagra a lehetőségeket megsejlelni. A lehetőségekkel egyetértettek, az építkezések megkezdődtek, és az iskola megnyitását a következő évre tervezték. Sajnos e terve a mezőgazdasági tárca és a város rossz anyagi helyzete miatt nem valósulhatott meg.

Közben arra is futotta ideje, hogy gazdanapokat szervezzen Karcagon,



ahol beszédeket mondott az összegyűlt gazdáknak. A Tiszamelléki Gazda, a Karcagi Napló, a Karcagi Hírlap, a Köztelek, a Jászkunság, a Nagykun Újság hasábjain is gyakran olvashatók felhívásai a karcagi gazdákhöz, hogy küldjék fiaikat a földművesiskolába.

Nem győzte eléggé hangsúlyozni, hogy – idézem – „a sikeres gazdálkodásnak mégiscsak a legfőbb kelléke a tudás, aki tudni akar, annak tanulnia kell, tanulni lehet jó szakkönyvekből és gazdasági szaklapokból, de elsősorban szakiskolában.”

1925-től kezdődően hivatalosan is publikálta szikjavítási kísérleteinek eredményeit. Szikjavítási kutatásai során szinte minden módszert kipróbált és továbbfejlesztett.

Kipróbálta a

- mészkőporral,
- mésziszappal,
- mészkőpor és istállótrágya keverékével,
- savakkal (anticollid),
- talajrobbantással,
- öntözéssel,
- digózással,
- salakkal,

– skatulyázással történő talajjavítást, amely szinte átfogja a ma is korszerű talajjavítás lehetőségeit. Javasolta, hogy azokon a nagy szódatartalmú területeken, ahol értékes növények nem díszlenek, de a víz rendelkezésre áll, ott halgazdaságokat kell létesíteni.

A vízben szegény Alföld öntözési lehetőségeinek tanulmányozása céljából 1926-ban két db Keglevich-féle, sűrített levegővel működő kutat fúrattott a gazdaságban, melyek 30–70 m mélységből percenként 1300–1400 liter vizet szolgáltatnak. Rizstermesztési kísérleteihez is ezek a kutak szolgáltatták a vizet. Rövid kísérletezés után a rizstermesztést abbahagyta, mert a kút hideg vize nem volt kedvező a rizs fejlődéséhez, valamint az öntözési kísérlet negyedik évében az öntözött növények terméshozama csökkent, a talaj szerkezete pedig romlott. Szentannai megállapította, hogy a nagy sótartalmú víz a már javított területeket újból elszikesítette. Mindezek miatt az öntözést abbahagyta. A Keglevich-féle kutak működését és a beállított öntözési kísérleteket számos hazai és külföldi vendég tekintette meg.

Szentannai közreműködésével 1926-ban megalakult a Nagykunsági Állattenyésztők Egyesülete, ahol igen széleskörű szervezőmunka indult el az állattenyésztés fellendítésére.

A szervezőmunka nyomán elsőként Kisújszálláson, másodikként Karcagon rendeztek lókiállítást, vontatóversenyt és fogatdíjazást, majd Kunhegyesen állatdíjazásra, kertészeti és mezőgazdasági terménykiállításra került sor. A kunhegyesi kiállításon a karcagi földművesiskola nemcsak szikjavítási munkáinak a bemutatásával jeleskedett, hanem díjakat kapott a piros-tarka tenyészűszőkre, növendék- és tenyészbi-kákra is. Ezek a szereplések és eredmények, amelyek az iskola hírnevét öregbítették, elsősorban Szentannai igazgató jó szervezőmunkájának és vállalkozó szellemének voltak köszönhetőek.

1926-ban a Nemzetközi Talajtani Kongresszus 50 tudósa látogatott a karcagi földművesiskolába a sziktalajok tanulmányozására és a szikjavítási kísérletek megtekintésére. Elismerőleg nyilatkoztak Szentannai Sámuel jól sikerült sziktalajjavítási kísérleteiről. Ekkor az iskolában már nemcsak a kétéves szakmai képzés folyt, hanem Szentannai előadásaival egymást követték a különböző szikjavítási, rét- és legelőgazdálkodási tanfolyamok.

1926-ban Kisújszálláson, majd 1927-ben Tiszabő határában mutatta be Szentannai eredményes szikjavítási kísérleteit. „A beláthatatlan szikes pusztá közepén 100 holdas csicsókaerdő díszlett, ami megdöbbenté, munkára serkenti a számító, törekvő gazdát” – írta Péterfy Tamás a Tiszamelléki Gazdában.

A szikjavítás minden jóra való igyekezet és az állam elég nagy áldozatkészsége ellenére is nehezen haladt előre. Ennek – mint ma is – elsősorban a magas szállítási költség és a termés értékesítésének nehézsége volt a magyarázata.

Igy egyáltalán nem lehetett csodálkozni, hogy a karcagi gazdák sem nagyon vették igénybe a talajjavítást. A Gazdasági Egyesület kedvezményes mésziszap-akciója csekély segítségnek bizonyult – az akkori sajtóból idézve – ott, ahol „a nép földjét éli ki, nemzeti törzsvagyont pusztít, mert nemcsak búbos kemencéjében tüzel trágyával és

szalmával, hanem még a cséplőgépet is ezzel fűti” – eddig az idézet. Pedig a talajjavításhoz nemcsak mésziszapra volt szükség, hanem trágyára is, de a fában szegény Alföldön nem volt tüzelő, ezért a megszáritott trágyát voltak kénytelenek tüzelésre felhasználni.

Ilyen alapvető problémák miatt Szentannai legnagyobb igyekezete, jóakarata ellenére is csak kevesen – a módosabbak közül – engedhették meg maguknak a szikjavítással járó beruházásokat. Problémát jelentettek a javítás megkezdése előtt szükséges vízrendezési munkák is. Gondoskodni kellett arról, hogy a javítandó területre máshonnan víz ne folyhasson, ezen területről a víz pedig lefolyást találjon.

Tehát nem a javítási módszerek hibája volt az oka annak, hogy a talajjavítás nem terjedt el olyan mértékben, ahogyan az kívánatos lett volna. Szentannai ebben türelmetlen, esetenként kemény hangú megnyilatkozásait a gazdák állandó zaklatásnak vették, amiért is Szentannait leváltották a Gazdasági Egyesület elnöki tisztéről.

Szentannai lelkesedését ez nem törtéte meg, hiszen az eddig elért eredmények visszhangja következményeképpen egyre többen figyeltek fel külföldön is szikjavítási módszereinek nagyszerűségére. Úttörő megoldásnak tartották azt a szervezett javítási akciót is, amelyen Magyarországon az 1929–30-as években beindult.

A Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara 1928-ban pályázatot hirdetett egy szikjavítási tanulmány elkészítésére. Az első díjat Szentannai Sámuel igazgató nyerte el „A sziktalaj művelése és javítása” c. könyvével. A könyv nagyon gyorsan elfogyott, és a Mezőgazdasági Kamara gondozásában több kiadást ért meg.

Nagy gonddal és odaadással munkálkodott a szikes legelők feljavításán. Ennek érdekében támogatta az Alföldi Zöldmező Szövetség létrehozását is, amely kedvezményes áron juttatta tagjainak a kiváló minőségű fű- és lucernamagot.

Kísérleteket végzett a szikes legelők feljavítására. Elsőként sárgaföldterítéssel, majd mésziszap, mészkőpor,



istállótrágya és műtrágya felhasználásával igyekezett fokozni a legelők termését. Saját megfigyelései alapján összeállított egy vetőmagkeveréket, melyet ajánlott a környékbeli gazdáknak. Javasolta, hogy azokon a legelőkön, amelyeknek karbantartására igénybe vették a Földművelésügyi Minisztérium 20 éves törlesztésű kölcsönakcióját, azok a gazdák irányítsák a munkálatokat, akik elvégezték az iskola rét-legelőjavítási tanfolyamát. Kaszálóknál skatulyázással is próbálkozott a nedvesség jobb kihasználására. Komposztkészítési eljárást dolgozott ki, hogy a gazdasági válság miatt csökkenő állattartás miatti istállótrágya-hiányt a gazdák részben pótolni tudják. Olyan speciális trágyaléontöző lajtót hozatott Németországból, amelyből a trágyalevet kemény, de rugalmas csöveken a kapásnövények sorai közé, a talajba lehetett juttatni. Megállapította, hogy a zöldtrágyázással kombinált foszforműtrágyázás az istállótrágyával azonos trágyázó hatású. Sokat foglalkozott az Alföld ökológiai adottságaihoz alkalmazkodó és hatékonyabb vetésforgó, illetve vetésváltás kialakításával. Igyekezett tanfolyamokon, gazdagyűléseken meggyőzni a gazdákat, hogy a fekete ugar helyett zöld ugart alkalmazzanak. Javasolta a Karcag vidéki kiscgazdák búza – búza – kukorica vetésrendjének megváltoztatását az őáltala kidolgozott és ma is jónak tartott ötös vetésforgóra: szálastakarmány, őszi búza, cukorrépa, tavaszi árpa, lucerna. Hangoztatta: – idézem – „A vetésforgó olyan a gazdának, mint a zongoristának a kotta. A legkitűnőbb művészek is majdnem mindig kottából játszanak.”

Nemcsak szikjavítási, hanem talajművelési kísérleteket is folytatott

- a mosoni Khüne-féle kettes ekével,
- Küzdényi Szilárd tárcsás ekével,
- Kileffer-féle sziktalajtörő géppel,
- szárnyasekével,
- Bayer-féle talajporhanyítóval,
- az Amerikából behozott egy- és többtestű tárcsasekével,
- 18 barázdás tárcsasekével,

– szántás nélküli talajműveléssel (gruber, extirpátor),

– és altalajlazítóval.

Szentannai kezdeményezésére 1929-ben a Magyar Kir. Meteorológiai és Földmágnassági Intézet a karcagi Földművelésiskolánál egy igen nagy fontosságú meteorológiai állomást állított fel.

A mosoni Khüne gyárból hozatott szélmotor segítségével az iskola szennyvizét – megfelelő derítés után – a kertészet öntözésre használta fel.

Mint erdélyi származású, nehezen tudta elviselni az Alföld fátlanságát, kopárságát. Rengeteget munkálkodott azon, hogy a környéken fásítási akció induljon. Határozottan állította, hogy a Tiszántúlon nincsen olyan szikes talaj, amit fásítani ne lehetne. Jó kapcsolatot tartott fenn a püspökladányi Erdészeti Kísérleti Állomással. Az iskola mellett beállított 11 kh-os fásítási kísérleteivel igazolta, hogy a „legrosszabb száraz szik fája a tamarix és az olajfűz”, a „nedves vízállásos szikéseknek legmegfelelőbb fája pedig a kanadai nyár”, amerikai kőris és a szil. 6,5 holdas faiskolájában 10 000–12 000 db nemes oltványt neveltek, amik eladásra és szétosztásra kerültek a környék gazdái körében.

A gazdasági szakoktatásról kiállítást rendeztek Budapesten. Ezen a kiállításon a karcagi mezőgazdasági szakiskola állami oklevelet kapott. Az oklevél méltó elismerése volt a sokréttű és alapos felkészültséget nyújtó oktatási tevékenységnek, melyet Szentannai és tanárkollégái végeztek.

1931-ben az a Gazdasági Egyesület, mely néhány éve leszavazta Szentannai elnöki kinevezését, újból felkérte és megválasztotta díszelnökévé. Lassan beért annak a következetes, kitartó munkának a gyümölcse, amelyet Szentannai hosszú évtizedeken keresztül folytatott. Oktatási, gazdálkodási és kutatási tevékenysége mindenki számára példának állítható eredménnyel büszkélkedhetett. Az iskola tanulóinak létszáma többszörösére nőtt. Már 70 fiatal gazdajelölt tanításáról kellett gondoskodni. A karcagi földművelésiskola az ország ilyen típusú iskolái között az elsőnek, a példának számított. 1932 augusztusában ünnepélyes vizsga volt a karcagi földművelésiskolában; Szentannai Sámuel 20 éve igazgató.

Egymás után jelentek a megmunkasságát, oktatási tevékenységét méltató cikkek. Szentannai szakirodalmi munkássága nemcsak azért jelentős, mert elsőként írta le a mézben szegény kötött szikes talajokon végzett meszezési kísérletek eredményeit, hanem azért is, mert azok közé tartozott, akik már a '20-as évek végén világosan felismerték a szakirodalom kutatási eredmények gyakorlat felé történő közvetítésében betöltött szerepét. Szentannai több közleményben megfogalmazta azt a követelményt, hogy a gyakorló szakember számára a szakkönyv a tudományos tárgyilagosság igényén túl figyelemfelkeltő, egyértelműen közérthető és munkájában hasznosítható legyen. Nem feledkezhetünk meg arról az intuitív írói és praktikumot szolgáló irodalmi hagyatékról, amelyet Szentannai és kortársai: Treitz Péter, Herke Sándor, Arany Sándor, Prettenhoffer Imre és a talajjavítás többi nagy klasszikusai ránk hagytak.

Szentannai Sámuel 1933-ban, nyugdíjazása évében főigazgatóvá nevezték ki. Nyugdíjaztatása után sem szakadt el a mezőgazdaságtól. 1936-ban jelent meg utolsó könyve „A sikeres gazdálkodás sziken és aszályban” címmel, amelyben szakmai útmutatóként leírta azt a sok felhalmozott tapasztalatot, amelyet hosszú évek kitarító munkájával gyűjtött össze. Könyve nemcsak útmutató volt, hanem rendkívül élesszemű kritika is az akkori gazdálkodási viszonyokról.

1953-ban még hallat magáról, amikor az MTA felkérésére részt vesz a szovjet Malcev-féle altalajlazító eke karcagi kipróbálásában.

1956. január 22-én, 80 éves korában távozott el körükből.

Itt nyugszik Karcagon, a földművelésiskola utódjaként működő Mezőgazdasági Szakközépiskola területével határos temetőben, egy kopjafás sírban.

Munkásságának eredményei között bőven található olyanok, amelyek a mai társadalmi és gazdasági átalakulás oktatási és kutatási megújulásában nemcsak agrártörténeti értéket, hanem útmutatót is jelentenek számunkra.

Ezért úgy gondolom, hogy a mai emlékülés a tiszteletadáson túl a Szentannai iskola ma is értéket jelentő tanításainak hasznosítását is szorgalmazza.





Barabás Imre

# A kútfúrás történetéből...

## Kunmadaras község első fúrás kísérletei

Jelen ismereteink szerint Kunmadarason 1899-ben merült fel először egy egészséges ivóvizet adó fúrt kút létesítésének gondolata. Nem tudjuk, hogy a vezetés ezek után közzétette-e hivatalos pályázati hirdetményét, tény viszont, hogy a szeptember 2-i képviselő-testületi közgyűlésen egyedül Klein Jakab abádszalóki fakereskedő ajánlatát olvasták fel és fogadták el, mégpedig a következő kikötésekkel:

1. Klein Jakab ... köteles a község részére – az úgynevezett Zsiga malom helyén levő üres téren – egy két „kívül-belül czinezett vascsővel és a szükséges szivattyúval, korsótartóval ellátott, kitéglázott és tölgyepallóval lefedett fúrott kút létesíteni 50 méter mélységig lefúrva 350 ftért.

2. Ha 50 méternél lejjebb kellene menni, 50 métertől 60 méterig méterenként 5-5 fr, 60 métertől 70 méterig méterenként 10-10 frot fizet a község vállalkozónak az esetben, ha az általa fúrott kút alkalmas és bő vizet ad. Világosan megjegyeztetik azonban, hogy a képviselő testület nem szándékozik belemenni abba, hogy ezen fúrott kút furata 70 méternél lejjebb menjen. S ha ezen mélységnél a kút fúrás nem sikerülne, vagy ott alkalmas és bő víz nem található, vállalkozó a községtől csupán 100 fr kártérítésre tarthat igényt.”

3. A feltételek elfogadása esetén Klein azonnal megkezdheti a fúrást, mely hangsúlyozottan próba jellegű, de ha sikerül, a település különböző pontjain újabb kutakat rendelnek tőle.

Sajnos a munkálatok során történetekről részletek nem maradtak fenn az utókorra, Ember Elek főjegyző október 14-i bejelentése viszont igen: Klein Jakab a kijelölt helyen lefúrt 70 m-ig, alkalmas víz azonban nem találtatott, ezért a munkálatokat befejezték, a 100 forintot a pénztárból kiutalták.

Az itt élők szerencséjére úgy a geológiai, mint a kivitelezői problémákra példátlan gyorsasággal sikerült megoldást találni.

Az 1899. november 7-i képviselő-testületi közgyűlésen ugyanis felolvasták Papp Mihály gépész beadványát, mely szerint a piactéren elkészült egy

kúttal, ezen kívül pedig a kunhegyesi út felén, az úgynevezett Bánhegyesi-féle malom helyén is fúrt egy kútat. Az előbbiért 130, az utóbbiért 300 forintot kap – tette hozzá a jegyző – természetesen köteles a második kút teljes felszerelésére is.

A MÁFI adattárában található iratok szerint a piactéri kút 28 m mély lett és 45 mm-es béléscsővéből 28 l/p vízhozamot szolgáltatott, a kunhegyesi úti pedig 32 m-es és 25 l/p 1,35 °C-os vizet adott.

A harmadik, ezúttal már 33 m-es és 20 l/p 14 °C-os vizet adó kút 1901 elején Németh Ferenc háza mögött fúrta le Papp Mihály.

A munkálatok érdekessége a szerződés módja volt: amikor az 1900. december 11-i közgyűlésen felolvasták Pásztor László és társai kérvényét erre a kútra, a testület azzal járult hozzá a kivitelezéshez, hogy az árát nekik kell megelőlegezni, és a költségeiket csak akkor térítik meg közpénzből, ha a víz iható lesz.

A vegyvizsgálat megfelelő volt, így ez a kút is községi tulajdonba került, Papp Mihály pedig egy év garanciát vállalt rá.

A kezdeti sikerek után nem meglepő, hogy az 1901. június 2-i közgyűlésen az egyes körzetek lakói már sorban kérték az újabb fúrás lehetőségét, amit a vezetés biztosított is az előző feltételekkel: egy-egy teljesen felszerelt kútnak ki kell jönnie a 300 forintból, és iható vizet kell adnia...

## Kisújszállás, Marjalaki úti kút

A város artézi, norton és ásott kútjai jelenleg nem szolgáltatnak elegendő vízmennyiséget egy nagyobb tűzveszély elfojtásához – jelentette ki az 1936. március 27-i képviselő-testületi közgyűlésen a közigazgatási tanácsnok, majd javaslatot tett két új kút megrendelésére.

Szavait egyetértés fogadta, a pár hónappal később megtartott versenytárgyaláson pedig Prónay József hódmezővásárhelyi fúrómester nyerte el a kivitelezésre jogosító megbízást.

A közismert vállalkozó elsőként a Marjalaki út 47. számú beltelek mellett állította fel fúrótornyát, és tett kísérle-

tet a 80–100 m között várható, kedvező vízadóképességűnek remélt homokrétteg feltárására.

1937 januárjának elejére el is készült egy 107,33 m mély kúttal, öröme mégsem volt ok, mert az „... 1936 december 7-től 1937 január 8-ig különböző módon a legnagyobb lelkiismeretességgel végzett szivattyúzás eredményeképpen is csak percenként 6,6 liter vizet sikerült nyerni, mely vízmennyiséget a kút 24,5 m mélységben szolgáltatja.”

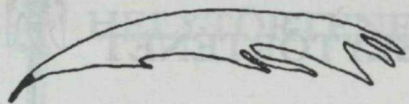
Prónay 300 m-ig történet továbbfúrását javasolt, és bármennyire megterhelte is megbízóit az ezért járó 12 996 pengő, a Dühöngő és a Sóhajtó városrészek vízellátása annyira égető gond volt, hogy javaslatát elfogadták.

Felhívták ugyanakkor a figyelmét a 140–150 m között várható, esetleg megfelelőnek mutatkozható homokrétrege, valamint arra, hogy ha szükség lesz rá, a költségvetésbe az önműködő kifolyócsapos elzáró szerkezetet is bele kell értenie. Május elejére a talp 331,7 m, és a fúrómester „... négy olyan homokrétet talált, mely alkalmasnak látszott vízszolgáltatásra. Mind a négyet megfelelően kimunkálta, kimosatta és megszivattyúzta, de számottevő vízmennyiséget egyik réteg sem szolgáltatott, így ez ideig a fúrás eredménytelennek tekinthető” – jelentette be a 12-i közgyűlésen Szekeres Lajos városi tanácsos, majd Prónay elképzelésével egyetértésben 500 m-ig való továbbfúrását javasolt.

Álláspontját és az újabb 8135 pengő többletköltséget a képviselők elfogadták, majd a július 30-i gyűlésen együtt örültek a hírek: a kút 475 m-es mélységből +1,0 m-en 180 l/p vízhozamot ad!

Döntöttek a felhasználás módjáról is. A kúttól 3–4 méterre kannatoltó ejektoros közkifolyót, a Malom utcában pedig lajtöltő darut kell építeni, a még mindig megmaradó vízfelesleget pedig a 340 méterre levő Csörgő malom 20 m<sup>3</sup>-es tűzvíz tározójába kell vezetni.

A kút – csakúgy mint az ezután elkészült, a Híd és az Ostrom utca sarkára telepített társa – a későbbiekben sem okozott csalódást építetőinek: egyre csökkenő hozammal bár, de még ma is szolgálja a környék lakosságát kissé langyos és lágy vizével.



Ökrösné Bartha Júlia

# Török elbeszélések

Ömer Seyfettin: Hárem

22 válogatott elbeszélés

(Fordította: Puskás László)

Karcag, 1992. Cumania Nyomda

A művelődéstörténészek a török nemzeti kultúra kibontakozásának idejét századunk elejétől számítják. Ez a folyamat természetesen nem előzmények nélkül alakult ki, hanem szervesen kapcsolódik már a 13–14. században élt, Junus Emre által képviselt nemzeti költészethez, majd a következő századok politikai, kulturális reformtörekvéseihez. Legerősebben a 19. század közepétől jelentkezik az a mozgalom, amely a török kultúrát, legfőképp a nyelvet igyekszik megtisztítani az idegen, arab, perzsa hatásoktól. A 19. század az a korszak, amely a nemzeti eszmék által megerősödött kis népeket szembefordítják az oszmán állam-meszmével, mely nyelvben, vallásban homogén életet diktált. Az oszmán dinasztia jogara alatt élő soknyelvű, sokféle kultúrájú és vallású népek a nemzeti identitástudat igényével léptek fel.

A török faj, török nyelv öntudatra ébredése európai hatással magyarázható. Az Európán végigsöprő forradalmi hullám a török földet sem hagyta érintetlenül. Az európai bukott forradalmak emigránsainak jó része Törökországban talált menedéket. A magyar történelemből is tudunk példákat sorolni. A Kossuth-féle emigráció oklevéltárából kitűnik (Ahmet Refik török történetíró adta közre 1926-ban), hogy az osztrák államférfiak a török portához írt leveleikben figyelmeztették a szultánt: a szabadság gondolatának képviselői mérget terjesztenek – a nemzeti gondolatot, amely az oszmán uralom politikai egységére igen veszélyes lehet. Az ingatag politikai talajon egy új eszmerendszer, a turanizmus fejlődött ki. A turáni gondolat egyesíti a török nyelvű népeket, elveti az iszlám mindenre kiterjedő befolyását, a török nép nagykörűségét és saját kultúrája szerinti fejlődését tűzte ki célul. A turanizmus Törökországban történelmi fejlődési fok, a török nép öntudatra ébredése és történelmi irányának új meghatározása. Ez új irányzat képviselői között találjuk Sinasi, Ziya Pasa, Semseddin Sami, Namik Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan, Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp és Ömer Seyfettin nevét.

Ziya Gökalp volt talán a legmarkánsabb képviselője. A törökség alapelvei (1920-ban jelent meg) című művében fejti ki a turanizmus fejlődéstörténetét és céljait. Szociológiai értelemben közelíti meg a nemzet fogalmát. Sorra vizsgálja az antropológiai, nyelvészeti és kultúrhatásokat, amelyek a történelem folyamán a nemzet létrejöttéhez hozzájárultak. Szabadelvű felfogása kizárja a fajvédelmi elméletet. Érdemes idézni szavait: „Jóllehet a török népek rokonsága egyfelől a mongol és tunguz népekre, másfelől a finn-magyar népekre is kiterjed, és tagadhatatlan, hogy ezek a népek etnikailag kapcsolatban állnak a törökökkel, de a turán fogalmán csak azokat a rokon népeket érthetjük, amelyek nyelvileg és kulturálisan egy egységbe foghatók össze. A távolabbi turanizmus csak tudományos vizsgáló-

dás tárgya lehet, de a gyakorlati politika szempontjából nem jöhet számba. Ebből a gyakorlati turanizmusból ki kell zárni a finneket, magyarokat, mongolokat és tunguzokat. A turáni terület csak a földrajzilag és etnikailag összefüggő föld, amelyen egy politikai egység felépülhet.” Ziya Gökalp a nemzeti kultúrával kapcsolatban két kifejezést emel ki, a harsz és a medeniyet fogalmát. A „medeniyet” átvett kultúrát, civilizációt jelent, míg a „harsz” a nép eredeti szellemének, alkotóerejének kifejeződése. Az új török irodalom a nyelvújítás szándékától áthatva ebből táplálkozik. A kulturális átalakulás nélkül, amely az irodalomban nyilván meg leginkább, nem juthatott volna odáig a török társadalom, ahová jutott.

A török nemzeti irodalom megteremtője Ömer Seyfettin (1884–1924) volt, aki nem kisebb feladatot állított maga és követői elé, mint azt, hogy a török nyelvet, a népnyelvet és ezzel a népi kultúrát az irodalom rangjára emelje, s rádöbentse a török népet arra, hogy kultúrája mennyire gazdag. Vitaindító cikkével (Yeni Lisán = Új nyelv) 1911-ben fogalmazza meg a nyelvújító mozgalom feladatait: (idézet a könyv előszavából) „... mindannyian az új nyelv megteremtésén munkálkodjatok, értelmetek, képességeitek ne a letűnt generációk utánzására, hanem az új nyelv megalapítására használjátok! Hogy a nemzeti irodalom szárba szökhesse, előbb nemzeti nyelvre van szükség. (...) Mi a régi nyelv? A latinhoz vagy az óhéberhez hasonló, sehol nem beszélt nyelv, mely csak azok érdeklődésére, élvezetére tarthat számot, akik saját magukkal vannak elfoglalva. Vázzoljuk fel gyorsan a történetét: Mi Ázsiából vándoroltunk nyugatra, Anatóliába. A vallást, az irodalmat az araboktól, a perzsáktól tanultuk. Sőt ahogy egykor hivatalos nyelvünk a perzsa volt, egyik szultánunk az arabot akarta elfogadtatni velünk nemzeti nyelv gyanánt.” Hogy a nemzeti irodalom megteremtője miért tartotta oly fontosnak megújítani a nyelvet, az arab írásmódból és nyelvtani szabályokból következik. Alkalmatlan a török fogalom pontos visszaadására. Az írott nyelv olyannyira eltávolodott a népnyelvtől, hogy az iskolázatlan falusi ember meg sem értette.

A Seyfettin és társai által indított nyelvújítási mozgalom 1928-ban teljesedett ki (– és tart azóta is), amikor Musztafa Kemál (Atatürk) bevezette a latin betűs írást, és intézmények létrehozásával segítette a nyelvújítási mozgalmat. Ekkor alakult a Török Nyelvtudományi Intézet – magyar példa nyomán –, a Török Nyelvművelő Társaság.

Ömer Seyfettin művei ma is kedveltek Törökországban. Most a magyar olvasók is megismerkedhetnek huszonkét novellájával, melyek közelebb hozzák a török nép kultúráját, gondolkodásmódját. A címadó novella – Hárem – jól érzékelteti azokat a társadalmi visszásságokat, amelyekről az európai olvasónak aligha van fogalma. Kuriózum számunkra ez a könyv. Azért is, mert eddig nem vehettünk kezünkbe olyan kötetet, amely ilyen mélységű bepillantást engedett a török nép hétköznapijaiba. Nagyszerű író volt

Seyfettin. Műveiből ezt a huszonkét novellát Puskás László ültette át a magyar nyelvre bravúros fordításban.

Mindenkinek ajánlom, aki a török nép életét, gondolkodását, humorát szeretné megismerni. Örömiünket csak fokozza az, hogy e példát teremtő vállalkozás Karcagon jelent meg. Abban a városban, ahol a keleti kultúra megismertetését Németh Gyula és Mándoky Kongur István, a keleti nyelvek tudósai kezdték. A Török-Magyar Baráti Társaság kiadvány a remélhetőleg olyan vállalkozások sorát indítja,

amelyek közelebb hozzák a magyar olvasókhoz ezt a különös és kevésbé ismert világot.

(Az érdeklődők megvásárolhatják /190 Ft/ a Györffy István Nagykun Múzeumban és Karcag könyvesboltjaiban. Utánvétellel megrendelhető a Nagykun Múzeumtól, 5300 Karcag, Pf. 8.)

Seprősi-Czárán György

## „szexmendiárium”

Körmendi Lajos: A gyökeres állat (Tóth Sándor rajzaival)

Már negyedszer olvasom, lapozom a karcsú kötetet. Most azt illene mondanom, elragadó olvasmány, gyönyörű versek!, majd' elcsöpögök; minden nekifutásra újabb képeket bontok színeire, s ezt a könyvet különben sem lehet letenni.

Mondom, negyedszer olvasom, hogy

„ez napló

diárium

Körmendiárium”,

már negyedszer, hogy

„ez aztán a tett

igazi

'szexmendi'-s (Zalán Tibor

tett”,

és mint szárnyait bontogató madárfiókák egyre biztosabb röpte, igyekezetem gyümölcse a játék; játék a szavakkal, Körmendin innen és túl, vele és nélküle, mindegy; a lényeg, hogy olykor elidőzöm, sergetem a szavakat, ízeket, színeket; összeütök valamit vacsorára, ami van éppen, abból, recept vagy használati utasítás nélkül; elég két valamit összedobni (plusz tűz), s tessék, máris lehet nagyokat harapni:

„szexmendiárium”.

Mert volt ama megátalkodott időknek egy „szabadtestgyakorlatos” szférája, az intim, ahol lehetett tüntetni, szólni, lihegni, örülni, sírni – szabadon.

„addig is

kellene

valami

tett

!

de nálunk

csak

bikahomlokú pinákkal

szabad

viaskodni”

Lehettünk „szexmendi”-s torreadorok, ám a sötét parka-rénákon, a selyempaplanos ágyakon kívül nem volt számunkra hely.

Kell a szerelem, de nem helyett. A szerelem/szeretkezés nem a szabadság alternatívája. Tudja is ezt a költő; tudta ezt már Petőfi is.

Lehetne az utolsó vers címe Szemafor; de nem, ez „Körúti béke”, nyolcvannégyben. Utálom a sárgát magam is, gyűlölöm ezt a se-ez-se-az állapotot. Jézus, a Krisztus is ettől óvott, a se-hideg-se-meleg-langyostól; köpni kell.

„Állunk a járdán, várunk szülést, halált, várunk pirosat, zöldet... A lámpa nem vált, sárgát

mutat.

Sárgát. Állunk. Csak az idő szalad.

Mennénk. Nem tilos. De nem szabad.”

Iszonytat ez a langyos pocsolya, még a gondolata is, ahogyan visszaemlékezem azokra az évekre, a disznó-dagonya-évekre; tele a pocak, tessék önfeledten rőfögni/bőfögni a szocializmus teremtette jólétben.

Tessék!

Sajnálom, hogy ez a kötet nem a nyolcvanas évek közepén látott napvilágot. Sajnálom is, meg nem is. Sajnálom, hogy *akkor és ott* nem lehetett perzselő tűz, sem szomjat oltó forrásvíz; de nem sajnálom, mert mostanára elfelejtődött volna úgy is, s amit nálunk egyszer elfelejtettek, annak örökre befellegzett.

Töröm a fejem: tud-e a kötet ma a reveláció erejével hatni? Feltéve, hogy eljut az olvasóhoz.

Tud? Tudhat? Tudhatna?

Tud! Hat! Na?!

„nem látják  
hogy én már fa vagyok  
fa

'oly gyökeres állat' (Apáczai Csere János)

amely

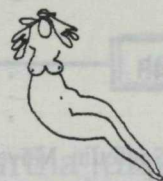
ITT

akar

gyökeret eresztetni”

A Város, városa főterén áll egy „oly gyökeres állat”, áll rendületlenül, konokul dacolva széllal, Sthyllel (és stílussal, mondhatnám némi malíciával, ám oktalan), áll bizony, reményeink szerint még sokáig.

(Cumania Bt Karcag, 1992. 70 oldal, 120 forint)



Lengyel Boldizsár

## Kun piéta

Az elmúlt évtizedek sok-sok kényeszerűségből viselt ünnepe megtanított bennünket arra, hogy az ünnepeket hiábavalóság kitalálni, kierőszakolni. Nincs igazi ünnep, nem születik maradandó emlékezés elfogadás, együttérzés, együttélés nélkül. Mindezek a gondolatok utoljára Karcagon jutottak eszembe, amikor Györfi Sándor második világháborús emlékművét avatták a nagyszámban megjelent városi polgárok jelenlétében. Az elmosódó, az idő múlásával egyre homályosodó emberi életnek vannak olyan sűrített pillanatai, melyek a maradandóság kegyelmében részesülnek. Ilyen marad a Karcagon átélt ünnep is. A református templom melletti parkban összegyűlt emberek a háborúra és ott elhunyt hozzátartozóikra emlékeztek, közel ötven év után először nyíltan és szabadon. A második világháborúra, mely a legkegyetlenebb áldozatokat követelte: gyerekek, férjek vérpadra küldését. Harsozó szónoklatok mellett érzelmős katonazenekar kíséretében búcsúztak 1942-ben a hadbavonulóktól minden nagyvárosban. Karcagon is. Aztán jöttek a halálhírek. Szaporodtak az árvák. Majd évtizedeken keresztül néma hallgatás következett. De a türelem pályája kiszámíthatatlan. Most is meghozta, ha későn is, vigasztaló gyümölcsét.

Mikor lehullott a lepel, mely a szobrot borította, egy pillanatra megállt a levegő a téren. Majd könnyezni kezdett az emberek szeme. Sírtak némán és hangosan, ki tudja, ki-ki milyen emlékek hatására. Soha nem tapasztaltam, hogy szobor ilyen hatást tud kiváltani. Magam is akkor láttam először. A halott fiút arca borultan anyja ölében. Mchének halott gyümölcsére hanyatlak az asszony keze. A fiú sorsa már elvégeztetett, az anya életének súlyos stációi még csak ezután kezdődnek. Ezért ül a fájdalom, a döbbenet, az iszonyat arcára. A túlélők szomorúságát, az áldozat kiszolgáltatottságát meghökkenítő erővel sugárzó kompozíció földhöz ragasztotta a körülötte állókat. Beszéd volt az alkotás a visszadobbanó szív-

hez, könnyet fakasztó jajkiáltás. Az ötödik parancsot idézte: Ne ölj! Hiszen az áldott élet vadhajtsa a gyilkolás. A levegőben lógó meztelen kezeket nézve átértztük, a háború otthontalanná tesz, gyökértelenségre kárhoztat. A sirogatásra született kezeket már soha többé nem járja át a szeretet nedve, figyelmeztetőn hanyatlanak a semmibe. Az anya elnémuló ajka egyetlen imádság nem csak a halottakért, hanem valamennyiünkért, akik élünk, életben maradtunk és emlékezünk.

Szándékom szerint az ünnepséget követően szerettem volna beszélni Györfi Sándorral. Rájöttem, képtelenség lett volna akkor szót váltani. Egy hét múlva kerestem meg műtermében, hogy az emlékműről faggassam.

– Én ezt a helyet ismerem. Az épületeket, a tereket, a szobrokat. Az emlékműnek alapvetően a háborút kell szimbolizálnia, de úgy, hogy illeszkedjék a térbe is. Szándékom az volt, hogy összességében egy fájdalmas, a gyermekket szerető anyát kell megmintáznom. Karcagon nincs hasonló jellegű köztéri alkotás. Ennek az emlékhelynek kegyeleti helyé kell válnia. Olyan ez, mint egy hatalmas sír, ami fölél halom helyeit szobrot emeltek.

A panteon és a szobor elhelyezésének számomra van egy kultikus értelmezése is. Ez visszanyúlik a magyarok őstörténetébe. A lakóhelyre utal. A jurta kör alakú volt, a panteon ezért egy kör alakú építmény töredéke. Középen, ahol a tűz égett, ahol az áldozati hely is volt, ott áll a szobor. Bennem határozott szándék él, hogy ne szakadjak el a hagyományoktól. A mai Karcag építészetében, a református templomban, a klasszicista épületekben, a paraszt barokk házakban található hasonló motívumok. Formailag tehát múltba és jelenbe egyaránt illeszkedik a kompozíció. Nem idegen testként, erőszakosan, inkább formai és tartalmi harmóniában. Ezért mondhatták többen, hogy olyan, mintha mindig is ott állt volna. A törekvésem igazolták vissza ezek a megjegyzések. Hiszen akár 30–40 éve

állhatna, valójában akkor kellett volna elkészülnie.

– *Miért fordítottad arccal lefelé a halott katonát?*

– Ez nem vallásos piéta, ami Mária és Krisztus viszonylatát tükrözi. Évszázadokon keresztül sok ilyen szobor született, köztük nagyon jelentős alkotások. Az én szobrom karcagi piéta, vagy kun piéta, ha lehet ezt mondani. Az áldozatok megfordítottam és arctalanná tettem. Az arctalanságot a közel ezer halottra történő emlékezés indokolja, köztük a 446 meggyilkolt zsidó mártír is. Az asszony nem egy halottat sirat, hanem százakért kiált fájdalma. Természetesen azt szeretném, ha mindenki megérezné az arctalan áldozatban saját halottját. Az anya tükrözi a bánatot, fájdalmat, szomorúságot, de az iszonyatot is mindattól, amit a háború jelent. Hordozza magában a beletörődést is, hiszen élni kell tovább. Az érzelmi gesztusoknak ezt a bonyolult szövevényét borzasztó nehéz egy archa, egy figurába össze-sűríteni. Remélem, mégis kiderül mindez a szemlélődők előtt.

– *Megdöbbenő a lemeztelenített kezek hatása.*

– Fontos, hangsúlyozott szerepet kapnak a kezek. A kéz olyan, mint a szó, sokat lehet vele elmondani. Gesztusaival, szavak nélkül is beszél. Jelrendszere csodálatos, a legbonyolultabb érzelmeket, gondolatokat is ki lehet általuk fejezni. Hiszen minden mozdulat jelent valamit. Végig csupasz kezek látszanak, melyek sokrétű üzenet hordozói. A katonák, a fiatalok nem önként mentek háborúba, kiszolgáltatottak voltak. Éppen ezért sokkal inkább áldozatok ők, mint hősök. Nemzeti szinten lehet és kell őket hőskökké emelni. De külön-külön áldozatok voltak. Igen, a nemzet emlékezete egy idő után hőskökké avathatja őket. A vágóhídra hajtott ember egy személyben semmiképpen nem lehet hős, csak áldozat.

A fájdalomnak vannak fokozatai. Más az, ha hosszú betegség és szenvedés után távozik valaki az élők sorából,



elfáradtan és megtörtén, és más a váratlan, a meglepetésszerű, a korán jött halál. Különösen megrázó az élet kezdetén álló fiatal halála. A nevek között található tizenhárom éves is, akit az oroszok lőttek agyon. De sok volt a tizenhét és huszonnégy év közötti fiatal.

– *Milyen közvetett emlékeid vannak a háborúról?*

– Apám tizennyolc éves volt, mikor bejöttek az oroszok. Mindig fején volt a leventesapka, ha a tanya körül dolgozott. Nagyanyám mikor megtudta, hogy jönnek az oroszok, fogta a leventesapkát és a kemencébe dobta. Így nem háborgatták a családot, és apám is életben maradt. Sok kóborló lovaskatonára portyázott és rabolt a hadseregtől függetlenül a tanyavilágban. Erőszakoskodtak és öltek, ha kellett. Utólag, mint kiderült, előfordult, hogy orosz ruhába öltözött magyarok is garázdálkodtak és fosztogattak. Kegyetlen világ lehetett, ahogy a szüleim és nagyszüleim gyakran elmesélték.

– *Hány emlékművet akarsz még komponálni? Mikor jön el az a pillanat, amikor már nem lesz mondanivalód ebben a témában?*

– Most a kisújszállási emlékművön

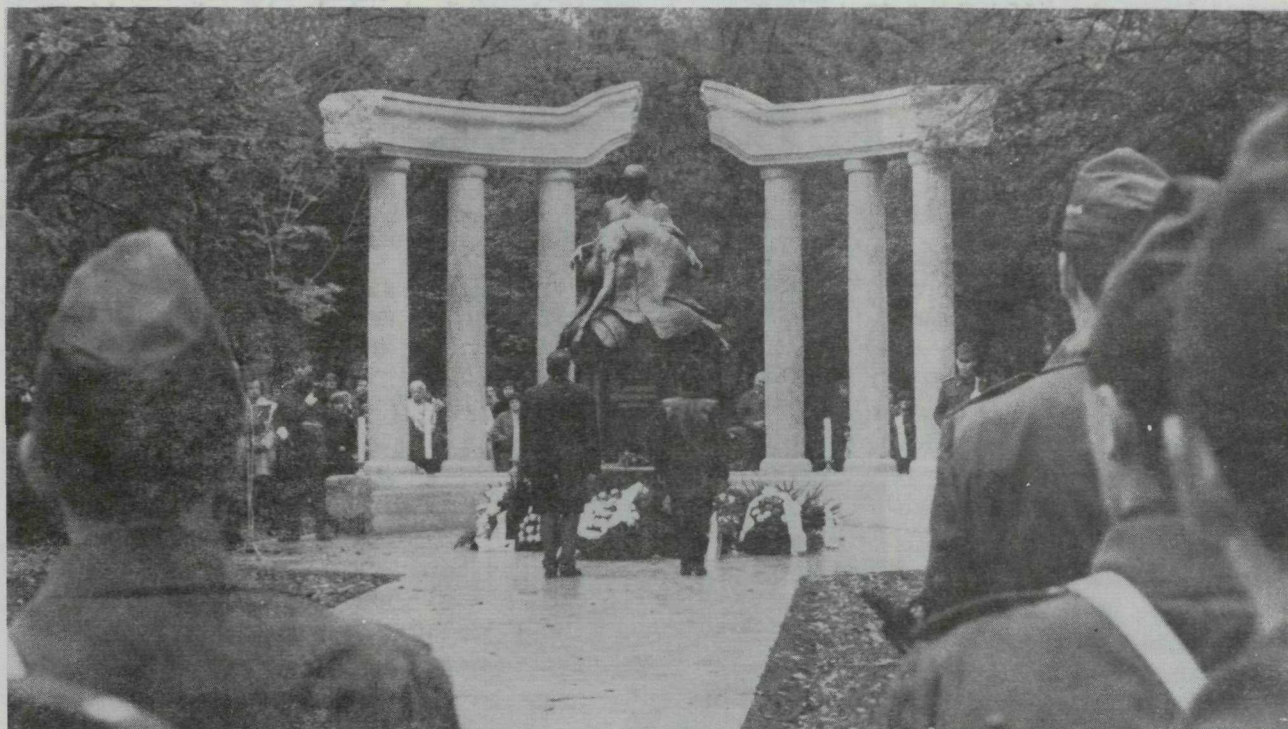
dolgozom. A háború kimeríthetetlen, mert véghetetlen az a szenvedés, amit okozott. A sebesült lelkek varratai felfelszakadnak, az emlékek nem felejtődnek el, sőt hagyományozódnak. Nagyszüleimtől rengeteg háborús történetet hallottam. Anyai nagyapám, Ökrös Lajos 1906-ban született, most 86 éves. Négy évig volt hadifogoly az oroszoknál. Ha ezer évig élne, akkor sem tudná befejezni történeteit. Olyan a memóriája, mint a számítógépnek. Mindenkiről mindent tud. Nevekre, eseményekre, helyszínekre pontosan emlékszik. A Kaukázusban, a mostani harcok színhelyén építettek vasutat. Mikor hazajutott, 39 kilogramm volt.

Szörnyű elgondolni és mélyen megálázónak tartom, hogy évtizedekig nem kaphatták meg a halálban eltűntek a végső tisztességet. Úgy érzem, kötelességem pótolni a felhalmozódott hiányt, pedig nem igazán szeretek tragédiát mintázni, emlékművet emelni. Amit eddig csináltam és még csinálni fogok, azzal a magam és a nemzet tartozását csökkentem, és sok szenvedőnek, emlékezőnek szeretném visszaadni emberi méltóságát. Kegyetlen tragédia, hogy a történeteket örökre a feledés homályába akarták rejteni. Hál' Istennek, a sokféle módon kifosztott, kisémmizett emberek nemesebbnek bi-

zonyultak rosszakaróiknál. Valódi érzéseiket lelkük mélyén megőrizték a jobb időknél. Igaza van a költőnek, a lélek csodadolgokra képes.

A beszélgetés végén kimentem újra megnézni az emlékművet. Éppen Gyurcsák Sándor bácsi, az öreg pedellus siratta hozzátartozóit a panteon előtt állva. Egy kisújszállási fiú virágot hozott. Később egy férfi vezette oda kézenfogva gyerekeit. Nekem azon járt az eszem, hogy mikor jön már el az idő, amikor kisimul a világ, és a lelkekben elcsendesedik minden. Itthon és a világban, a szomszédoknál és a tőlünk távol háborúzó testvéreinknél. Beteljesedik-e valaha a jövődőlés, hogy az emberek nem éheznek és nem szomjaznak többé, és az Isten letöröl szemükről minden könnyet. Hazaérve Pilinszky János imádságát kezdtem olvasni: „Add meg előlegként azt a csendet, azt az asztalt, ahol minden vívódás, félreértés és megkülönböztetés megszűnik végre, ahol mindenki helyet kap, a maga helyét, s a legkisebb féltékenység is leveti csúf álarcát, s színét veszve elpárolog.”

Talán egy isteni csoda hozzásegít bennünket egy ilyen asztalhoz. Addig is örüljünk annak, ami Karcagon történt. A büszke kunok megmutatták, hogy a második világháborús áldozatoknak is tudnak méltó emlékművet állítani.



Fotó: Nagy Zsolt



Zelei Miklós

# TV ÁZSIA – BOLLYWOOD

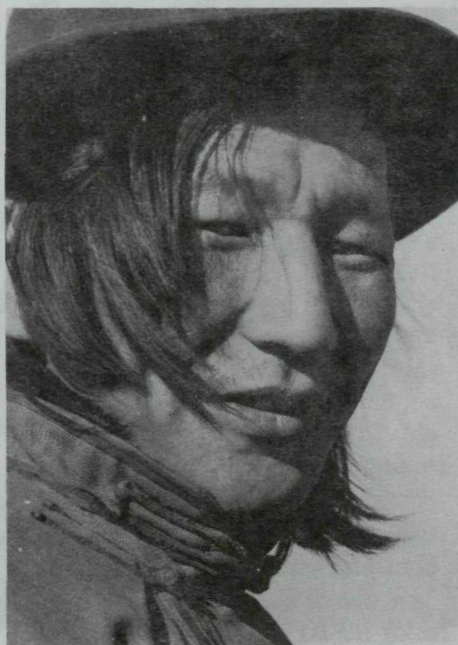
Ha valaki nem tud aludni, hajnaltájt könnyen rátéved a képernyő kapcsológombja egy különös adásra, amit barna képű, damasztabroszba öltözött fiatalember szokott felvezetni, az első percekben angolul, aztán hamar átvált a műsor egy másik nyelvre. Milyenre? Nem tudom. De hát ez az én hibám. Meg annak a provincializmusnak is hibája, amiben mi itt Kelet- Közép-Európában meg Európában éldegélünk. Európéer provincializmus? Biza!

Attól, hogy nem ismerem meg, még könnyen előfordulhat, hogy ötvenmilliőan, netán százmilliőan beszélnek azt a nyelvet, hatalmas a kultúrája, nagyok a tradíciói, és mi semmit nem tudunk róla.

Sokkal többet akkor se fogunk megtudni, ha végignézzük, körülbelül reggel ötig, az abroszba öltözött fiú filmjeit. Szédületes akciók! Olyan kegyetlenek, hogy az ember néha már röhögőgörcsöt kap. Zsoldosok százai lövik a kamerákat, városok szállnak a semmibe, folyók lángolnak, falak repednek ezerfelé, de a főhős, egy szál törülközőbe csavarodva, sértetlenül rohan, míg rá nem talál hű szerelmére. Ugyanez másik változatban: lövik egymást a pofák, de a csábos menyasszony, homlokán a szépségfolttal, még időben megérkezik. A golyók közé veti magát, a golyók füttyörészve kerülnek ki, a lány megrázza csípejét, és észveszejtő termékenységtáncba kezd. A kemény fiúk leteszik a fegyvert, elfelejtik, miért lövöldözték egymást, körülállják a termékenységtáncot, ami jó hosszú, némelyik filmnek az egyharmada, majd kézben a kéz, és távoznak. Már csak a rizsöntöző, nyugodt erejű folyók ezüstlenek a zöldbe hunyó, kialvó képernyőn. Reggel van, jöhet a Nap TV.

Mielőtt elbíz nánk magunk a tartalomismertetések okán, egészítsük ki ismereteinket. A világ legnagyobb filmipara nem Hollywoodban van, miképp azt mi tudni szoktuk, hanem Indiában, Bombayban. Ahol jóval több film, video készül, mint amerikai „testvérvárosában”. Úgy is nevezik már világszerte az indiai várost, hogy Bollywood. Legföljebb mi nem sokat hallottunk még róla. Minden készül ott. Világszínvonalú művészfilm, cenzúrázott és nem jóváhagyott kemény pornó, természetfilm, oktatóanyag. Bármi. Közös tulajdonságuk, hogy semmit nem tudunk róluk. És hatalmas sztárok dolgoznak, akiket százmilliók néznek, nemcsak Indiában, hanem a túlsó féltekén is. Teljesen ismeretlenül hangzó nevek: Zeba, a pakisztáni színésznő, aki percek alatt csinált Bollywoodban óriási karriert. Vagy Pooja Bhatt, aki szintén gyönyörű is, jó is, és ugyancsak most futott be. Aztán a hatalmas szemű férfiak: Anil Kapoor, Amrish Puri, Aditya Pancholi. Ugye, azt gondolja most a kedves olvasó, hogy linkelek. Pedig ezek – egy másik kultúrában – tényleg csillogó nevek. A csábos Sridevi valóban világsztár, *egy másik világban*. Úgy tud kinézni a képernyőről, hogy kiolvad a biztosíték az egész lakótelepen...

A félpocsék akciófilmek, amelyek egy kóbor műholdon át a mi képernyőnkön is kivilágosodnak hajnalonta, csak gyarló jelzései ennek a másik világnak. Még pontosabban annak, hogy új kultúrák, új hitek, új nyelvek és ismeretlen szándékok vannak a kertek alatt. Mi pedig nem készülünk az új helyzetre.



**Kunkovács László: Mongólia  
(Mongol férfi)**

Ecseki Jánosné

# Rólunk írták

(1992. október–november)

## Jász-Nagykun-Szolnok megye

1. Süli-Zakar István: Falusi agrárvalalkozások szociálgeográfiai vizsgálata Kelet-Magyarországon. = Társadalomkutatás, 1992. 1. sz. 5–20. p.  
Megyéinkre vonatkozó adatokat is közöl a tanulmány.
2. Lengyelné Molnár Klára: Mennyi bért kapnak Szolnok megye könyvtárosai? = Könyvtári Levelező/Lap, 1992. 9. sz. 28–29. p.  
A bérek több szempontú elemzése, összevetve országos átlagokkal is.
3. Osváth Sarolta: Jász-Nagykun-Szolnok megye exposszélei. „Nem csak alvállalkozók akarunk lenni.” = Magyar Nemzet, 1992. okt. 8., 238. sz. mell. II. p.
4. Lazányi József: Ki mit, fizet érte. = Üzlet, 1992. okt. 21., 163. sz. 8. p.  
Tanácsadó füzetet jelentetett meg a Phare-program égisze alatt működő J-Nk-Szolnok Megyei Vállalkozói Központ.
5. Matúz Gábor: Szereptévesztett köztársasági megbízottak. Polémia a magyar közigazgatásról. = Pesti Hírlap, 1992. okt. 21., 213. sz. 13. p.  
Az egyik beszélgetőpartner Boros Lajos, Jász-Nagykun-Szolnok megye közgyűlésének elnöke.
6. Ballai József–Dombi Margit–Fisch Judit–Inkovic A.: A föld iránt van igazi kárpótlási igény. Sikeres földárverések. = Világgazdaság, 1992. okt. 22., 205. sz. 4. p.  
A szerzők – többek között megyénk kárpótlási hivatalában – arra keresnek választ: milyen ütemben tudják a hivatalok a beadványokat feldolgozni, mit igényelnek a polgárok és mennyire éltek a kárpótlási lehetőséggel.
7. – más –: A hozam öntözéssel növekszik. Szuperintenzív kukoricatermelés. = Számadás, 1992. okt. 22., 43. sz. 15. p.

A KITE szántóföldi bemutatóval egybekötött tájékoztatót tartott. Szolnok környéki gazdaságokban adtak számot a „SZIK- program” alakulásáról.

8. Munkaerőpiaci helyzetkép. = Munkaügyi Szemle, 1992. november, 11. sz. 34–35. p.

Az országos képen belül megyénk adatai is.

9. Szomorú helyzet a munkaerőpiacon. = Világgazdaság, 1992. nov. 4., 213. sz. 10. p.

Országos kép a munkanélküliségről, benne megyénk helyzete is, ahol az arány 15,8%.

10. Berki Mihály: Szolnok megye puffadásai. A karhatalom 1956–1957-ben. = Új Magyarország, 1992. nov. 7., 263. sz. 16. p.

Szolnokon alakult meg a karhatalom országosan is 1956. nov. 4-én, majd a megyei karhatalom szervezését Kanász Béla alezredes vezetésével nov. 25-én kezdték meg. A városi parancsnokság már 6-án éjjel, Kádár távozása után megalakult.

11. Szülőföldem, a Jászkunság. = Népszabadság, 1992. nov. 7., 263. sz. 15. p.

A fenti címmel kötet jelenik meg, mely megyénk valamennyi településének történetét és jelenét tartalmazza.

12. Tart még a vérhasjárványveszély Jász-Nagykun-Szolnok megyében. = Magyar Nemzet, 1992. nov. 12., 267. sz. 16. p.

Újabb megbetegedéseket regisztráltak. A járvány okát még kutatják.

13. Nincs dizentéria-veszély. = Népszava, 1992. nov. 13., 268. sz. 7. p.

J-Nk-Szolnok megyében nov. 2–8. között 115-en betegedtek meg.

14. Hátralékban a lakosság. = Pesti Hírlap, 1992. nov. 16., 234. sz. 7. p.

150 millió forintot meghaladó a fogyasztók díjhátraléka a megyében. Ennek 60%-a lakossági tarto-

zás. Legnagyobb arányban a szolnokiak adósak.

15. Megegyezés Szolnok megyében a vízdíjhátralékok törlesztéséről. = Magyar Hírlap, 1992. nov. 16., 269. sz. 4. p.

150 millió forint a fogyasztók hátraléka megyénkben. A behajtás lehetőségeit tárgyalja a cikk.

16. Vízdíjhátralék Szolnok megyében. = Napi, 1992. nov. 16., 263. sz. 3. p.

A fogyasztók hátraléka mintegy 150 millió Ft. A többsége lakossági tartozás.

17. Egri Sándor: Trükkös gáztolvajok. Nem használ a szigor Jász-Nagykunban. = Magyar Nemzet, 1992. nov. 26. 26., 279. sz. 12. p.

Sokan tartoznak a közműdíjakkal. A behajtás nehézségekbe ütközik.

## Abádszalók

Ld. a 168. sz. tételt.

## Berekszentmária

18. K. P.: IV. Európai Lelkészkongresszus Berekszentmárián. = Reformátusok Lapja, 1992. okt. 11., 41. sz. 4. p.

Időpontja: szept. 19–24.

19. Kanta Gyula, id.: Megrendelőlevél egy vagon türelemre. = Heti Kis Újság, 1992. nov. 20., 47. sz. 12. p.

A mezőgazdaság tönkretételének folyamata a berekszentmáriai cikkíró szemével. A sokáig hitegetett falusi lakosság türelme végére ért, látva, hogy a kormány ígéreteiből szinte semmi nem valósul meg.

20. Kanta Gyula, id.: A berekszentmáriai zártkertről. = Heti Kis Újság, 1992. nov. 27., 48. sz. 12. p.

A Magyar-Bolgár Barátság Tsz még az idén tulajdonba adja azt a 430 parcellát, amelyet 1990-ben bérletbe osztott ki.

Ld. még a 66. sz. tételt.

## Cibakháza

21. Dékány Kálmán: Önkormányzati gondviselésben a Tiszazug leg-hosszabb Holt-Tiszája. = Magyar Fórum, 1992. nov. 19., 47. sz. 15. p.

A Holt-Tisza és környéke múltja és a jelen fejlődés lehetőségei. Cibakháza esetében nagy szerepe volt a régi földbirtokos, Schwáb Gyula gondoskodásának. A jelenlegi helyzetről a község polgármestere és jegyzője nyilatkozik.

## Jászárokszállás

22. Medve István: Nyílt levél a felvásárlókhöz. = Kistermelők Lapja, 1992. 10. sz. 30. p.

Nyúl-, kisaslat-kiállítást rendeztek aug. 20–21-én Jászárokszálláson.

Ld. még a 30. sz. tételt.

## Jászberény

23. Nemes András: 40 + 1 év és 7 dátum. = Könyvtári Levelezőlap, 1992. 9. sz. 29. p.

A Jászberényi Városi Könyvtár történetének néhány nevezetes dátuma.

24. Hengerel a négy millió. = Pesti Hírlap, 1992. okt. 1., 196. sz. 6. p.

A jászberényi Aprítógépgyár jelentős üzletre kötött szerződést egy düsseldorfi céggel.

25. Lehel im holländischem Eigentum. = Világ gazdaság, 1992. okt. 1., 190. sz. 8. p.

A holland Timi Holding megvette a hűtőgépgyártól a szifonygyártás kizárólagos jogát. A gyártás Nógrád megyében folyik majd.

26. Nyugatra szállít az Aprítógépgyár. = Üzlet, 1992. okt. 1., 152. sz. 3. p.

Egy düsseldorfi cég több mint 4 millió márka értékben rendelt meg a gyártól berendezéseket.

27. Szünetelő szifonok. = Pesti Hírlap, 1992. okt. 1., 196. sz. 7. p.

A svéd tulajdonú Lehel Hűtőgépgyár Kft. eladta a szifonygyártás kizárólagos jogát a holland érdekeltségű Timi Holding vállalkozásnak.

28. Lehel Hűtőgépgyár Kft. = Világ gazdaság, 1992. okt. 2., 191. sz. 7. p.

A Lehel és a Timi Holding adásvételi ügyleteről.

29. B. Z.: Az akció sikeres volt. Tömeg

az áfész utcában. = Új Szövetkezet, 1992. okt. 7., 21. sz. 6. p.

Jászberényben tartották az Őszi Szövetkezeti Napok megyei megnyitóját. Ez idő alatt sok árut kínáltak olcsóbban.

30. Az Elektrolux-Lehel környezet-programja. = Napi, 1992. okt. 8., 232. sz. 5. p.

A Lehel jászárokszállási és jászboldogházi gyáregységeinek területén végzett vízminőség-vizsgálatok jelentős talajszennyeződést mutatnak ki. Az ok: a korábbi években nem megfelelően tárolták a veszélyes hulladékokat és egyes berendezések szivárogtak. A cég átfogó környezetvédelmi programot dolgozott ki.

31. Megtisztítják a Jászberényi Hűtőgépgyár Rt-t... (Hír.) = Magyar Nemzet, 1992. okt. 8., 238. sz. 5. p.

Az évek során felgyülemlett környezetkárosító anyagokat eltávolítják.

32. Jászberény: nem lesz több környezetszennyezés. = Népszabadság, 1992. okt. 9., 239. sz. 6. p.

A hűtőgépgyárban megkezdődött a veszélyes hulladékok ártalmatlanítása.

33. Lazányi József: A földet temetik. = Üzlet, 1992. okt. 14., 159. sz. 3. p.

Az Elektrolux nagyszabású környezet tisztítási programot hajtott végre a hűtőgépgyár környezetében. A helyreállítás teljes költsége az ÁVÜ-t terheli.

34. (s. tóth): Jászberényben a Fradit tartják aranyesélyesnek. Magyar hoki svéd támogatással. = Magyar Nemzet, 1992. okt. 20., 248. sz. 13. p.

Beszélgetés a Lehel jégkorongszakosztály edzőjével, Kercsó Csabával az országos bajnokság kilátásairól és az Elektrolux anyagi támogatásáról.

35. Az önkormányzat beperelte a rendőrséget. = Magyar Nemzet, 1992. okt. 22., 250. sz. 16. p.

A jászberényi önkormányzat pereli a helyi rendőrséget az MSZMP aug. 20-i rendezvénye miatt. A Szolnoki Városi Bíróság nem ad helyt a keresetnek.

36. Szemán László: Nem adjuk a kiserdőt. = Kurír (piros), 1992. okt. 22., 291. sz. 9. p.

Jászberény önkormányzata kérte a Szolnoki Városi Bíróságot, hogy állapítsa meg: a jászberényi kiserdő közterület, vagy önkormányzati tulajdon. A kérdést az MSZMP 1992. aug. 20-i (Jászberényben tartott) országos rendezvénye miatt kívánják rendezni.

37. Kiss Erika: Igazság nélkül nincs jog. Tiszta forradalmat akartunk. = Pesti Hírlap, 1992. okt. 26., 216. sz. 10. p.

Pintér Lajos tiszteletbeli konzul életpályája, aki részt vett az 1956-os forradalom jászberényi eseményeiben is.

38. Gáll András, Ch.: Jászberényi hokisuli. Mihonnyik volt a különbség. = Pesti Hírlap, 1992. okt. 28., 218. sz. 15. p.

A Lehel HC-UTE mérkőzésről, melyet a Lehel fölényesen nyert, elsősorban az idegenlégiósoknak köszönhetően.

39. Durst Judit: „Szó sincs térdrekényszerítésről.” Lehel-Elektrolux házasság. = Figyelő, 1992. okt. 29., 44. sz. 15. p.

Elemző cikk a Lehel Hűtőgépgyár gazdasági helyzetéről, a fejlesztésekről, új beruházásokról, az Elektrolux terveiről.

40. Kóváry E. Péter: Jászberényi lapháború, avagy ki fütyül Erikának? = Népszabadság, 1992. nov. 6., 262. sz. 9. p.

Médiaháború (a helyi tv és a helyi lap között) a Jászág fővárosában, melyben a város vezetése is érdekelt. Indoklás nélkül felmentették a Jászkiút c. lap felelős szerkesztőjét, Kiss Erikát. Az okokat keresi a cikk.

41. Van gazdája a szifonygyártásnak. = Üzlet, 1992. nov. 13., 176. sz. 3. p.

A hűtőgépgyár privatizációja során gazda nélkül maradt szóda- és habszifonygyártást a Szifon Kft. veszi át. A termelés Bányaterenyén folyik.

42. Zsbori: Versenykorlátozó privatizáció? A privatizáció versenyszempontból jónéhány „veszélyeztetett formációt” hozott létre. = Figyelő, 1992. nov. 19., 47. sz. 31. p.

A szerző a domináns pozíciót, vagy teljes monopolhelyzetet eredményező privatizációs formákat elemzi, s az egyik csoportban a Lehel Hűtőgépgyárt is példának hozza.



## Jászboldogháza

Ld. a 30. sz. tételt.

## Jászjákóhalma

43. Fodor István: Csak folyik a cirkusz. Levéltükör. = Új Magyarország, 1992. nov. 18., 272. sz. 16. p.

Jászjákóhalmi szerző cikke a parlamenti vitákról.

44. Fodor István: Közös ünneplés. = Magyar Fórum, 1992. nov. 26., 48. sz. 16. p.

A jászjákóhalmiak kezdeményezésére találkozó jött létre a községben az 1951–53. között ide internáltak és a lakosság között.

## Jászkisér

45. Kossuth-emlékülés Jászkiséren. = Magyar Hírlap, 1992. okt. 5., 234. sz. 4. p.

A rendezvényt okt. 3-án tartották.

46. Pethő László: Emlékülés Jászkiséren. = Új Magyarország, 1992. okt. 7., 237. sz. 8. p.

Az emlékülést Kossuth Lajos születésének 190. évfordulója alkalmából rendezték. Szabad György előadása után több korreferátum foglalkozott az egyes településeken található Kossuth-emlékekkel és Kossuth toborzójaiával.

## Jászladány

47. A tüzép marad, csak átalakul. = Kereskedelmi Magazin, 1992. nov. 27., 11. sz. 17. p.

## Jászszentandrás

48. Csecsemő a szeméttelen. = Népszava, 1992. okt. 28., 254. sz. 12. p.  
Koraszülött, halott csecsemőt találtak.

49. F. O.: Halálra született. = Kurír (kék), 1992. okt. 30., 203. sz. 9. p.  
Bravúros nyomozás eredményeként letartóztatták T. Judit jászszentandrás lakost, akinek csecsemőjét nemrég szeméttelenen találták meg.

## Karcag

50. Karcag. Névadás és szoboravatás. = Pesti Hírlap, 1992. okt. 2., 197. sz. 16. p.

Szentannai Sámuel nevét vette fel a Karcagi Mezőgazdasági Szakközépiskola. Parkjában felavatták a névadó mellszobrát, Györfi Sándor Munkácsy-díjas szobrászművész alkotását.

51. Krónika. = Pesti Hírlap, 1992. okt. 14., 207. sz. 8. p.

Karcag város leltárba veszi műemlékeit. A szélmalmost idegenforgalmi célra kívánják hasznosítani.

52. Iskolanévadó Karcagon. = Magyar Mezőgazdaság, 1992. okt. 7., 41. sz. 3. p.

Szentannai Sámuel nevét vette fel a Karcagi Mezőgazdasági Szakközépiskola.

53. Demeter Zayzon Mária: Kincset osztó és kincset gyűjtő hely: Turulháza. = Világszövetség, 1992. okt. 15., 6. sz. 10. p.

Karcag 117 hektáros legelőterületén születőben van egy élő Nemzeti Park. Az alapító ünnepség szept. 12-én volt.

54. Körmendi Lajos–Lazányi József: Kóklerek Karcagon. = Üzlet, 1992. okt. 21., 163. sz. 12. p.

A karcagi ipari falura tett svédországi ajánlat visszasságait tárja fel a riport.

55. Orvosműszer-adomány Ohio államból. = Magyar Hírlap, 1992. okt. 26., 251. sz. 23. p.

Ohio állam 15 millió dollár értékben orvosi műszereket ajándékoz az országnak. Az adomány egy része a karcagi egészségügyi intézményekbe kerül.

56. Kovács Károly, Cs.: Fidesz-puccs Karcagon. = Új Magyarország, 1992. nov. 2., 258. sz. 5. p.

Karcagon az MDF választási győzelme ellenére a Fidesz adta a polgármestert. Körmendi Lajos MDF-es képviselő a polgármester általános helyettese lett. A legutóbbi testületi ülésen új alpolgármestert választottak és visszavonták Körmendi Lajos megbízását.

57. Ohio tér Karcagon. Kurír (piros), 1992. nov. 2., 301. sz. 5. p.

Ohio államról nevezték el Karcag egyik legszebb terét. Az ok: az állam több tízezer dollár értékű orvosi műszerrel segítette a téren lévő kórházat.

58. Népfőiskola. = Népszava, 1992. nov. 3., 259. sz. 4. p.

Református népfőiskola kezdte meg működését Karcagon 1992. nov. 2-án.

59. Cleveland és Karcag – testvérek. = Új Magyarország, 1992. nov. 9., 264. sz. 5. p.

Testvérkapcsolat és együttműködés jött létre a Clevelandi Klinika és a karcagi kórház között. Az amerikai kórház műszereket ad és segít a továbbképzésben. Cserébe a karcagi intézmény vállalja az erdélyi és kárpátjai betegek gyógyítását.

60. Berki Mihály: Az olvasók – a pufajkásokról. = Új Magyarország, 1992. nov. 21., 275. sz. 14. p.

A terjedelmes írás Utólagos fenyegetések c. része Kemény Pál sorsát mutatja be, aki 1956-ban tagja volt a karcagi forradalmi bizottságnak és a letartóztatása utáni bántalmazásokba belehalt. A szerző levéldízeteket szembesítve kutatja a felelősöket.

61. Kőváry E. Péter–Gleichner Péter: Egy átutalás hullámverései. = Népszabadság, 1992. nov. 24., 277. sz. 10. p.

Varga Mihály, Karcag fideszes országgyűlési képviselője interpellált a parlamentben, hogy miért váltották le a NEFAG vezérigazgatóját. Az újságíróknak nyilatkozott az ügyről a régi (Tácsik Mihály) és az új (Szebeni László) vezérigazgató, valamint Nagy Gábor, a Magyar Vállalkozói Kamara megyei elnöke.

Ld. még a 66. sz. tételt.

## Kisújszállás

62. Dosztányi Imre: Herman Ottó-verseny. Hagyományteremtés. = Természet Búvár, 1992. 5. sz. 38–39. p.

A kisújszállási Móricz Zs. Gimnázium másodjára rendezte meg az általános iskolák országos biológiai versenyt.

63. Kisújszálláson elmarad a Számadás. = Népszabadság, 1992. nov. 11., 266. sz. 4. p.

A Számadás 92 elnevezésű fórumra azért nem kerül sor, mert Csurka István is előadást akar tartani, emiatt viszont a meghívottak közül többen visszaléptek.

## Kunhegyes

64. Kunhegyesi évfordulók. = Könyvtári Levelező/lap, 1992. 9. sz. 34. p.  
Tudósítás a városi könyvtár Eseménynaptár c. kiadványáról.

## Kunmadaras

65. Lazányi József: Kunmadarasi repülőtér. Visszafordulhatnak a befektetők. = Üzlet, 1992. okt. 2., 153. sz. 16. p.

A repülőtérnek van ugyan bérlője, de a terület nincs eléggé kihasználva. A terv: interkontinentális repülőtér kiépítése, a környező településeken pedig ipari zóna kialakítása.

66. J. E.: Környezetszennyezési „kémelhárítás”. Kerozinfogás Kunmadarason. = Új Magyarország, 1992. okt. 29., 255. sz. 5. p.

Megkezdődik a volt szovjet katonai reptér megtisztítása. Veszélyben van a térség távlati ivóvízellátásáról gondoskodó karcagi-berekfürdői ivóbázis is.

67. Dombi Margit: Kunmadaras: a reptér jövője. = Világgazdaság, 1992. okt. 28., 208. sz. 3. p.

Az Alterra Kft. megkezdte a kerozinnal szennyezett volt szovjet katonai reptér megtisztítását.

68. Kunmadarasi programok. = Heti Hírhozó, 1992. nov. 19., 47. sz. 10. p.

Részletek a helyi nyugdíjas klub novemberi programjából.

69. Ö. Z.: „Kunmadarason termelik a kerozint.” = Magyar Hírlap, 1992. nov. 24. 276. sz. mell. II. p.

Folyik a repülőtér megtisztítása.

## Kunszentmárton

70. Országzászló-avatás Kunszentmártonban. = Magyar Hírlap, 1992. nov. 16., 269. sz. 23. p.; Mai Nap, 1992. nov. 15., 308. sz. 3. p.; Új Magyarország, 1992. nov. 16., 270. sz. 4. p.

Nov. 14-én a Márton-napi ünnepség keretében felavatták a második világháborúban elesett katonák emléktábláját és az újjáépített országzászlót.

Raffay Ernő államtitkár mondott avató beszédet.

## Martfű

71. Sz. E. G.: Mélyponton a Martfű. = Napi, 1992. okt. 7., 231. sz. 12. p.  
Esett a sörgyári részvények ára.

72. Nagy Gyöngyi, V.: Sörgyáraink a privatizáció hajójában. = Világgazdaság, 1992. okt. 26., 206. sz. 5. p.

A martfői sörgyár négyéves története, gazdasági helyzete, eredményei.

73. L. G.: Budapest Wertpapierbörse. Auch Martfű fällt. = Világgazdaság, 1992. nov. 18., 223. sz. 8. p.

A tőzsdei árfolyamokról. A Martfű negatív rekordot ért el.

74. R. Zs.: A sör még mindig jó. = Tőzsde Kurír, 1992. nov. 19., 47. sz. 3. p.

Az Első Magyar Szövetkezeti Sörgyár Rt. háromnegyedéves előzetes tájékoztatójából közöl a cikk termelési és értékesítési adatokat.

75. Farkas Barbara: Kész van a Müszi és a Martfű-mérleg is. = Magyar Hírlap, 1992. nov. 23., 275. sz. 13. p.

A Szövetkezeti Sörgyár Rt. harmadik negyedévi forgalma a tervek szerint alakult. A sörértékesítés meghaladta az éves tervet, a kóláé 40%-ban sikerült csak. Összességében nyereséges volt a bevétel.

76. Szenes Gábor: Nem lesz osztalék Martfűn? = Napi, 1992. nov. 26., 272. sz. 12. p.

Tájékoztató a sörgyár helyzetéről.

77. Sörös Erzsébet: Hol szorít a cipő? = Kereskedelmi Magazin, 1992. nov. 27., 11. sz. 4-5. p.

A Tisza Cipőgyár szocialista piac összeomlását követő helyzetének értékelése, és a lehetséges kiút.

## Mezőtúr

78. Privatizáció az Alföldi Téglaiipari Vállalatnál. = Figyelő, 1992. okt. 29., 44. sz. 5. p.

A Vázkerámia és Burkolótégla Kft. mezőtúri üzemét átadták az új tulajdonosnak, a Wienerberger Ziegelinindustrie A.G.-nak és a Hungaria-Wienerberger Kft.-nek.

79. Szalay Attila: „Mezőgazdasági Kistermelés 92”. Sikeres rendezvény Mezőtúron. = Vetőmag, 1992. október, 7. sz. 6. p.

A kertbarátok, a mezőgazdasági kistermelők és vállalkozók első országos agrárkiállítását Mezőtúron rendezték meg, összekapcsolva a túri vásárral.

80. Lazányi József: Túri téglák – osztalék kézben. = Üzlet, 1992. nov. 3., 169. sz. 1., 3. p.

A korábban társasággá alakított mezőtúri téglagyár új tulajdonosai a bécsi Wienerberger Ziegelindustrie AG és a budapesti székhelyű Hungaria-Wienerberger Téglaiipari Rt. Az üzletrészben 10 százalékgig a dolgozók is részesedhetnek.

Ld. még a 129., 144., 145. sz. tételt.

## Szajol

81. Dinka Tibor: Párton innen – párton túl. Elszámolás 346 szajoli választópolgár számára! = Heti Kis Újság, 1992. okt. 9., 41. sz. 4. p.

Dinka Tibort, az FKGP szajoli képviselőjét kizárták a kisgazdapártból, mert bírálta a Torgyán-vezette politikai programot. Levelében feltárja a szakítás okát, az utat, amely idevezetett.

## Szolnok

82. Turóczyné Veszteg Rozália: A jász népfőiskolák történetéből. = Honismeret, 1992. május, 5. sz. 24-26. p.

83. Művelt Emberfőért Iskolai Alapítvány. = Alapítványi Hírlevél, 1992. 6-7. sz. 9. p.

Létrehozója a szolnoki Fiumei úti Általános Iskola.

84. Találkozások. A folyóirat és olvasói. = Európai Utas, 1992. 3. sz. 92. p.

Fényképek az Európai Utas szerkesztőinek találkozóiról. Az egyik felvétel a Verseggy F. Megyei Könyvtárban szervezett találkozóról készült.

85. Fényes Adolf festőművész munkássága. = Könyvtári Levelező/lap, 1992. 9. sz. 33-34. p.

Híradás Bálintné Hegyesi Júlia bibliográfiájáról, melyet a Verseggy F. Megyei Könyvtár adott ki.

86. Pintér István: Szervezeti kultúra és vezetési stílus. = Új Honvédségi Szemle, 1992. 10. sz. 50-55. p.

- A szerző a Szolnoki Repülőtisztí Főiskola tanszékvezető tanára.
87. Az „öröklött” szovjet vagyoni terhei. = Népszabadság, 1992. okt. 1., 232. sz. 6. p.  
Országos áttekintés az egykori szovjet laktanyák hasznosításáról. Szolnokon a városi önkormányzat tulajdonába kerültek, igen rossz műszaki állapotban. Jelentős átalakítás nélkül nem hasznosíthatók.
88. Szolnoki nyomdaüzlet. = Népszabadság, 1992. okt. 1., 232. sz. 5. p.  
A szolnoki Verseghy Nyomda Kft.-t megvásárolta a helyi Elektrosoft Kft.
89. (takács): Hét végi színidömping. = Új Magyarország, 1992. okt. 1., 232. sz. 1., 9. p.  
A heti bemutatók között a Szigligeti Színházé is szerepel.
90. Peccol Andrea: Rablóvezér Szolnokon. = Kurír (piros), 1992. okt. 2., 271. sz. 11. p.  
A Szigligeti Színház a Rinaldo Rinaldini c. musical bemutatójára készül. Beszélgetés a vendégrendezővel, Hegedűs D. Gézával.
91. Budai Katalin: Beckett Szigligeten. Képernyő a sziklán. = Pesti Hírlap, 1992. okt. 3., 198. sz. 15. p.  
Nincs „csak úgy” Godot-előadás. A szolnoki színház megérlelődött rá – írja a kritikus.
92. Serényi Péter: A pólóban nem lehet kiseretni. Emlékezés egy barcelonai beszélgetésre. – Puccs lesz Szolnokon? = Új Magyarország, 1992. okt. 3., 234. sz. 22. p.  
Országos vízilabdás tanácskozássra kerül sor Szolnokon, amelyet a cikk „majdhogynem titkosnak” nevez.
93. Falus Tamás: Filmföltők. Eltűnik a bevétel. Aratnak a kalózok. = Vasárnapi Hírek, 1992. okt. 4., 40. sz. 4. p.  
Okt. 1–3. között Szolnokon tartotta tanácskozását a filmterjesztő szakma. A mozi válsághelyzetben van. A videoforgalmazás virágkorát élhetné, ha nem lenne a fekete piac. A szakemberek elsősorban a film-színházak fennmaradásáért harcoltak.
94. Kölcsönmunkások. = Népszava, 1992. okt. 7., 237. sz. 9. p.; Új Magyarország, 1992. okt. 7., 237. sz. 7. p.  
A Szolnoki Mezőgép száznál több dolgozót adott kölcsön idénymunkára a Cukorgyárnak.
95. Bartha Zsolt: Szolnok, 1992. = Reform, 1992. okt. 8., 41. sz. 11. p.  
B. Zs. fotója a „lengyel piacról”. A kép szélén látszik egy tábla: Európai település.
96. Gépek a kistermelőknél. = Figyelő, 1992. okt. 8., 41. sz. 5. p.  
A Szolnoki Mezőgép Vállalat gépvásárlási akciót kezdeményezett kistermelők és középvállalkozók részére.
97. Lazányi József: Újra önálló. = Üzlet, 1992. okt. 8., 156. sz. 3. p.  
A dolgozók kezdeményezésére visszanyerte önállóságát a Szolnoki Bútorgyár.
98. Gyerkő: Csak a feladatok szaporodnak. = Képes Újság, 1992. okt. 10., 41. sz. 4. p.  
Várhegyi Attila, Szolnok polgármestere a költségvetési problémákról, a központi pénzek elosztásáról nyilatkozik.
99. Őszi haltelepítés a Holt-Tiszán. = Magyar Nemzet, 1992. okt. 12., 241. sz. 16. p.
100. (újlaki): Lebegtetés. Fodor Tamás, az SZDSZ parlamenti képviselője. = Pedagógusok Lapja, 1992. okt. 12., 17. sz. 3–4. p.  
A képviselő az 1993. évi költségvetési tervezet és az oktatás viszonyáról mondja el véleményét.
101. Újabb tenderkiírás. = Kurír (kék), 1992. okt. 13., 200. sz. 5. p.  
Az ÁVÜ a veszprémi és a szolnoki Agrober Rt. értékesítését kívánja mielőbb lebonolyítani.
102. Az agrárkereskedelem privatizációja. = Magyar Hírlap, 1992. okt. 14., 242. sz. 10. p.  
A szolnoki Agrober is értékesítésre kerül.
103. Spiró beugrik rendezni. = Mai Nap, 1992. okt. 14., 277. sz. 10. p.  
1992. okt. 16-án lesz a Szigligeti Színházban Pozsgai Zsolt: Szeretlek, cirkusz c. darabjának ősbemutatója. Eredetileg Molnár György filmrendező rendezte a darabot, az utolsó próbákon azonban Spiró György váltotta fel. Az ügy háteréről egyik fél sem nyilatkozott.
104. Kíváncsi körlevél a bankoknak. = Népszabadság, 1992. okt. 15., 244. sz. 1. p.  
Lakossági fórumot tartottak Szolnokon. Orbán Viktor volt a szónok, aki a Gazdasági Kabinet jogellenes körleveléről is szólt.
105. Simon Gy. Ferenc: Festettek Szolnokon. = Képes Újság, 1992. okt. 17., 42. sz. 15. p.  
Események röviden a 90 éve alakult Szolnoki Művésztelep életéből.
106. Tóth István Zoltán: Csak Szolnokon nem emelték. Indult az igény. = Pesti Hírlap, 1992. okt. 17., 210. sz. 7. p.  
A három dél-alföldi nagyváros közül csak Szolnokon nem emelték a fűtési díjakat, ugyanis a közgyűlés nem hagyta jóvá a javaslatot.
107. Czirják Imre: Kritikus helyzetben a Szolnoki Papírgyár. = Magyar Hírlap, 1992. okt. 19., 246. sz. 11. p.  
A gyár november–decemberben 50–60%-os kapacitással fog működni; a dolgozókat szabadságra küldik. A kialakult nehéz helyzet oka: a gyár privatizációjakor osztrák befektető is akadt és a termelés azóta Ausztriából kapott nyersanyagból folyt. A nyersanyag vámtételei megemelték a termékek árát s ezzel romlott a versenyképesség.
108. Zappe László: Lehet nézni. Új magyar dráma Szolnokon. = Népszabadság, 1992. okt. 19., 247. sz. 11. p.  
A Szigligeti Színház Szeretlek, cirkusz c. előadásáról.
109. (jocha): Szolnokon nem lesz büntetés. A kerékpárosstrájk újabb fejleményei. = Népszava, 1992. okt. 20., 248. sz. 11. p.  
Haris Károly edző nyilatkozik arról, hogy megállapodtak a Cukorgyár vezérigazgatójával: nem kapnak semmilyen büntetést a vasárnapi sztrájkban résztvevő kerékpárversenyzők.
110. Hús százalékkal olcsóbban kirándulhatnak a Magyar Nemzet olvasói a Budapest Turisttal 1992. okt. 25-én Szolnokra. = Magyar Nemzet, 1992. okt. 21., 249. sz. 15. p.  
A cikk a programot, Szolnok látványait és egy tájfellegű étel elkészítési módját ismerteti.
111. Bezárhatják a szolnoki papírgyá-

- rat. = Magyar Nemzet, 1992. okt. 22., 250. sz. 5. p.
- A vámkérdés megoldatlansága miatt nehéz helyzetbe jutott a papír-  
ipar. Tervbe vették a Szolnoki Papír Rt. bezárását is.
112. Leáll a szolnoki papírgyár? (Hír.) = Napi, 1992. okt. 22., 244. sz. 3. p.; Kurír (piros), 1992. okt. 22., 291. sz. 5. p.
- A Papírgyári Dolgozók Szakszervezetének szolnoki tagszervezete levélben értesítette a helyi országgyűlési képviselőket arról, hogy a Szolnoki Papír Rt. felügyelőbizottsága okt. 29-én határoz a gyár leállításáról, ha a kezdeményezett vámintézkedés nem születik meg.
113. Ballai József: Szolnoki Tejipari Vállalat. Részvénytársasággá alakul. = Világgazdaság, 1992. okt. 27., 207. sz. 5. p.
- A Szolnoktej Rt.-be négy termelőüzem tartozna. Az új rt. alapjait a karcagi tejüzem eladásával szeretnék megteremteni.
114. Bezárhatják a Szolnoki Papírgyárat. = Magyar Hírlap, 1992. okt. 27., 252. sz. 11. p.
- Galla Miklós, a Dunapack Papír- és Csomagolóanyag Rt. elnöke vezérigazgatója szerint az okt. 29-i igazgatótanácsi ülés valószínű a gyár bezárása mellett dönt.
115. Stuber Andrea: Ki mit szeret? = Népszava, 1992. okt. 27., 253. sz. 6. p.
- Kritika a Szigligeti Színház Szereitek, cirkusz c. előadásáról.
116. Kap-e védelmet a hazai papír-  
ipar? = Világgazdaság, 1992. okt. 28., 208. sz. 7. p.
- A Szolnoki Papír Rt. okt. 29-én dönt a gyár leállításáról, mert a vá-  
mok különböző alkalmazása miatt 700 millió forint a veszteség.
117. Vészhelyzetben a Szolnoki Papír Rt. = Figyelő, 1992. okt. 29., 44. sz. 5. p.
- Az rt. felügyelőbizottsága okt. 29-én határoz a gyár leállításáról, amennyiben a vámintézkedés nem történik meg.
118. Czirják Imre: Egy hónap múlva döntenek a papírgyárról. Szolnokon a helyzet bizonytalan. = Magyar Hírlap, 1992. okt. 31., 256. sz. 11. p.
- A közgyűlés döntése: a papírgyárat egy hónapra zárják be, majd újra megvizsgálják a működés feltételeit. A fő gond: nem tud versenyképessé válni a gyár, nincs piac, nincs hazai iparvédelem.
119. Rákóczi Gabriella: Kupa Mihály Szolnokon. Újból elszabadulhat az infláció. = Világgazdaság, 1992. okt. 31., 211. sz. 3. p.
- A pénzügyminiszter a Magyar Vállalkozási Kamara megyei csoportjának meghívására részt vett a Hozam Rt. által okt. 30-án rendezett gazdasági fórumon.
120. Domokos Gábor: Fejlesztési tervek. = Papír-  
ipar, 1992. 5. sz. 189–190. p.
- A magyar papírgyártás legnagyobb nyomópapírgyártó üzeme a Szolnok Papír Rt., amely a jóminőségű mázolt papírok gyártásának növelését, ugyanakkor a mázolatlan író-  
nyomópapírok arányának csökkentését tervezi.
121. Plyánszky Éva: A magyarországi papírgyártás. = Papír-  
ipar, 1992. 5. sz. 165–170. p.
- A magyar papírgyártás történetét ismertető cikkben szó esik a Szolnoki Papírgyárról és a Szolnok Papír Rt.-ről is.
122. Földes Attila: Üzenet az emberiségnek. = Ufomagazin, 1992. november, 6. sz. 12–14. p.
- A szerző szolnoki.
123. Közlemény. = Munkaügyi Szemle, 1992. november, 11. sz. 48. p.
- A Mikro-Volán Elektronika Kft. által szervezett 1992. évi Mérleg-Likvid országos szakmai versenyen I. helyezést ért el a Vásárhelyi Pál Közgazdasági és Postaforgalmi Szakközépiskola csapata.
124. (L.): A kerülőszakasz kétharmada kész! Szolnok kissé fellélegezhet. = Autósélet, 1992. november, 11. sz. 16. p.
- A 7 km-nyi szakaszt nov. 12-én adják át a forgalomnak.
125. (Sz. F.): A rekorder a pontyot szereti. Új kárászcsúcs: 3,55 kiló. = Magyar Horgász, 1992. november, 11. sz. 9. p.
- Balina István a szolnoki Holt-Zagyván 3,55 kg-os ezüstkárászt fogott.
126. Tabák Lajos: Gönci (Frühof) Sándor fotói. Kiállítás a Kassák Emlék-  
múzeumban. = Ezredvég, 1992. november, 11. sz. 57–58. p.
- A szerző szolnoki születésű.
127. Lazányi József: Szolnoki Papír Rt. Három kívánság. = Üzlet, 1992. nov. 4., 170. sz. 3. p.
- Az osztrák-magyar érdekeltségű Szolnok Papír Rt. közgyűlésén a termelés egyhónapos leállítását határozták el a tulajdonosok. Ok: a kormányzati szervek intézkedései hiányában versenyképtelenség az importőrökkel szemben. Az újraindítást három feltételhez kötötték.
128. Tiszai életmentés. = Esti Hírlap, 1992. nov. 5., 261. sz. 9. p.
- Életmentő gyakorlatot mutatott be 1992. nov. 4-én a Tisza szolnoki szakaszán, a Szent István hídnál, a Magyar Életmentő Egyesület.
129. Bethlen Tamás: Példátlan módszerek, példátlan veszély. = Üzlet, 1992. nov. 6., 172. sz. 12. p.
- Többtagú banda – vállalkozói igazolvánnyal – fizetés nélkül vett fel árut a Szolnoki Cukorgyárból és a mezőtúri Szőnyegszövő Szövetkezetből.
130. Öten csatlakoztak az éhség-sztrájkhoz. = Magyar Hírlap, 1992. nov. 6., 261. sz. 4. p.
- A kétkulcsos áfa ellen tiltakozók között egy szolnoki férfi is van.
131. – tei –: Kissrácok – nagy kesztyűkkel. = Szabadság, 1992. nov. 6., 45. sz. 11. p.
- Tudósítás a Szolnokon rendezett országos serdülő ökölvívó bajnokságról.
132. Kőváry E. Péter: Csurka benyújtotta a számlát. Miért nem vette át a Magyar Néppárt Nemzeti Parasztpárt alenőke az '56-os emlékérmét? = Népszabadság, 1992. nov. 7., 263. sz. 6. p.
- Interjú dr. Töröcsik Mihály többszörös felfalálóval, szolnoki munkahelyén.
133. Kapitális harcsa Szolnokon. = Magyar Hírlap, 1992. nov. 9., 263. sz. 23. p.
- Rontó Zoltán szolnoki fiatalember 71 kg-os harcsát fogott ki a Holt-Tiszából.
134. Magyar-ukrán mezőgépgyártás. = Napi, 1992. nov. 10., 258. sz. 4. p.
- A Szolnoki Mezőgép, a Beregszászi Gépgyártó és Javító, valamint a

- Kijevei Agrotech Vállalat hét végén aláírt szerződése alapján Bereg-Szolnok névvel létrejött cég januárban kezdi meg működését.
135. Lazányi József: Nem csak a pénz segíthet. Vállalkozásfejlesztés. = *Üzlet*, 1992. nov. 11., 174. sz. 4. p.  
A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány eddigi működését tekintették át az alapítók. A fejlesztési munkában az idegenforgalmi és a mezőgazdasági, élelmiszeripari projekt élvezett prioritást. Mindkét témában angol cégek készítettek tanulmányt.
136. A Henkelé lett a TVM mosószergyára. = *Magyar Hírlap*, 1992. nov. 12., 266. sz. 9. p.
137. Kőváry E. Péter: Szolnoki papírcsata – több tételben. = *Népszabadság*, 1992. nov. 12., 267. sz. 9. p.  
A Szolnoki Papír Rt. nehéz helyzetbe került a hibás vámpolitika miatt. A cikk az eddigi fejleményeket ismerteti a levélváltások tükrében.
138. Lazányi József: Mezőgép hídfőállítás Ukrajnában. = *Üzlet*, 1992. nov. 12., 175. sz. 3. p.  
A Szolnoki Mezőgép Bereg-Szolnok néven vegyes vállalatot hozott létre beregszászi és kijevei partnerekkel. Az alapító tőke 35%-a a szolnokiaké.
139. T. Z. I.: Cukros helyzetkép. = *Pesti Hírlap*, 1992. nov. 13., 232. sz. 6. p.  
A Szolnoki Cukorgyár 1992. nov. 2-á óta áll.
140. Szolnoki emléktábla-rongálók. = *Népszabadság*, 1992. nov. 14., 269. sz. 21. p.  
Péntekre virradóra ismeretlen tettesek emléktáblákat rongáltak meg Szolnokon.
141. További áremelés várható. = *Világgazdaság*, 1992. nov. 14., 221. sz. 5. p.  
A Szolnoki Cukorgyár helyzetéről, a termelésről és az árákról nyilatkozik Veres Sándor vezérigazgató. A termelői és a fogyasztói ár további emelése várható.
142. Ágh István: Mindig sodrásban. Gaál István filmrendező mondja. = *Világsvöetség*, 1992. nov. 15., 8. sz. 12–13. p.  
Gaál I. gyerekkorától több éven át Szolnokon élt.
143. Levették az emléktáblákat. = *Népszava*, 1992. nov. 16., 270. sz. 4. p.; *Mai Nap*, 1992. nov. 15., 308. sz. 3. p.; *Magyar Hírlap*, 1992. nov. 16., 269. sz. 23. p.  
Munkásmozgalmi jellegű emléktáblákat zúztak szét, vertek le épületek faláról 1992. nov. 13-án éjszaka Szolnokon.
144. Emlékezés Szathmáry Györgyre. Solymosi Ottó dokumentumösszeállítása. = *Ring*, 1992. nov. 18., 46. sz. 25–26. p.  
Solymosi Ottó Tóth Bálint visszaemlékezéséből idéz, aki 1953-ban együtt raboskodott Szathmáry Györggyel. Szathmáry Gy. Szolnokon és Mezőtúron lakott hosszabb-rövidebb ideig. Költő, műfordító és zenész volt. Versei külföldön, antológiában jelentek meg.
145. Szathmáry György: In profundis. = *Ring*, 1992. nov. 18., 46. sz. 25. p. Vers.
146. A Tiszamenti Vegyiművekben... (Hír.) = *Figyelő*, 1992. nov. 19., 47. sz. 31. p.  
A TVM-ben tulajdonrészt szerzett Henkel 1 milliárd forintot beruházást helyezett kilátásba a cég talpraállítása érdekében.
147. K. G. T.: Kamatprémiumot fizet a Tisza-híd kötvény. = *Napi*, 1992. nov. 20., 267. sz. 12. p.  
A 12%-os kamat mellett a kamatprémium 10,5%.
148. H. K. J.: Útavatás Szolnokon. Kerülővel a környezetért. = *Új Magyarország*, 1992. nov. 21., 275. sz. 7. p.; *Pesti Hírlap*, 1992. nov. 21., 239. sz. 7. p.; *Népszabadság*, 1992. nov. 21., 275. sz. 6. p.  
Nov. 20-án felavatták azt az útszakaszt, mely lehetővé teszi Szolnok elkerülését. A befejező rész építését jövőre kezdik.
149. Rákóczi Gabriella: Szolnok városa mentesül a csúcsforgalomtól. = *Világgazdaság*, 1992. nov. 21., 226. sz. 3. p.
150. Besze Imre: Tüzelővásár apró részletekben. Fűthetünk, ha van miből. = *Szabad Föld*, 1992. nov. 24., 47. sz. 6. p.  
Interjú a szolnoki Tüzép-telep igazgatóhelyettesével a téli tüzelőellátás problémáiról, a készletekről, a lakosság pénztelenségéről. Ellátási gondok nem lesznek.
151. Földvári Zsuzsa: Leállították a termelést a Prinz Korn szolnoki papírgyárában. Elzálogosított leányvállalat. = *Napi*, 1992. nov. 24., 270. sz. 7. p.
152. L. S.: Csak a szállítólevélen szerepel. = *Pesti Hírlap*, 1992. nov. 24., 241. sz. 10. p.  
A szolnoki levélíró kifogásolja, hogy a *Pesti Hírlap* nagyon nehezen hozzáférhető a Széchenyi lakótelepen.
153. Ballaj József: Tiszamenti Vegyiművek. A Henkel jön – a Tomi marad. = *Világgazdaság*, 1992. nov. 26., 229. sz. 5. p.  
A TVM 54%-os piacvesztést szenvedett el két év alatt. A festékgyár után rövidesen a mosóporgyárt is eladják a német Henkel cégnek, amely vállalja, hogy a Tomi mosóporok gyártását nem szünteti meg.
154. – H. I. –: Kisgazdaggyűlés a MOM-ban. „Tű a szénakazalban” avagy hol van az igazság mostanában? = *Heti Kis Újság*, 1992. nov. 27., 48. sz. 6. p.  
A budapesti kisgazdaggyűlésen Mizsei Béla szolnoki lakos, országgyűlési képviselő is hozzászólt a vitához.
155. Szolnok: hídkötvénymérleg. = *Népszabadság*, 1992. nov. 27., 280. sz. 5. p.  
Az új Tisza-híd felépítéséhez kibocsátott kötvények az idén járnak le. A kamatok kifizetése megtörténik.
156. Leáll a szolnoki papírgyár. = *Magyar Hírlap*, 1992. nov. 30., 281. sz. 10. p.  
Minden dolgozójának felmondja a munkaviszonyát az Rt.  
Ld. még az 5., 35., 36. sz. tételt.

## Tiszabó

157. U. V. L.: Tükörben Tiszabó. = *Posta Magazin*, 1992. október, 10. sz. 14–15. p.

A tiszabói postahivatal gondjairól beszél Berkó Zsuzsanna hivatalvezető. Nyugdíj, családi pótlék és munkanélküli segély fizetésekor szinte ostrom alatt áll a posta. A problémákról a törökszentmiklósi körzeti hivatalban és a Debreceni

Postaigazgatóságon is érdeklődött a cikk írója.

158. Kovács József: És mit mond a postaigazgató? = Posta Magazin, 1992. október, 10. sz. 15. p.

Válasz a „Tükörben Tiszabő” c. írásban felvetett gondokra, a megtett intézkedések ismertetése.

159. Bioheat (biohő). A jövő tüzelőberendezése. = Számadás, 1992. okt. 22., 43. sz. 16. p.

A Bioheat referencia helye a tiszabői Melléktermék Gyártó és Szolgáltató Kft.

## Tiszaderzs

160. D. D.: Tiszaderzsről dönt a parlament. = Népszava, 1992. okt. 8., 238. sz. 7. p.

Az Országgyűlés hamarosan feloszlata a tiszaderzsi képviselő-testületet. A kialakult helyzet okait vázolja röviden a cikk.

161. Rimóczi Károly: Mérget hajt minden szó. = Mai Nap, 1992. okt. 13., 276. sz. 7. p.

Az Országgyűlés fog határozni a tiszaderzsi önkormányzat feloszlásáról.

162. Stépán Balázs: Alkotmányellenesnek ítélt akciók Tiszaderzsen. = Magyar Hírlap, 1992. okt. 13., 241. sz. 9. p.

A tiszaderzsi önkormányzat működésképtelen. A kialakult helyzet személyes ellentétetől terhes. Beszélgetés – többek között – a polgármesterrel, a régi (Sztruhala József) és az új (Varga Sándor) alpolgármesterrel, valamint Barkóczy József cigányvajdával.

163. Szemán László–Verebélyi Imre: Igazak-e a feltételezések? = Kurír (piros), 1992. okt. 13., 282. sz. 9. p.

A tiszaderzsi botránnyról nyilatkozik a belügyi államtitkár s fűzi hozzá gondolatait az újságíró.

164. Csoknyai Edit–Horváth Ildikó: Tiszaderzs önkormányzat nélkül. = Népszava, 1992. okt. 14., 243. sz. 4. p.

Az Országgyűlés 1992. okt. 16-i hatállyal feloszlata Tiszaderzs képviselő-testületét és nov. 29-re időközi helyi választást tűz ki.

165. Tiszaderzs: oszolj! = Kurír (piros), 1992. okt. 14., 283. sz. 5. p.

Az Országgyűlés – az Alkot-

mánybíróság állásfoglalásával összhangban – feloszlatta a tiszaderzsi önkormányzati testületet s novemberre új választásokat írt ki.

166. Rezidens Tiszaderzsen? = Heti Világgazdaság, 1992. okt. 17., 42. sz. 16. p.

Tiszaderzs önkormányzatának működése a polgármester és a képviselő-testület ellentéte miatt megbénult. A köztársasági megbízott kezdeményezte az önkormányzat feloszlását. Az új testület megválasztásáig a köztársasági elnök által kinevezett biztos irányítja majd a községet.

167. Köztársasági biztos Tiszaderzsen. = Népszabadság, 1992. okt. 19., 243. sz. 4. p.

Az Országgyűlés határozott a képviselő-testület feloszlásáról. Az új választásokig köztársasági biztost fognak kinevezni.

168. Tiszaderzsi biztos. (Hír.) = Népszabadság, 1992. okt. 20., 248. sz. 22. p.; Magyar Nemzet, 1992. okt. 20., 248. sz. 5. p.; Magyar Hírlap, 1992. okt. 20., 247. sz. 3. p.

Az Országgyűlés feloszlatta Tiszaderzs képviselő-testületét. A kinevezett köztársasági biztos Marek György, Abádszalók jegyzője lett.

169. Demény Dóra: Tiszaderzs a világ szégyene? „Kisebb tőggel is megellhetik a tehén.” = Népszava, 1992. okt. 24., 251. sz. 9. p.

A parlament feloszlatta a település képviselő-testületét. Beszélgetés dr. Herédy Dezsővel az önkormányzat és a falu problémáiról, az ellentétekről.

## Tiszaföldvár

170. Kovai Iván: Hagyomány Tiszaföldváron. Áfész-utca – vidám hangulat. = Új Szövetkezet, 1992. okt. 7., 21. sz. 12. p.

A Tiszaföldvár és Vidéke Áfész megrendezte az Őszi Áfész Napokat a szövetkezet tagközségeiben: Cibakházán, Martfűn, Homokon, Mezőhéken. A központi rendezvény Tiszaföldváron volt.

171. Gyerkó Katalin: Odalett a termelés biztonsága. Lesz kenyérünk jövőre? = Képes Újság, 1992. okt. 17., 42. sz. 11. p.

A sok kedvezőtlen hatás óriási

károkat okozott a termelészövetkezeteknek, így a tiszaföldvári Tiszaparti Mgtsz-nek is. Állami segítségre van szükség a termelés folytatásához.

## Tiszafüred

172. A Tisza-tó Biztonságáért Alapítvány. = Alapítványi Hírlevél, 1992. 6–7. sz. 22. p.

Az alapítvány tagjai és a Tiszafüredi Rendőr-főkapitányság tűzmelegelőzési csomagtervet készítettek.

173. (alá): Félbemaradt beruházás. Tisza-tavi tervek. = Új Magyarország, 1992. okt. 30., 256. sz. 4. p.

A tókönyeki települések tovább szeretnék építtetni a víztározót. Tiszafüreden információs iroda tájékoztat a tóról.

## Tisza-tó

174. Pál József: Tizenkét település lakosságához szóltak. Public relations a Tisza-tónál. = Vízükör, 1992. 5. sz. 6–7. p.

Az Országos Vízügyi Főigazgatóság úgy döntött, hogy a Tisza-tó jövőjének kialakítására indult szakmai munkával egyidőben beindítja a public relations tevékenységet is a környékbeli településeken.

Ld. még a 173. sz. tételt.

## Tiszaug

175. Felújították a tiszaugi hidat. = Népszava, 1992. okt. 28., 254. sz. 5. p.

## Törökszentmiklós

Ld. a 157. sz. tételt.

## Túrkeve

176. Igriczi Zsigmond: „Túrkevében nagy az újság...” A lét a tét. = Képes Újság, 1992. nov. 7., 45. sz. 10. p.

Beszélgetés dr. Szöllösi Kálmán állatorvossal, aki nemrég tizennyolcadmagával kilépett a helyi tsz-ból.

## Jászkunság Baráti Kör

A Jászkunság Baráti Kör célja: A régió tudományos, kulturális és művészeti életének szervezése, támogatása, a Jászkunság című társadalmi, kulturális folyóirathoz kötődő személyek baráti és szakmai kapcsolatainak ápolása. (...)

A Kör feladata:

- szakmai műhelyek alakítása,
- kiállítások, író-olvasó találkozók, egyéb kulturális rendezvények szervezése,
- baráti összejövetelek tartása,
- könyvek kiadása,
- kapcsolattartás más hasonló elvek alapján működő szellemi műhelyekkel.

(Részlet az alapszabályból.)

### Híreink:

Szenti Ernő költő, képzőművész október 14-én Kisújszálláson a művelődési házban mutatta be Léghajón a mélybe c. kötetét.

Megjelent az Óda a fényhez című antológia, vak és gyengénlátó költők tollából. A kötetet Körmendi Lajos szerkesztette. Két szolnoki szerző, Baranyiné Miks Mária és Kerekes Géza írásai is szerepelnek a válogatásban.

## Pályázati felhívás

A Jászkunság Baráti Kör helytörténeti pályázatot hirdet egyének, iskolai szakkörök, szakmai közösségek számára.

Pályázni bármilyen, eddig nem publikált, illetve más pályázatra be nem nyújtott helytörténeti munkával lehet. A pályamunkák és mellékleteik (fénykép, levél, korabeli dokumentum stb.) terjedelme kötetlen.

Külön kategóriában bíráljuk el azokat az írásokat, amelyek egy-egy település kiemelkedő személyé(i)nek életrajzát, tevékenységét dolgozzák fel.

A legjobb pályamunkákat a Jászkunság közli, amelyért a szerző(ke)t honorárium illeti meg.

A pályázatokat jelíggel kell ellátni, s zárt borítékban mellékelni a pályázó(k) nevét, címét.

A borítékra kérjük ráírni: Helytörténeti pályázat.

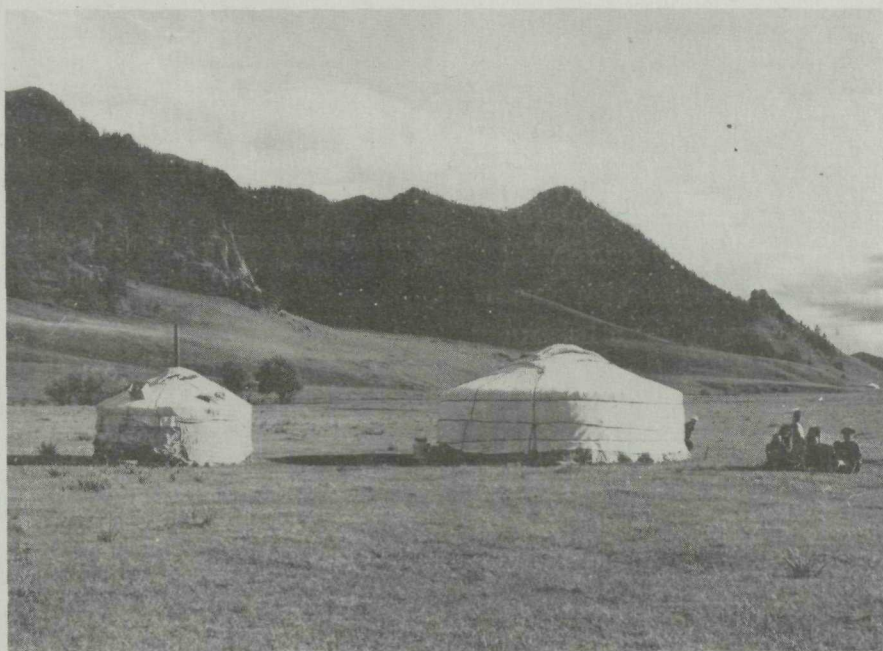
Beküldési határidő: 1993. május 31.

Eredményhirdetés: 1993. szeptember

Cím: Jászkunság Baráti Kör

5000 Szolnok, Kossuth L. út 2. fszt. 65.

Érdeklődni a fenti címen, illetve az (56) 377-610-es telefonszámon lehet.



Kunkovács László: Mongólia

a helyzetet, ezt mondta folyton, hogy itt helyzet van, és nagyon sokszor használta azt a szót, hogy kibaszott.

És én akartam neki szólni, hogy ember, hagyja már abba, fogja be a száját, de akkor azt is mondanom kellett volna neki, hogy ember, ma reggel a ceglédi kórházban meghalt az apám, vagy valami hasonló történt vele, és így velem is történt valami visszavonhatatlan, én sem tudom ezt még pontosan, azt hiszem, jól használom a szavakat, de az is lehet, hogy nagyon rosszul, azt hiszem, Apa meghalt, és csöndet akarok, ez lenne a lényeg, az egész világ kussoljon ilyenkor, és főleg maga, taxis, fogja be azt a mosdatlan pofáját, mert belevágok az öklömmel... De csak hallgattam megszégyenülten, nem tudtam, hogyan lehet – kell-e – ilyenkor viselkedni. Groteszk az, tanítom a diákjaimnak, amikor a tragikus a nevetségessel, a komikussal párosul...

Olyan, mintha emlékeznék, pedig nem, nem emlékszem erre, csak érzet lehetett, féltálm, fel sem fogtam, nem is volt igaz, és monomániásan azt lüktette az agyam, Apa, hát minden dolgod félbehagyjad, most meg mit izélsz ezzel a halálosdival, gondolj már bele, hé! Forr a bor, a derítőakna tetejét le kell betonozni, fel kell ásni a kertet, a hátsó udvar tele van lehullott cperlevéllel, össze kéne söpörni, és az én életem is, apa, éppen... csak ne most, és ne így, és te semmiképpen... Apa! És ha mégis, mi lesz akkor velünk?

A temetést félálomban ácsorogtam végig, DRÁGA APA! LEGYEN KÖNNYŰ A FÖLD, ez volt annak a koszorúnak a szalagjára írva, mely a szertartás alatt a koporsó lábánál árválkodott, különös véletlen ez, az én koszorúmat akasztották az orrom elé éppen, a saját koszorúmat bámultam a szertartás alatt, nekem ez a szomorú rózsakoszorú prédikált, nem a pap, bámultam a derengő szelíd, dróttal átszúrt rózsabimbókat, szirmokon a hideg esőcseppeket, a mi koszorúnk volt ott és delejezte rózsáival üres tekintetemet. TIBOR, CSILLA, SÁRA, JUDIT. Nézem akkor, és az jut az eszembe, kispórolták a koszorúkészítők a legfontosabb szót a mondatból, a szót, hogy neked, hogy neked legyen, legyen NEKED könnyű a föld, ezt kellett volna írniuk. Mert én ezt akartam üzeni – neked. Mindegy, a koszorú szalagja rövid, a te földalatti álmod végtelen, na jól van, aludj, Tata!

Az nem lehet, hogy az embernek ne legyen apja. Én ezt nem tudom elképzelni ma sem. Ha az embernek nincsen apja, nincs ő sem, az ember. Mi köti, hová köti? Az apa, mint a föld, darabos és meleg, kerges és melegeit főlsgárhozó, a gravitáció, hogy minden érzelem, gesztus, méltóság maradjon, a földön maradjon, ne szóródjék szét az űr süket csöndjébe.

Tűnődöm azon, hogy minden úgy történt, ahogy történnie kellett, azon kívül, hogy neked nem kellett volna... Észrevétel nélkül, jeltelenül éltél, a halálotat sem vette észre a nagyvilág. Minden megy tovább, ma már egy civil-halál nem árucikk, Apa! A temetkezési vállalat sem tudott gyászszalagot adni, tudod, amit az ember a kabáthajtókájára varr, ott visel egy ideig, először csak azért, hogy védekezzék a külvilág tapintatlan vidámsága ellen, később, hogy kicsit magamutogatóan bizonyítsa hűségét valakinek, aki persze nem láthatja ezt (de talán érezheti ott, máshol), vagy épp ellenkezőleg, azoknak, akik látják. Mert ócska a világ, így van kitalálva. Néz, követel, pletykálódik, szenzációt és vért szaglász. *Ma már nincs divatban a gyászszalag.* Sem.

A halottak tisztelete sem. Friss sírod koszorúhalmából kilopkodták a temetést követő harmadnapon a friss virágokat, a melletted pihenő nagyapámról és a keresztapámról lelopták a halottaknap csokromat. Kik, miért, kiknek a megbízásából? Másik síra viszik, vagy egy elélmes – mondjuk csak másként, ócska szemét – virágárusnak a standja mögé? Nagy baj van abban az országban, ahol a halottak sírját meggyalázzák. És látom a tévében a feldúlt zsidótemetőket. Az más? Az politika, mondhatnánk. Ne mondjuk. Az sem más. Ugyanúgy aljasság. Azt mondjuk. És aljasság az is, ami fölötted történik, ma,

Magyarországon, Apa. Közös a nevező és közös a rettenet, az iszonyat és az undor. Bennem. Másokban.

Utazom Debrecenbe, út közben megállok Abonyban, a virágbolt előtt, már nyitom az autó ajtaját, azután megalázódva ülök vissza, csukom az autó ajtaját magamra, nem vihetek virágot neked, mert nem marad rajtad egy napig sem – ismerted te ezt az ócska Magyarországot, szinte látom, legyintesz, hagyjad, fiam, miért, minek? És minek izgulsz? Gondolj rám néha, az elég!

Mostanában egyébként sokat gondolok Tatabányára. Régen volt, Apa, én gyerek voltam, te fiatal, és éltél, apa, s éltem már én is. Éltünk mindketten, milyen egyszerű és visszahozhatatlan helyzet. Te minden vasárnap este vonatra ültél és a következő hét péntek délutánján kerültél elő újra. Fáradtan, elkínzottan. Azóta már felnőtt lettem, elgondolkodhatom azon, milyen volt nektek a fiatalságotok. Volt-e ifjúságotok nektek, kettőtöknek? Éveken keresztül heti két és fél nap a család, a nagyon szép, nagyon fiatal anyám mellett. És a többi? A magány és a vaságy? Fénykép az irattárcában talán, két kis kölyök, egy mosolygó nő, egy hegyesen a gép elé álló férfi... És felültünk évente egyszer, nyaranta egyszer vasárnap este a vonatra, és meg sem álltunk Tatabányáig. Pesten persze átszálltunk, de erre nem emlékszem. (... Ötvenhat? Arra emlékszem, fiam, jöttem haza Tatabányáról, Pesten át kellett szállnunk, a villamos nem ment, gyalog mentünk át a Nyugatiba, rengeteg ember volt az utcán, de mentek a vonatok, siettem haza, mert látni akartalak már benneteket. Én nem voltam akkor hős, fiam, én hozzátok siettem. Szabadság? Hős? Én kubikos voltam, én háborúban voltam, én hadifogságban voltam... Én élni akartam, fiam, fiatal voltam még akkor, fölnevelni benneteket...) És ott egy ágyban aludtunk, Apa, én belül, mert tovább alhattam, jobb karod nagyizma volt a párnám, valamiért nagyon emlékszem ezekre az alvásokra, olyan jó volt a bicepszedben aludni, Apa. Érzem a nehéz szagokat, mely a fáradt kubikos férfitestekből áradt szét esténként, keverednek ezek a szagok az esti lecsó, tojásrántotta, megvágott zöldpaprika és paradicsom, friss kenyér illatával. Én, akkor, boldog voltam ott. Gyermekkorom vakációi voltak ezek, munka után felkapaszkodtunk a Turulhoz, bámultunk lefelé, fölfelé az égre, fekiadtunk a fűre, megint előkerült a bicepszed, mióta nem lehet, azóta gyakorta álmodom, ébren vagy álomban, hogy hozzád bújva heverek, a karodon alszom el. Felnőttként sem szégyellem ezt, Apa, nem éltem ki a gyermekkoromat veled, a gyermekkoromat nélkül, amikor már nem vidéken dolgoztál, én kerültem el tőletek, honnan tudhattam volna, hogy oda kellett költöznöm évekkkel ezelőtt melléd, pár napra, hétre, évre, életre – volna.

Most, hogy ezeket írom, rápillantok a tévére, avatják a tatabányai Turul-szobrot, ócska suhancok, skinheadek gyülekeznek körülötte, nem szabad leheveredniük a fűre, belénk rúgnak a kifsziszták, Apa. Inkább menjünk el a vasárnap délelőtti matinéra az abonyi moziba, utána te sört iszol, mi meg Palival fagyaltot kapunk, esetleg krémet, inkább menjünk le horgászni a tóra, inkább húzódjunk be a múlt idő meleg odujába, inkább élj, Apa, hogy éljünk. És siessünk, mert Anya elkészül a vasárnapi ebéddel.

Utánad nézek, valahol messze mész, kopott kis micisapkát erősen behúzódom a homlokomba, mert az örök szél nem tréfadolog, és nem nézel vissza, és nem torpansz meg egy pillanatig sem. Nem tudom, meddig tart az utad, nem tudom, mikor indulok el utánad, Apa. S meg kell mondjam, önző vagy. Gondolataimat hetek óta lekötöd, elhanyagolom a munkámat, nem hagysz aludni éjjelente, ideges vagyok, nyugtalan és türelmetlen az élőkkel. Peca barátom írt Amerikából, rövid és keserű levelet írt. Arról, hogy amíg mi nyavalygunk itt, és ostoba, piti ügyeinkkel traktáljuk egymást, az igazi férfiak némán elmennek közülünk...

# A FOR KALÁRA